

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IOAN-AUREL POP, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 3 MARTIE 2020

Anul XXX • 353

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 – decembrie 2017

Acad. Cristian HERA
ianuarie 2018 – aprilie 2018

Acad. Ioan-Aurel POP
mai 2018

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Bogdan C. SIMIONESCU
Acad. Victor SPINEI
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Victor VOICU
Acad. Ioan DUMITRACHE

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Alexandru BOBOC
Acad. Cristian HERA
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Eugen SIMION
Acad. Alexandru SURDU
Acad. Maria ZAHARESCU

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNESCU

Redactori I
Dr. Andrei MILCA
Mihaela-Dora NECULA
Elena SOLUNCA-MOISE

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Dr. Roland VASILIU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Monalisa STANCA

Responsabili de număr:
Mihaela-Dora Necula
Aurora Popa
Narcis Zărnescu

E-mail: academica@acad.ro

revista_academica2006@yahoo.com

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

Cuprins

ALEXANDRU IOAN CUZA , 200 DE ANI DE LA NAȘTERE	
Ioan-Aurel Pop, Alexandru Ioan Cuza – „Părinte al Patriei”	5
Dan Berindei, Alexandru Ioan Cuza – ziditor de țară	10
Bogdan Cuza, Alexandru Ioan Cuza – membru post-mortem al Academiei Române ..	12
Răzvan Theodorescu, Liderul ideal	15
Eugen Simion, Cuza și sfătuitorul său, Mihail Kogălniceanu	17
INSTITUTUL „G. CĂLINESCU” – 70	
Ioan-Aurel Pop, Vivat, crescat, floreat!	21
Răzvan Theodorescu, Salut colegial	23
Victor Spinei, O sărbătorire de referință	24
Mircea Martin, Institutul de Istorie Literară „G. Călinescu” la ceas aniversar	26
Eugen Simion, Institutul „G. Călinescu” – 70	28
ZIUA LIMBII ELENE	
Dragoș Gabriel Zisopol, Cuvânt de deschidere	34
ES Klaus Werner Iohannis, Mesaj	36
Ioannis Chrysoulakis, Message	37
ES Sofia Grammata, Limba greacă este sărbătorită	39
Irina Cajal-Marin, Omagiu de Ziua Limbii Elene	40
Mariana Alecu, Ziua Limbii Elene la Academia Română	41
CONFERINȚĂ-DEZBATERE LA ACADEMIA ROMÂNĂ	
Nicolae Panin, Nicolae Anastasiu, Crișan Demetrescu, Ioan Seghedi, Ciclul de conferințe organizate de Academia Română referitoare la schimbările globale	44
PERSONALITĂȚI ACADEMICE	
Tudor Berza, Marcian David Bleahu	51
Carol Iancu, Nicolae Cajal și Alexadru Șafran	52
DOCUMENTE ȘI OPINII	
Vasile Vasile, Deșteaptă-te române... – atestări documentare (I)	61
Alexandru Porțeanu, Trianonul în conștiința publică contemporană din România (1920)	71
Nicolae Bud, Alexandru Nicolici, Munții noștri aur poartă (II)	81

IN MEMORIAM	
Nicolaie Dan Cristescu (1929–2020)	.89
Ciprian Foiaș (1933–2020)	.91
CRONICA VIETII ACADEMICE	.92
APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI	.93
GHID PENTRU AUTORI	.97

ALEXANDRU IOAN CUZA

200

DE ANE DE LA NAȘTERE

11 martie 2020

Alexandru Ioan Cuza – „Părinte al Patriei”*

Acad. Ioan-Aurel Pop

Președintele Academiei Române

Americanii, pe care-i imităm și când trebuie și când nu trebuie, îi numesc pe marii lor bărbați de stat fondatori „părinții patriei”. Între aceștia, se află la mare cinste nu doar fondatorii de la finele secolului al XVIII-lea, ci și un contemporan al lui Alexandru Ioan Cuza, un *self made man* ca și Cuza, anume președintele Abraham Lincoln. Decât să preluăm *tale quale* din engleză sau să calchiem stângaci în românește toate denumirile posibile și imposibile, socotesc că ar fi mai profitabil să ne aplecăm asupra valorilor americane de conținut. Una dintre acestea se referă la eroii naționali și la prețuirea antecesorilor de marcă.

Alexandru Ioan Cuza a fost unificator de țară, pentru că a obținut, în chip nesperat, recunoașterea dublei sale alegeri și apoi recunoașterea unirii și a României de către marile puteri. A fost un organizator de țară, pentru că a desăvârșit unirea, creând toate marile instituții naționale unice. A fost un modernizator de stat, deoarece, punând în practică majoritatea punctelor programului Revoluției române de la 1848–1849, a realizat marile sale reforme, de la cea agrară până la cea școlară și de secularizarea averilor mănăstirești până la structurarea administrativ-teritorială. A fost un constructor la propriu, pentru că a ridicat edificii unice, a făcut drumuri bune și poduri durabile. A fost un mecenat și un ctitor de așezăminte culturale, precum primele două universități moderne românești, la Iași și la București, precum primele burse de stat date studioșilor eminenți etc. A fost un protector al românilor din provinciile aflate sub stăpâniri străine, pe care i-a sprijinit și i-a pregătit pentru unirea cea mare. A fost un erou

al poporului și mai ales al țăranilor, cărora le-a dat pământ și pe care i-a ocrotit în așa măsură încât aceștia l-au plâns la moarte ca pe un apostol mutat de la ei. În fine, a fost un vizionar, pentru că a plănit, fără să mai apuce să și facă pe deplin, sistemul monetar național și banca națională, autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, independența absolută a țării, noua constituție, Academia Română și altele. A făcut, prin urmare, în șapte ani atâtea fapte bune pentru țară câte alții în decenii întregi de domnie. De aceea, Alexandru Ioan Cuza a și devenit, încă din timpul vieții, un domn legendar, ca Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul sau Constantin Brâncoveanu. Evident, domnul unirii nu a fost imaculat sau fără reproș, a trecut și prin perioade de ocultare, dar, de fiecare dată, a fășnit deasupra pentru posteritate, impresionând și stârnind admirație nedisimulată.

*

De multe ori, istoricii români, atunci când evocă unirea de la 1859, se gândesc la împrejurările favorabile și explică epocalul eveniment ca pe o urmare a „primăverii popoarelor” (revoluțiile de la 1848–1849), ca pe un rezultat al Războiului Crimeii, din anii 1853–1856, care a internaționalizat chestiunea românească, ca pe un fruct al înfrângerii Rusiei și al derulării Congresului de Pace de la Paris din 1856 etc. Este foarte adevărat că „principiul naționalității” a declanșat atunci energiile etnice latente. Popoarele Europei refuzau să mai trăiască sub asuprirea câtorva imperii multinaționale. De exemplu, unii români au ajuns

*Alocuțiune susținută la sesiunea aniversară „Alexandru Ioan Cuza, 200 de ani de la naștere” (11 martie 2020, Aula Academiei Române)

să afle în a doua jumătate a secolului al XIX-lea că, atunci când Rusia a avut perioade de decadentă, românii le-a mers relativ bine și că, atunci când Rusia a avut epoci de glorie, Țările Române s-au aflat în declin sau au suferit mari pierderi. Principatele Române erau „locuri de ispititor belșug și de trecere a oștilor”, cum a zis inspirat Nicolae Iorga. Lăsând metafora la o parte, aceste țări erau mari grânare, largi piețe de desfacere, asigurau deschiderea spre Marea Neagră (deocamdată, până la unirea Dobrogei, numai prin Bugeac, Valea Dunării și Delta Dunării). Sentimental vorbind, erau și o oază de latinitate într-o mare slavă, flancată de unguri și austrieci la vest și de turci la sud, o oază pentru care unii politicieni din spațiul francez și italian încercau o anumită simpatie, ca de la un potentat spre o rudă mai săracă. La 1856–1858, chiar dacă unele dintre Marile Puteri, în frunte cu Franța, voiau unirea Moldovei și Țării Românești (nu de dragul românilor, ci din dorința promovării intereselor franceze la Dunărea de Jos și la Carpați) și cu toate că, prin adunările ad-hoc, românii s-au pronunțat ferm – cu mijloacele democrației europene incipiente de atunci – pentru unire, Conferința de la Paris din 1858 a dat problemei românești o soluție parțială: formarea unei uniuni cu numele de „Principatele Unite ale Țării Românești și Moldovei”, cu doi principii, două guverne, două adunări legislative, două capitale și cu majoritatea instituțiilor dublate și paralele. Aici trebuia să se oprească realitatea românească a timpului, în ciuda voinței naționale, adică a vrierii românilor de a se uni deplin. Și, totuși, nu a fost așa cum au vrut stăpânii Europei, fiindcă, la scurtă vreme după 1858, românii aveau un singur principe, un stat cu numele de România, un guvern, o singură adunare legiuitoare, o singură capitală, o singură armată etc. Primul pas, decisiv, care a dat apoi posibilitatea derulării celorlalți pași, a fost dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza deopotrivă la Iași și la București. Această situație, deși nu era interzisă în mod concret de vreun document internațional, nu era nici prevăzută și nici așteptată pe scena internațională.

Prin urmare, în înfăptuirea unirii, românii au avut rolul esențial. „Politica faptului împlinit” și principiul „acum ori niciodată” i-au animat atunci pe români, prin liderii lor înțelepți, care s-au pla-

sat contra prevederilor și așteptărilor marilor puteri (încurajați și stimulați, totuși, de unele dintre aceste puteri simpatizante ale cauzei românești). Să nu uităm că, încă de dinainte de 1848, Țările Române aveau în Occident (și mai ales la Paris) un *lobby* excelent, creat prin bunul renume al tinerilor noștri studioși, care nu învățau numai „cravatei cum să-i faci nod”, ci se dovedeau, majoritatea, foarte buni în științe și arte, vorbeau francezește impecabil și duceau cu sine renumele unui popor civilizată. Ei au alcătuit „generația mesianică” care, într-un interval de trei-patru decenii, a făurit România modernă, sincronizată modelului european de succes. Bălcescu, Cuza și marii lor contemporani, care au știut să facă atunci echipă, au fost sufletul acestei generații luptătoare. Foștii revoluționari de la 1848 erau atunci foarte bine organizați și s-au înțeles ca alesul Moldovei – oricine ar fi fost el – să devină domn, cu orice preț și cu toate mijloacele, și la București. Unul dintre aceste mijloace era și chemarea „căuzașilor”, meniți să impună, la nevoie, dubla alegere chiar prin forța mulțimii. Chestiunea care se pune este și de scop, nu în sens machiavelic („Scopul scuză mijloacele”), ci în sensul naturii morale a scopului. Nu orice scop scuză mijloacele, ci numai scopul cel bun. Or, cauza unirii românilor s-a dovedit a fi, din perspectivă istorică, una pozitivă, după cum au teoretizat încă din epocă atâția intelectuali, în frunte cu Mihail Kogălniceanu. Dubla alegere a fost un act de tactică politică de înaltă clasă, menit să asigure succesul unirii. Dacă nu era națiunea română, animată de generația aceasta „mesianică”, nu s-ar fi făcut nici unirea.

*

Evident, ca orice frântură de prezent al oamenilor care au trăit în trecut, nici chestiunea unirii nu a fost cercetată pe deplin. De altminteri, nici izvoare suficiente nu avem, fapt care a generat interpretări diferite și chiar controversate. Fundamentale rămân reconstituirile lui Constantin C. Giurescu și Dan Berindei. Din acestea reiese că Alexandru Ioan Cuza s-a mișcat între Scylla și Carybda: pe de o parte, erau conservatorii, care nu voiau reforme fundamentale, pe de alta, erau liberalii (și mai ales liberalii radicali), care voiau

o mulțime de reforme adânci în timp scurt (liberalii radicali). În fine, moderații, animați de spiritul echilibrului, preconizau reforme așezate, graduale, „fără pripeală” (cum ar fi spus Mihail Kogălniceanu). Câtă vreme Cuza a colaborat bine cu Mihail Kogălniceanu (adept luminat al reformelor și sfătuitor înțelept), domnia sa a mers excelent. Apoi au venit în jurul domnului „alte glasuri, alte încăperi”, lucrurile s-au stricat, reproșurile s-au înmulțit. Domnul a luat unele măsuri sub influența noilor consilieri, a impulsurilor de moment. Domnia sa personală de după lovitura de stat din 1864 trebuie, însă, integrată în context și nu privită în funcție de regulile democrației actuale. După 2 mai 1864, Alexandru Ioan Cuza a instituit un regim de autoritate personală (prin care s-au putut face marile reforme), care i-a nemulțumit deopotrivă pe liberalii radicali și pe conservatori (din rațiuni diferite). Ei s-au unit în „monstruoasa coalitie” (monstruoasă, fiindcă era contra naturii și nu avea alt scop decât detronarea lui Cuza) și l-au obligat pe domn să abdice. Era încordată și atmosfera din familia princiară, mai ales din cauza infidelităților conjugale ale domnului.

Dar Cuza rămâne o figură luminoasă a istoriei noastre: a fost domnul care a aplicat cea mai mare parte din programul Revoluției de la 1848, care a făcut cele mai multe reforme pe unitatea de timp și care a deschis modernizarea României și a accelerat sincronizarea sa cu civilizația europeană. Mihail Kogălniceanu, cel detașat de domn în ultima parte de domnie, avea să spună la căderea lui Cuza: „Nu greșelile lui Cuza l-au răsturnat, ci faptele lui mari”. Cuza însuși, din exil, a spus: „Să dea Dumnezeu să-i meargă țării mai bine fără mine, decât cu mine. Să trăiască România!”, fapt care arată un simț civic și o responsabilitate pentru țară cum rar am mai avut. Cuza și Kogălniceanu au fost doi oameni mari făcuți pentru momente mari ale istoriei românilor.

*

Adaug un cuvânt și despre transilvănenii aflați atunci, în anii 1856–1859, în Principate și care au pus umărul la unire. Între acești transilvăneni care au pregătit unirea de la 1859 și care activau în Țara Românească și Moldova, trebuie amintiți

August Treboniu Laurian, Alexandru Papiu Ilarian, Florian Aaron, Constantin Romanul-Vivu, Ioan Pușcariu, Axente Sever, Aron Pumnul și Ioan Maiorescu (tatăl lui Titu Maiorescu), născut în Bucurdea Grânoasă, pe Târnavă. Dar voi evoca un episod mai puțin cunoscut, legat de un ardelean care a susținut actul de la 1859 de departe, cu mare folos, totuși. Este vorba despre Simion Bărnuțiu, marele ideolog al revoluției transilvane de la 1848–1849, care de la Pavia (Italia), unde își lua un doctorat în drept, îi îndemna pe cei de acasă, din Transilvania, să lupte pentru unire, pentru a dovedi lumii că românii sunt pregătiți ca să facă „națiune” (adică stat național sau stat-națiune). Gazetele brașovene (ale lui Gheorghe Barițiu), la rândul lor, trimiteau către cititori un mesaj clar: „Dorința cea mai de pe urmă a tuturor românilor, a celor destul de deștepți pentru a-și înțelege soarta, este că într-o unire să formeze un regat neolatin, neatârnat”. Nu ar fi rău ca elitele politice de azi să urmeze exemplele lui Cuza și Kogălniceanu, ale lui Bărnuțiu (ideologul, marele dascăl de la Iași, unde i se propusese chiar rectoratul Universității) și Barițiu (gazetarul, istoricul, academicianul și președintele Academiei de la București), care au rămas mereu treji, au ars pentru națiunea română și i-au edificat instituțiile moderne. Pe atunci, aveam o elită care voia să îi vadă pe români „deștepți” și muncea ca să-i „deștepte” pe cei care nu erau încă. „Deștept” înseamnă mai întâi în românește să fii treaz, să nu dormi în picioare, să nu rămâi apatic, adică manevrabil. „Deșteptarea” aceasta au făcut-o intelectualii, elita, din rândul căreia mulți ardeleni studiaseră în Occident, și nu doar în Franța. Expresia de „regat neolatin neatârnat” nu vine numai din obsesia ardelenilor pentru latinitate, ci și din dorința de sincronizare a românilor cu Europa prin latinitate. Oamenii aceia erau „deștepți”, aveau planuri bune de „deșteptare” a națiunii și de înscriere a sa pe traiectoria culturii și civilizației de prim rang.

*

Se discută mult astăzi despre „naționalismul” românilor, despre „excepționalismul” lor negativ și chiar despre neputința de a face fapte mari, durabile, proiecte monumentale, de a continua

lucrul început etc. Unirea din 1859 a Moldovei și Țării Românești (nu a Moldovei cu Țara Românească, pentru că cele două subiecte ale acțiunii au fost egale și nu subordonate una față de alta; nu este corect să se spună nici „Unirea Munteniei și Moldovei”, deoarece la 1859 s-a unit și Oltenia!) a fost un gest naționalist în înțelesul din epocă al termenului (nu în sensul de azi, când naționalismul se confundă aproape cu xenofobia și cu șovinismul). La 1859 ne situăm în secolul naționalităților, iar naționalismul era ideologia dominantă a popoarelor europene și nu numai europene, dornice să sfarme imperiile multi-naționale, să scape de dominațiile străine și să construiască state naționale. Atunci au fost naționaliști și germanii, și italienii, și polonezii, și cehii, și slovacii, și sârbii, și finlandezii, și estonienii, și letonii etc. Românii nu sunt „excepționali” nici în sens pozitiv, dar nici negativ, ci sunt ca toate popoarele. Nu au putut să facă un stat unitar și perfect la 1859, dar i-au făcut nucleul. Au fost la mijloc, firește, Marile Puteri, dar subiectul actului au fost, totuși, românii, fapt pentru care țara s-a chemat România. Nu am putut făuri România Întregită repede și ne-au trebuit cam șase decenii, dar nici germanii, italienii sau polonezii nu au fost mai grozavi. L-am îndepărtat pe Cuza, fiindcă tulburase un anumit echilibru confortabil, deși era un domn vrednic, dar nici alții nu au făcut altfel. Ba, americanii chiar l-au omorât pe președintele care i-a eliberat pe sclavi și care le-a salvat Uniunea, și asta la 1865, cu un

an înainte ca „monstruoasa coalțiție” să-l alunge pe Cuza. Prin urmare, „nimic nu este nou sub soare”! Ne-am făurit și noi națiunea în rând cu alte popoare, ne-am construit edificiul național, adică statul merit să protejeze poporul român, exact cum au procedat și alții. Ne-am mai împotmolit, ne-am certat sau ne-am hulit, dar am mers înainte. Poate alții să fi făcut toate astea mai bine. Dar înainte de a căuta „excepționalismul” malefic sau „singularismul” negativ al românilor, ar fi bine să studiem mai mult, să ne comparăm, să ne informăm și abia apoi să tragem concluziile. Evident, nu toți românii au fost patrioți conștienți, nu au dorit cu toții unirea (unii nici nu au știut ce este statul unitar, cum nu știu nici astăzi!), dar la fel a fost peste tot: elitele educate și responsabile au condus națiunile pe căile cele mai potrivite, mai adecvate interesului național. Domnul Cuza a luptat cu inamicii unirii și i-a învins, a luptat cu opoziții săi politici interni și a făcut marile reforme, a luptat cu marile puteri ostile și a făcut din Principate România, a luptat cu soarta potrivnică, dar nu s-a cramponat niciodată de putere. S-a dat la o parte, într-un moment de criză, pentru binele țării a cărei temelie a pus-o. Prin urmare nu greșelile l-au îndepărtat de la tron, ci faptele lui cele mari. O mărturie în acest sens este pomenirea sa perpetuă și astăzi, la două secole de la naștere și conservarea în conștiința publică, prin „ocaia” sa, a unui simbol al dreptății și demnității naționale. Iată de ce cred că Alexandru Ioan Cuza merită titlul de „Părinte al Patriei”.

Alexandru Ioan Cuza – ziditor de țară*

Acad. Dan Berindei

Președintele de onoare al Secției de științe istorice și arheologie a Academiei Române

Sărbătorim două secole de când Alexandru Ioan Cuza și-a marcat prezența în istoria țării, impunându-se amintirii, dar și cinstirii. Numele său a rămas înscris în memoria colectivă a tuturor românilor ca un model de comportament, ca unul dintre marii făuritori ai României. Ștergerea hotărului de la Milcov a fost primul act din procesul unificării din perioada modernă, care avea să fie desăvârșit și se va ajunge la 1 decembrie 1918, după succesive momente, cu un veac în urmă, la marele moment al făuririi României în hotarele ei firești și depline.

Cuza a fost primul șef de stat al noii României – și denumirea țării unite a fost dată de noul ei domnitor, corespunzând noii stări de lucruri. Noua Țară s-a înscris între statele europene continuându-și drumul către desăvârșire.

Cuza n-a fost un politician oportunist, ci un patriot onest și dezinteresat. A condus statul cel nou, unificat, ca pe o entitate care trebuia să ajungă să îplinească năzuința arzătoare a milioane de oameni și să îngăduie astfel ca pe harta Europei să apară un stat care să reprezinte întreaga națiune ce-și dobânda un stat național. El nu s-a mulțumit să realizeze doar unificarea celor două provincii, ci a întreprins acțiuni pregătitoare pentru ca tot teritoriul în care românii erau majoritari, ca urmași ai daco-romanilor, să se înscrie pe drumul desăvârșirii unificării din 1918.

Principele Cuza s-a comportat ca un patriot dăruit națiunii sale, lipsit de țeluri de îmbogățire personală. N-a fost singurul cu o atare purtare, ci unul dintr-o generație de aur de patrioți ziditori de țară și nu de preocupați de acumulări personale.

N-a avut drept țel domnia, ci a urmărit doar să-și facă datoria la insistențele confrăților săi, jertfindu-și cursul liniștit al vieții. A știut să ridice edificiul națiunii și să folosească spiritul veacului în care a trăit cu îndrăzneală și curaj.

De tânăr și-a manifestat simțirile, cerând confrăților săi în primăvara 1848 să se jertfească, dându-și chiar și viața pentru revoluție. Și-a arătat capacitățile în vremea domnitorului Ghica și când a venit ceasul decisiv al alegerii celui care în persoana sa trebuia să reprezinte un conducător de țară nouă, el s-a impus ca persoana predestinată, fără să se fi angajat personal și cu atât mai puțin să se fi implicat în vreo acțiune de propagandă și uneltire interesată. Ca domnitor a slujit țara șapte ani. Conștient de necesitatea consolidării domniei în sine, el nu s-a împotrivit abdicării ce i s-a impus în februarie 1866, viața sa încheindu-se în timpul exilului resimțit dureros ca o ultimă jertfă dată țării și națiunii în 1873, când nu împlinise decât 53 de ani.

În realitate, cele două domnii, cea a lui Cuza și cea a lui Carol I, nu înfățișează două etape, ele s-au afirmat ca procese succesive care au contribuit la construirea multiformă a României moderne de sine stătătoare. Lui Alexandru Ioan Cuza i-a revenit să realizeze, în puținii ani de care a dispus, fundația României, cu reforme care și-au justificat pe deplin rostul și care au fost temeiul statului modern. În puținii ani procesele de modernizare realizate în timpul domniilor de la Balta-Liman au fost întregite și și-au arătat efectele în viața Principatelor. În administrație, în legislația aparatului de stat pașii au fost grabnici și mai ales

**Alocuțiune susținută la sesiunea aniversară „Alexandru Ioan Cuza, 200 de ani de la naștere” (11 martie 2020, Aula Academiei Române)*

unificatori și totodată aliniați realității statelor europene independente, în așa măsură încât faptele împlinite se succedau atent, construindu-se o nouă realitate în spațiul românesc și aceasta n-a putut fi respinsă, ci a trebuit acceptată de marile puteri. Pe nesimțite aproape, dar totuși evident, în câțiva ani s-a afirmat entitatea neatârnată românească. România se găsea neîndoielnic pe drumul independenței și deplinei suveranități.

Cuza, supunându-se unei alegeri pe care n-o urmărise și pe care a înțeles-o ca pe o sarcină patriotică, a avut măiestria de a se dedica ei ca unui țel superior și a fost într-adevăr un dibaci și îndrăzneț arhitect al României celei noi. În câțiva ani a fost construită casa cea nouă a neamului, considerat în deplinul său ansamblu. El i-a pregătit succesorului său ascensiunea, ca acesta la rândul său, să acționeze prin desăvârșirea edificiului național.

Toate domeniile vieții politice s-au numărat printre preocupările sale, îngrijindu-se să asigure țării o evoluție la nivelul Europei și al statelor independente. A înfruntat ostilitatea unor mari puteri, dar a reușit în ansamblu să înlăture piedicile și să asigure evoluția statului pe drumul pe care l-a deschis. O atenție deosebită a fost consacrată armatei, consolidată, înzestrată și dusă la noi capacități care să asigure statului independența. România a dobândit astfel instrumentul necesar care avea să dovedească în 1877 capacitatea ei de a fi deplin liberă și de a fi înscrisă în rândul statelor neatârdate.

Domnitorul Cuza a avut în constanta sa atenție administrația, fiscalitatea, lucrările publice, dar deosebit de însemnată avea să se dovedească și

instrucțiunea. Legea instrucțiunii publice din 1864 și înființarea universităților de stat au fost acte fondatoare temeinice, care au sprijinit procesul de culturalizare, reprezentând temelia dezvoltării intelectuale și asigurând în această privință progresul ce se cuvenea unui stat de sine stătător.

Cuza a știut să acționeze foarte sigur de el. Faptele împlinite au fost realizate cu îndrăzneală. Puterile puse în fața lor au trebuit să cedeze și la perspectiva dobândirii unui statut de proprie afirmare a României. Noul statut de liberă prezență al țării s-a consolidat de la sine și Cuza a slujit țara cu devotament.

Dar a venit și ceasul sumbru când i-a fost impusă abdicarea. S-a retras de la domnie. Între el și țară a fost coborâtă o perdea pe care ar fi vrut s-o înlăture, dar nu a putut. Exilul a fost soarta domnului Unirii. Prezența regelui Carol I la inaugurarea statuii domnitorului de la Iași își păstrează întreaga valoare. A fost un gest de recunoaștere și cinstire prin care Carol I a evidențiat și și-a exprimat prețuirea față de predecesorul său. De fapt, Alexandru Ioan Cuza și Carol I nu au fost pe poziții adverse și cele două domnii s-au aflat într-o complementaritate.

Pentru Carol I succesiunea n-a însemnat o concurență, și pe de altă parte tocmai independența a oferit prilejul de se străbate în noua etapă a neatârării. Carol I n-a văzut în Cuza un adversar, ci un predecesor, iar tânărul domnitor a fost un succesor ce a utilizat, în construirea statului celui nou, temeliile statului modern puse în vremea domniei predecesorului său, Alexandru Ioan Cuza.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, membru post-mortem al Academiei Române*

*Bogdan Cuza***

Distinse domnule președinte al Academiei Române Ioan-Aurel Pop,

Onorat Prezidiu,

Distinsă elită nemuritoare a științei, culturii și artei române,

Eminențele Voastre,

Ma simt deosebit de onorat că, de la această sfântă tribună a rostirilor lui Iorga, Goga, Delavrancea, Coșbuc, Rebreanu ș.a., pot lua cuvântul la sărbătorirea a 200 de ani de la nașterea domnitorului și străbunului meu Alexandru Ioan Cuza.

Au trecut doi ani de când, la inițiativa Academiei Române și a reprezentanților ei, acad. Cristian Hera și acad. Eugen Simion, președinți ai Academiei Române, acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, Domniile Voastre v-ați împreunat cele trei degete ale închinării în ale condeiului, consimțind primirea domnitorului Cuza-Vodă ca membru post-mortem al Academiei Române. Se scurseseră mai bine de 152 de ani de la constituirea celui mai înalt for științific și cultural al țării, aducându-se un meritat elogiu principelui Alexandru Ioan Cuza, acestui nemuritor dispărut trupește, dar păstrat în memoria vie a românilor, cel care, încă din primii ani ai domniei sale, avea să înceapă demersurile, prin George Sion și Ion Ghica, de înființarea Societății Academice Române, devenite ulterior Academia Română.

În anul 1863, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a continuat sprijinul său pentru înființarea Academiei, alocând din lista sa civilă 5600 de galbeni, din care 1000 de galbeni au fost

Dr. Bogdan Cuza

destinați traducerii primei cărți din *Eneida* lui Virgiliu, al cărui motto impresionează și acum literatura universală:

„Spiritul străbate făptura,
Mintea mișcă materia,
Ideile cârmuiesc Universul”.

Ca o scurtă divagație, ideea devine o forță, când este susținută de sentiment.

Puterea de expansiune a sentimentului este cea care-l împinge pe om spre calea ideilor, iar raza luminoasă a ideii este cea care, străbătând adânc în intelect, răzbește sentimentul, dezvoltând rațiune, căldură și mișcare. Fără sentiment, ideea este moartă, inertă, după cum sentimentul fără idee devine orb, fără o direcție și un scop precis. De aceea putem spune că **ideea unirii neamului**

* *Alocuțiune susținută la sesiunea aniversară „Alexandru Ioan Cuza, 200 de ani de la naștere” (11 martie 2020, Aula Academiei Române)*

** *Dr., doctor honoris causa multi.*

este cea care a însuflețit mintea și inimile românilor spre **propășirea socială**, iar sentimentul care a stat la baza pornirii acestei idei a fost determinat de regăsirea identității noastre ca neam, într-o singură limbă, tradiție, credință și simțire.

Dar, pe lângă **unirea țărilor surori**, avem nevoie și de unirea fiilor ei, ca o condiție esențială pentru consolidarea pentru totdeauna a neamului nostru atât de greu încercat, a păstrării locului și identității noastre între națiunile lumii și a primirii, astfel, a **sfintei binecuvântări** din partea celor care ne veghează acum din ceruri și care s-au jertfit pentru realizarea acestei uniri. Iată de ce utilizarea nefericitei sintagme „Mica Unire”, ce a fost realizată la 24 ianuarie 1859, nu face altceva decât să umbrească marile merite ale pașoptiștilor și unioniștilor români de la acea vreme. Dimpotrivă, unirea Principatelor Române de la 1859 cuprinde făgăduința mântuirii românilor ca popor și a viitorului României ca națiune și mai ales ca națiune liberă. După cum spunea Simion Bărnuțiu, marele nostru istoric unionist și profesor de drept natural al Universității înființate la Iași, în 1860, despre domnitorul Alexandru Ioan Cuza:

„Libertatea cea adevărată a fiecărei națiuni constă în libertatea națională. Fără naționalitate nu este Libertate, nici Lumină, nici Adevăr, nici Identitate – ci, pretutindeni aduce a **întuneric și amortire**. Ce este apa pentru pești, văzduhul pentru păsări, aerul și soarele pentru viața tuturor viețuitoarelor, lumina pentru vedere și vorba pentru cugetare, așa este și naționalitatea pentru fiecare popor, ea fiind mama noastră, ca îndemnul cel mai puternic pentru liniștea, bunăstarea și fericirea speciei umane. Acela pe care nu-l trage inima a lucra nici pentru gloria, nici pentru fericirea și continuitatea națiunii sale, nu este altceva decât un egoist pierdut atât pentru umanitate, cât și pentru el însuși. Păcat pentru un asemenea specimen că l-a decorat natura cu forma și titlul de OM”, spunea în încheiere Bărnuțiu.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza nu admitea însă o libertate de orice fel, care să conducă la uciderea națională. Știa că fără deosebirea între omul ce aparține lui și omul ce aparține țării, cu precădere a omului ale cărui rădăcini proveneau din adâncul pământului nostru, **țăranul român**, acest țăran pentru care tricolorul i-a fost cămășa lui de sărbătoare și de moarte, cântecele naționale i-au fost rugăciuni și idealuri, strămoșii pilde și

călăuze, iar patria credință și onoare, cum frumos spunea Laurian Stăncescu. Lor le-a fost dedicată de domnitor Legea rurală de la 14 august 1864, care i-a scos definitiv din iobăgie și avea să deschidă calea modernizării țării.

Unitatea națională, cum spunea *poetul pătimirii noastre*, Octavian Goga, reprezintă **încoronarea** unei opere de strădanie necurmate, de jertfe și mari încordări. Această izbândă târzie este desprinsă dintr-un trecut trist și întunecat.

Grașițele înfipte în încheieturile acestui organism al românilor încă din copilărie, au durut ca niște piroane înfipte în carne vie și au fost mai primejdioase decât orice boală vremelnică, fiindcă au stânjenit în permanență creșterea unui trup viguros și armonios. Am trăit și trăim perioade de apărare care ar fi putut duce la stingerea noastră, dar unitatea noastră de suflet în momentele cele mai grele, cultul străbunilor s-au dovedit a fi calea cea mai sigură și directă spre Dumnezeu.

Dacă aniversarea celor vii poate părea adevărat un fapt normal, pomenirea și sărbătorirea celor morți, a celor care nu mai pot vorbi decât prin faptele lor, ne înalță pentru totdeauna.

Cinstele celor de astăzi care sărbătoresc nașterea domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

Marele nostru savant Nicolae Iorga spunea, pe bună dreptate, că „dacă noi, românii, suntem astăzi ceva, nu suntem de pe urma biruințelor strămoșilor neamului, ci de pe urma suferinței lor”.

Eminențele Voastre,

Este evident faptul că viața și rolul domnitorului Alexandru Ioan Cuza nu pot fi cuprinse în modesta mea alocuțiune, dar doresc în acest context să aduc un meritat elogiu celui care și-a dedicat o bună parte din viață omagierii lui Cuza-Vodă. Este vorba despre colegul Domniilor Voastre, prezent astăzi între noi, domnul academician Dan Berindei.

Două dintre realizările domnitorului nu trebuie, de asemenea, trecute cu vederea în actualul context. Este vorba despre Legea secularizării averilor mănăstirești, promulgată de domnitor la 11 decembrie 1863, care avea să deschidă calea obținerii independenței țării de la 1877–1878, și a recunoașterii autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, recunoscute de Ioachim al IV-lea al Constantinopolului, la 1885. De asemenea trebuie menționată și Legea instrucțiunii publice, promulgată de domnitor la îndemnul sfteticului său,

Mihail Kogălniceanu, la 5 decembrie 1864, ce avea să reglementeze sistemul unitar al învățământului românesc, adaptat tendințelor de emancipare a învățământului european la acea vreme. Mizele principale ale reformei instrucțiunii publice, ca primă lege organică a învățământului românesc, erau destinate **consacrării, consolidării și educației conștiinței și demnității naționale**. Dar, după cum spunea poetul nostru național, Mihai Eminescu, „este multă diferență între educație și cultură. Educația este cultura caracterului, cultura este educația minții. Educația are a cultiva inima și moravurile, cultura are de a educa mintea. Este preferabil un om cu o inimă curată și moravuri bune, decât un om cult, lipsit de caracter”. Învățăm din aceasta de cum trebuie format și educat un om din frageda lui pruncie.

Sarcina primordială a școlii constă în **reclădirea morală a societății**, pornind în primul rând de la copii și tineri, ale căror **minți sclipitoare** trebuie îndreptate cu prisosință întru descoperirea frumosului și adevărului. Iar rezultatele nu se vor putea obține decât prin priceperea, răbdarea și tactul dascălilor, al rolului familiei, al harului poezilor și curățeniei morale ale societății civile, în ansamblul ei. Cu alte cuvinte, nu buchea cărții va fi cuvântul de căpetenie, ci înțelesul ei, nu forma, ci fondul, nu memoria, ci judecata, nu superficialitatea, ci credința.

Din nefericire asistăm în zilele noastre cum școala pierde teren treptat din monopolul asupra educației, piața educațională este treptat ocupată de alți ofertanți, pe cât de superficiali și trecători, pe atât de tentanți, cum ar fi spiritul mercantil, fetișul capitalului speculativ, tarele societății de consum sau relativizarea valorilor tradiționale; toate acestea riscând să conducă la „marea ruptură” prevăzută de Francis Fukuyama. De aceea tinerețea este cea care oferă un **capital de energie** și de puteri infailibile. Dacă acestea vor fi corect folosite și îndreptate, va avea de profitat de pe urma lor întreaga societate și până la urmă un întreg univers. Odată cu zădărnicierea acestor energii se va ajunge mai devreme sau mai târziu la **învrăjbirea spiritului**, la pierderea încrederii concetățenilor și odată cu acestea la părăsirea locurilor de studii, a familiei și în cele din urmă a țării.

Onorată asistență,

Măreția domniei principelui Alexandru Ioan Cuza, pe care-l aniversăm astăzi, s-a distins prin viziune, curaj, hotărâre și jertfă. Pe bună dreptate afirma regretatul istoric Florin Constantiniu că nu a existat ogor al vieții publice în care Cuza-Vodă să nu fi aruncat sămânța modernizării, doar că roadele nu le-a cules el, ci cei care i-au urmat. Prin dubla sa alegere pe scaunul voievodal nu avea să se urce însă numai un domn, ci și un ideal care nu va mai putea fi detronat vreodată. Oameni precum Cuza-Vodă nu se pot educa și nici forma, ei se nasc.

A fost ultimul voievod al României și când spun aceasta mă refer la faptul că la încoronarea sa a ales darul mirungerii, primind pentru a doua oară în viață, de data aceasta ca misit al Domnului și conducător de țară, botezul sfințelor taine, a pecetei lui Hristos sau băii vieții, luminii și sfințirii. S-a respectat astfel tradiția istorică a încoronării voievodale la români și a încoronării prevăzute de ritualul unei **monarhii electiv**.

A murit departe de țara lui iubită, dar fără de blestem plătind tristul preț al trădării de către apropiați, dar și girul neînduplecat al trădării al naturii.

A lăsat după el o undă de lumină și speranță care pătrund astăzi și în Aula acestui nobil așezământ. Să sperăm că imensul său capital uman investit nu-l vom risipi și nu va fi sortit deșertăciunii, dezbinării și destrămării noastre.

Geniul nostru, Mihai Eminescu, amic al domnitorului și al familiei mele, spunea că posteritatea sănătoasă la minte și la suflet trebuie să-l așeze pe Cuza-Vodă în panteonul românilor creștini ca emblemă de reprezentare națională. Vorbim de Mihai Eminescu, cel care în exilul nedrept al domnitorului avea să-l viziteze la Döbling, lângă Viena, rugându-l în genunchi să revină pe tronul țării. „Să-i fie țării mai bine fără mine, decât cu mine”, avea să-i răspundă domnitorul.

Distinse domnule președinte Ioan-Aurel Pop,

Mărturisesc faptul că am fost foarte impresionat de unul dintre memorabilele discursuri, în care spuneți că cel mai înalt imn închinat limbii noastre se regăsește, s-a întruchipat în creația eminesciană. Spuneți că atunci când ați citit pentru prima oară *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, ați înțeles **de ce** Mihai Eminescu ne-a împins în nemurire, fiind alături de Cuza-Vodă, unul dintre cei mai vrednici dintre români.

Liderul ideal*

Acad. Răzvan Theodorescu

Vicepreședinte al Academiei Române

Din adolescență încă, mărturisesc, două figuri istorice mi-au apărut ca expresii superlative ale spiritului românesc și ele se învecinează cronologic, se completează sub arcul aceluiasi timp mirabil și irepetabil din trecutul nostru: munteanul Nicolae Bălcescu, personaj mesianic, visând la unirea tuturor românilor, și moldoveanul Alexandru Ioan Cuza, personaj pragmatic, realizând, în fapt, o parte a aceleiași uniri. Amândoi – într-o nescrisă lege a acestui meridian, cea a răzburării politice oarbe – au murit în exil, primul la 33 de ani, cel de al doilea la 53 de ani, lăsând însă posterității o amintire ce a devenit legendă.

Aparținând unei generații ilustre – pe care o numesc **generația 1820** – după data în jurul căreia este celebrată nașterea lui Ion Ghica, a lui C.A. Rosetti, a lui Mihail Kogălniceanu, a lui Vasile Alecsandri, a lui Ion C. Brătianu, cu toții implicați în tumultul pașoptist și în cel unionist, chiar dacă pozițiile lor au fost nu o dată divergente, Cuza a fost simbolul unui moment unic al istoriei noastre. Cel în care, într-un răstimp neverosimil de scurt – doar șapte ani – s-au elaborat aproape toate legile și s-au creat aproape toate instituțiile României moderne.

Că fiul spătarului Ioan Cuza a parcurs întregul drum al elitelor generației sale – studii peste hotare, revenirea în țară, activitate revoluționară la 1848, atitudine fermă împotriva abuzurilor – cazul faimoasei demisii a colonelului pârcaș de Galați, în timpul căimăcămiei lui Vogoride, înainte de a deveni vicepreședinte al Adunării Elective a Moldovei, faptul a fost subliniat cu asupră de măsură de toți istoricii noștri naționali: A.D. Xenopol, Nicolae Iorga, Constantin C. Giurescu. Și tot acestora le-a revenit a sublinia măsura în care Cuza a exprimat sentimentele românilor fiind „o frunte ridicată” după

cuvântul lui Bolintineanu, și în faimoasa „simplă vizită de curtoazie”, cum a fost socotită, cu multă demnitate, călătoria la curtea suzerană din Stambul a sultanului Abdul Aziz la 1860, repetată în 1864, și în limitarea jurisdicției consulare străine, și în ideea creării unei monede naționale – *romanátul* –, și în atitudinea mult comentată față de egumenii greci ai mânăstirilor închinat. Domnitorul care afirma la Iași, la un an după alegerea sa, „Unirea va fi așa precum România o va simți și o va dori” și care era bănuț, în 1865, că vrea să obțină independența Principatelor a fost și cel care a dovedit o inteligență politică reală, prelungind-o pe aceea dovedită întregii Europe de artizanii dublei alegeri. O recunoaștem în recursul la stratagema „faptului împlinit”, mai ales în cursul anilor de „uniune personală” (1859–1862), cu unificarea armatei, a monedei, a telegrafului, cu impunerea unui prim-ministru muntean, Ion Ghica, în Moldova, a unui prim-ministru moldovean, Manole Costache Epureanu, în Țara Românească, sau a munteanului Alexandru Golescu Negru ca vicepreședinte al Adunării Moldovei, cu acceptarea – de către el, domnul cu vederi liberal-democrate și adept al căii politice de mijloc – a unor adversari conservatori, precum Barbu Catargiu în fruntea primului guvern al României.

Domnul care a patronat împrumutarea țărănilor – fie și într-o reformă incompletă –, dispariția clăcii, secularizarea averilor mânăstirești – enormă avuție funciară care constituia un sfert din teritoriul țării –, domnul care și-a legat numele de coduri de legi, de crearea Universităților de la Iași și București, de chiar pregătirea înființării viitoarei Academii Române, cel care, ales deputat de Mehedinți în 1870 de către o populație recunoscătoare, putea să-i afirme merituosului său succes

* *Alocuțiune susținută la sesiunea aniversară „Alexandru Ioan Cuza, 200 de ani de la naștere” (11 martie 2020, Aula Academiei Române)*

prusac: „Patriotismul meu, Principe, este deoptrivă cu a mea demnitate”, a rămas în memoria colectivă a neamului său aidoma marelui Ștefan, a viteazului Mihai și a martirului Brâncoveanu.

Există, se știe, o latură a domniei lui Cuza care i-a fost reproșată, uneori, cu duritate de contemporani și de urmași: este vorba despre apelul la „domnia personală” și de ceea ce s-a numit „lovitura de stat” din 2 mai 1864.

Voi spune ca simplu cercetător al mentalului românesc, că aplecarea spre o cârmuire autoritară nu este ceva respins de conaționalii noștri, nici în trecut și nici astăzi.

Nu trebuie uitat însă că Alexandru Ioan Cuza, departe de a fi doritor cu orice preț să ocupe tronul, a rămas un prinț autohton venit din boierimea secundă care a vorbit constant despre nevoia de prinț străin în Principate; exemplul grecesc al dinastiei bavareze și apoi al dinastiei daneze de Glücksburg îi stătea la îndemână, subiectul fiind evocat în corespondența cu Napoleon al III-lea și chiar în dramatica noapte de 10/11 februarie 1866. Sigur este că în momentul autoritar – și adaug eu, necesar – al domniei sale s-a aflat sursa adversităților pe care le-a provocat chiar și pentru cei care i-au fost apropiați (aleg ca exemplu pe cel al colaboratorului său apropiat și deținător, până în 1912, al arhivei Cuza, anume Dimitrie A. Sturdza, ajuns șef de partid, prim-ministru și, mai ales, longeviv secretar general al Academiei noastre). Îndrăznesc să afirm că, aidoma lui Carol al II-lea peste câteva decenii, Cuza, secondat de Kogălniceanu, va fi înțeles idealul de „guvernare forte” al multor români – plebiscitat în istorie nu doar o dată –, care nu este mereu asociată unor acțiuni retrograde, că ea poate chiar implica măsuri benefice care trebuie impuse mușchiulos, cu mână de fier îmbrăcată în mănușă de catifea...

Scriam la început că din adolescență încă l-am iubit pe Cuza. Voi adăuga însă că din copilărie am aflat despre el și, fără a ști ce era un „domnitor” și ce era „unirea”, aprindeam din când în când o lumânare, la Ruginoasa, acolo unde fusese mormântul său, lângă biserica neoclasică a Adormirii Maicii Domnului, ctitoria din 1811 a vistiernicului Săndulache Sturdza, intrată în 1862 în domeniul cumpărat de domnitor. Trupul acestuia adus de la Heidelberg în 1873, a fost așezat acolo, rămășițele sale fiind puse în 1907 într-o criptă a lăcașului unde au fost depuse și cele ale fiului său Alexandru (Sașa), adoptat în 1865, născut, ca și

fratele său Dimitrie, din legătura lui Cuza cu Maria Obrenovici, fiica antiunionistului Costin Catargiu și mama prințului sârb Milan. Tânărul Alexandru Cuza, mort la Madrid în 1890, se căsătorise cu doar un an înainte cu Maria Moruzi, descendentă a doi domni fanarioți, al cărei stră-străbunic Constantin vodă Moruzi îl trimisese la moarte în 1778 – ironie a istoriei! – pe spătarul Ioniță Cuza, nimeni altul decât străbunicul ilustrului socru postum al principesei Moruzi. Rămasă văduvă, ieșită apoi dintr-o căsătorie efemeră cu inginerul Ion I.C. Brătianu, viitorul mare lider politic al României întregite – cel cu care l-a avut ca fiu pe Gheorghe Brătianu, reputatul și tragicul istoric –, Maria Moruzi a vândut o parte din moșia Ruginoasa a neamului Cuza unui răzeș din târgul Lespezi, treptat chivernisit, arendaș al moșiei Pașcani, devenit primar al Pașcanilor. Acesta se numea Vasile Theodorescu și era străbunicul meu. Iată cum și de ce ajunsese să pun, la îndemnul mamei mele, câte o lumânare aprinsă la ceea ce mi s-a spus că era mormântul marelui domnitor, deși în primăvara anului 1944, când eu aveam cinci ani și când linia frontului ajungea lângă casa noastră de la Ruginoasa, rămășițele lui Cuza erau duse la Curtea de Argeș, de unde reveneau, doi ani mai târziu, pe pământ moldav, la Trei Ierarhi.

Vor fi fost amintirea din copilărie și afecțiunea din adolescență cele care m-au făcut, după câteva decenii, ca ministru al Culturii să decid – supărând chiar o parte a înaltului cler – așezarea la 20 martie 2004 (așadar la 184 de ani de la nașterea neuitatului principe) a admirabilei statui de pe Dealul Patriarhiei realizată de sculptorul Paul Vasilescu, acolo unde Cuza fusese proclamat domnul Principatelor Unite. Am încercat atunci – eram și ministru al Cultelor – să atenuez rezervele unor arhieri ce-și aminteau de secularizare, explicând că avem de ales între un Cuza secularizator și un Cuza erou politic al neamului întreg.

Alegerea pe care am făcut-o atunci mi-a fost, într-un fel, confirmată în acest an, când l-am văzut – alături de președintele Academiei, de colegii mei, vicepreședinți – pe patriarhul Daniel, cinstitor al lui Cuza, punând o coroană pe soclul amintitei statui.

Cuza cel din copilărie, Cuza din adolescență, a rămas pentru mine, la senectute, același erou pe care experiența de viață îmi îngăduie, poate, a-l socoti liderul ideal al românilor din toate timpurile.

Cuza și sfătuitorul său, Mihail Kogălniceanu*

Acad. Eugen Simion

Președintele Secției de filologie și literatură a Academiei Române

Sunt date din calendarul nostru, al românilor, pe care nu trebuie să le uităm. Să ne amintim de ele și să facem în așa fel încât, celor care nu știu de ele sau le-au uitat, să le reamintim. Chiar dacă riscăm să ne repetăm. Nu-i grav! Are și repetiția rostul ei. În critica literară, de exemplu, – profesiunea mea – atunci când observăm într-un text că un cuvânt, o imagine, un personaj apar mai des decât altele pe scena textului, înseamnă că toate acestea transmit un mesaj.

24 ianuarie 1859. Ce înseamnă pentru noi, azi, în plină postmodernitate și într-un plin proces de globalizare? Cei care au vorbit înaintea mea au semnalat deja *semnificațiile*, cu adevărat majore, ale acestei date. N-am să le repet. *Mica* (mare) *unire* – cum i se mai spune – este începutul existenței noastre ca *stat național* într-o epocă ce *se mișca repede*, restructurându-se, reorganizându-se... O Europă într-un secol numit *secolul națiunilor*, *secolul progresului*, *secolul revoluțiilor naționale*, *secolul burgheziei*, în fine, din punct de vedere al artelor, *secolul romantic*.

Altă întrebare. Cum au trăit românii aflați încă, chiar formal, sub suveranitatea turcească, acest *timp în mișcare*?

Răspuns: Să nu ne fie rușine să spunem: cu un enorm curaj, cu inteligență practică, cu un sentiment puternic al *originii lor comune* și al *voinței lor de unire*. Mai este ceva: *mesianismul* lor. Bălcescu, Alecu Russo, Heliade, Kogălniceanu sunt niște mesianici. G. Călinescu îi numea *mesianici pozitivi*. Eu le-aș spune *mesianici chibzuiți, cumpătați, călăuzitori, luminători, pedagogi ai neamului*.

Am ajuns la subiectul despre care voiam să vă vorbesc. Despre acești oameni (**extraordinari**) care au făcut *mica unire* (încă o dată: mică, poate, pentru că nu a putut cuprinde totul), dar *mare, esențială, întemeietoare* pentru noi, românii. Despre aceste brave spirite mesianice și chibzuitoare vreau să vă spun câte ceva. Despre Kogălniceanu, Bălcescu, Ghica, Alecsandri, Heliade, C.A. Rosetti, Cezar Bolliac..., tineri cu studii în străinătate. Unii la Paris, alții – M. Kogălniceanu – la Berlin. Ei s-au întors în țară cu altă mentalitate și cu idei noi. S-au dezbrăcat de *hainele asiaticesti* – cum le zicea Kogălniceanu – și s-au îmbrăcat *evropenește*. La propriu și la figurat... Ei și alții (să nu-l uităm pe Alexandru Ioan Cuza, pe care, observ, unii au început să-l uite) au pregătit și au realizat, în fond, *unirea*, mânați de *idealul național*. „Principiul naționalității” este deviza lor. Alecsandri publică, în 1852, volumul *Poezii populare*, dovedind, astfel, că românii au o cultură populară și că ea poate spune ceva despre *modul lor de a simți* și despre *modul lor de a fi* în lume și de a recepta și crea frumos. Citiți, dacă nu le-ați citit încă, recitiți *Baladele* lui (Miorița, Toma Alimoș, Mănăstirea Argeșului). Splendide! Găsim aici *miturile* noastre fundamentale: *mitul morții* (al trecerii), *mitul cavaleresc* (al vitejiei) și *mitul estetic*.

Desigur, aceste acte de cultură n-au făurit, ele singure, unirea din 1859. Dar au pregătit-o. Opera capitală a lui Bălcescu (*martirul acestei generații mesianice*), *Românii sub Mihai Vodă Viteazul*, are meritul – dincolo de valoarea ei istorică și literară – de a *oferi românilor* (și celor ce se interesează de

* *Alocuțiune susținută la sesiunea aniversară „Alexandru Ioan Cuza, 200 de ani de la naștere” (11 martie 2020, Aula Academiei Române).*

noi) un *model etic* și un *model de virtute*. Adică o oglindă în care românul intelectual (de regulă, sceptic) și, în genere, românul de rând să se poată privi și să *nu se rușineze* de ceea ce vede. Vede ce poate să fie, ceea ce este în putința lui și a istoriei să fie...

Vreau să spun că rolul culturii și al Bisericii a fost esențial în *momentul 1840–1866*. Tot ceea ce s-a făcut în acest timp s-a făcut de către oamenii luminați de cultură și de către oamenii cucernici, devotați nației, limbii și istoriei lor. Unii dintre ei au fost nu numai *pedagogi ai neamului*, dar și *oameni politici*. Heliade are o propoziție memorabilă: „Literatura este *politica* noastră *cea mai bună*”. Kogălniceanu, Bălcescu, Ghica, Alecsandri fac și una și alta.

Mai este ceva cu această generație grandioasă: *ardoarea ei patriotică*. Voi da exemplul lui C.A. Rosetti, publicist și poet. Ruset, cum îi spun *căuzașii*, vrea o revoluție rapidă și totală, spre deosebire cu Kogălniceanu, care este un *liberal reformist*. A fost, în mod sigur, un liberal radical, citat ca victimă a lui Eminescu. Strigătul de luptă al predicatorului Ruset este: „Voiește și vei putea; luminează-te și vei fi”. Merită să citez un fragment din manifestul acestui spirit profetic care unește revoluția cu religia: „Revoluția e cerută în numele lui Iisus. Să-i deschidem brațele”. Și mai departe: „O, revoluție, geniu uriaș al viitorului, sfântă trâmbiță a vieții, curcubeu sfânt al lumii celei noi, scânteie sfântă!”

Această splendidă generație creatoare cuprinde și pe cel care duce la capăt, în sfera politică și socială, ideile revoluționare. Acesta este, se înțelege, Alexandru Ioan Cuza, ales domnitor peste cele două principate, în 1859. Este un moment kairotic în istoria secolului al XIX-lea românesc. Colonelul Cuza, care se trage prin străbunica sa din familia cronicarului Miron Costin¹, este eroul acestui moment istoric. Militar de carieră, cu studii de litere și drept la Paris, bărbat, după cât se spune, frumos și mândru, deloc ascet în viața de toate zilele, el se dovedește a avea geniu politic în circumstanțe aproape imposibile pentru români. Nu-i, se înțelege, singur în această acțiune, are lângă el un sfătuitor de seamă, pe Mihail Kogălniceanu. Împreună cu el și cu alții, citați sau necitați (mă gândesc la Dimitrie Bolintineanu și cu alți cărturari), Cuza reușește să

realizeze reformele majore pentru țara sa. Cu mari dificultăți, cu o diplomatie fină și perseverentă, cu alianțe profitabile și, când nu s-a mai putut, printr-o lovitură de stat, urmașul Costinilor din Ruginoasa învinge opoziția turbată a conservatorilor, dar și opoziția liberalilor radicali, reușind să treacă prin Cameră *Legea electorală*, *Legea secularizării averilor mănăstirești* și – cea mai importantă dintre toate – *Legea împrorietării clăcașilor*. Fără aceste legi (și altele pe care nu este locul să le citez aici), greu s-ar putea închipui organizarea, stabilizarea și începutul modernizării României.

Mai este ceva, important, în gândirea politică a acestui militar inteligent, plin de „omnie” (cum zice Kogălniceanu), bine orientat în complexitățile veacului său: știința (cum vrem să zicem) de a aduna în jurul său pe oamenii importanți de cultură din timpul său. Dacă ne uităm pe lista miniștrilor din timpul său, observăm că, alături de Kogălniceanu – mâna lui dreaptă –, găsim pe Dimitrie Bolintineanu (ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice), pe Odobescu (șef, și el, la Departamentul cultelor și instrucțiunii), pe Ion Ghica (ministru și prim-ministru în mai multe rânduri), pe ardeleanul Al. Papiu-Iliarian (la Justiție), pe Costache Negri (ambasador la Constantinopol), pe Alecsandri (ministru performant la Externe și, în genere, misionarul său în țările europene), pe Carol Davila (la Sănătate) și încă mulți alții. Aceștia credeau, ca și el, în *Principiul Naționalității*, pe care se bazează, în acest timp, politica externă a lui Napoleon al III-lea. Bolintineanu îl însoțește pe domnitor în vizita (de mare succes) făcută sultanului Abdul Medjid și, la întoarcere, face o dare de seamă asupra călătoriei.

În momentul citat (1859–1866) – *moment kairotic, moment mesianic* –, oamenii străluciți ai unei generații au știut să înfrângă în ei divergențele, ambițiile, orgoliile de tot felul și să unească nu numai *în cuget și simțire* (o altă deviză a generației pașoptiste), dar și în acțiunea ei practică. Cuza întruchipează, în felul și cu puterile lui, pe pământ românesc un alt mit al secolului, mitul exponențial al virtuților militare ale unei nații. Napoleon este, să nu uităm, mitul format și propulsat de Revoluția de la 1789. Ceea ce îl deosebește de eroii cultivați din veacurile

anterioare este faptul – foarte important – că el se folosește pentru a învinge nu numai de puterea (sabia) brațului, el ține bine strânsă, în celălalt braț, *sabia spiritului*. De aceea, numele și reputația lui se leagă nu numai de victoriile sale pe câmpul de luptă, dar și de legile, codurile civile și penale pe care le-a înfăptuit. Acestea au dăinuit și după ce sabia puterii lui a fost înfrântă. A vrut să desființeze Academia Franceză – care-i era ostilă –, apoi și-a dat seama că face o mare eroare și a corijat-o. A creat, sub aceeași umbrelă spirituală, Academia de Științe Morale și Politice, fiind conștient că, fără arte și științe (fără cultură), puterea politică nu are, în fapt, durabilitatea. Pe scurt, eroul pe care Franța îl venerază și astăzi a făcut ca *sabia spiritului* să nu ruginească, abandonată, în teaca ei.

Are dreptate Chateaubriand să noteze că orice epocă istorică *are un Homer al ei, ca și poezia*. Îl simpatizează la început pe Homerul timpului său și se pune în serviciul lui, apoi, dezamăgit de violențele lui, îl detestă și trece în tabăra regalistă, ajungând ministru și ambasador. Nu este mulțumit nici aici, căci iată ce scrie într-un rând: „Am văzut de aproape regii și iluziile mele politice au dispărut”. Nu mai crede în nimic, în afară de religie. „Totul este azi uzat, chiar și nenorocirea” (o frază cioraniană). Stendhal, în schimb, îl admiră pe Napoleon și-l ia, uneori, ca model în romanele sale. „Dragostea pentru Napoleon – notează el – este singura pasiune ce mi-a rămas.”

Mitul, oricum, circulă în secolul al XIX-lea și, sub înfățișări mai modeste, mitul eroului providențial ajunge și la noi în momentul kairotic de care am vorbit. Cuza, care are lângă el un Seneca înțelept și loial (pe Kogălniceanu), este acela care duce la capăt, repet, ideile generației sale. Este un ctitor, un legiuitor, un mare reformator și un diplomat inteligent care știe când să se opună marilor puteri și când să cedeze pentru a nu primejdui soarta țării sale. A știut să-i atragă și să se ser-

vească de intelectualii de vârf din epocă (așadar, *de sabia spiritului*), dar a avut grijă să-și organizeze armata și, în momentele dificile, să se folosească de ea ca de o pavază și o forță redutabilă de reacție.

În timpul Guvernului Kogălniceanu (1863–1865), odată cu Legea rurală, se proclamă învățământul primar obligatoriu și gratuit („niciun sat fără școală”), se înființează cele două universități (Iași și București), apar cele două *Coduri* (civil și penal) și, să nu uităm, tot sub Cuza se pregătește, de către oamenii săi, apariția Academiei Române. N-a mai apucat să o deschidă el (este, se știe, detronat la 11 februarie 1866), dar oamenii din generația sa sunt cei care celebrează nașterea acestei înalte instituții ce unește pe intelectualii remarcabili din toate provinciile românești. Așadar, în condițiile și la măsura spiritului românesc. Despre Cuza – ajutat, repet, de Kogălniceanu și de intelectualii de vază din epocă –, nu este prea mare exagerare și imprudență a spune că el capătă, în imaginarul românesc, înfățișarea unui mit al eroului național, înarmat cu cele două săbii simbolice. Nu greșește deloc Kogălniceanu – comilitonele său – să declare, la moartea domnitorului (1873), că el simbolizează „renașterea României” și „conștiința națională”, că el „și-a ținut totdeauna cuvântul” și că era gata să-și sacrifice viața pentru a-și apăra țara. „Nu greșelile lui l-au răsturnat – zice el –, ci faptele [lui] cele mari”. Admirabile cuvinte, dovadă de adâncă și incoruptibilă devoțiune pe care Seneca moldav o aduce la moartea nu a unui Nero moldav nebun, ci a unui domnitor înțelept și curajos în vremuri așa de tulburi.

Notă

¹Vezi Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, Editura Militară, 1973.

Primăria Capitalei

INSTITUTUL DE ISTORIE
ȘI TEORIE LITERARĂ
„G. CĂLINESCU”

Ue *fiscdi*

Unitatea Executivă pentru
Finanțarea Învățământului Superior,
a Cercetării, Dezvoltării și Inovării

70
de ani

de existență a
INSTITUTULUI DE ISTORIE
ȘI TEORIE LITERARĂ
„G. CĂLINESCU”

30 - 31
ianuarie
2020

CONFERINȚA
INTERNAȚIONALĂ

*Directii în critica
și istoria literară
contemporană*

parteneri media

OBSERVATOR
CULTURAL

Vivat, crescat, floreat!*

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române a împlinit șapte decenii de activitate, într-o vreme agitată și nu tocmai fastă pentru munca de erudiție, pentru acribie și pentru promovarea culturii scrise din patrimoniul poporului nostru. Ne putem consola cu faptul că nici momentul fondării Institutului – anul 1949 – nu anunța o epocă de eflorescență intelectuală, pe linia marilor valori și virtuți care consacraseră creația filologică românească de până la al Doilea Război Mondial și la instaurarea regimului de dictatură comunistă. Și totuși, în ciuda acestor auspicii sumbre, Institutul și-a onorat menirea într-o manieră exemplară, devenind principalul centru academic de promovare a creației autentice în domeniul istoriei și teoriei literare din România, dincolo de constrângerile politice. Cum s-a putut petrece acest lucru fast? Prin omul care sfințește locul! Fie și numai enumerarea marilor spirite care au onorat instituția aceasta ne lămurește pe deplin. Cu personalități precum George Călinescu, *spiritus rector*, apoi Alexandru Rosetti, Emil Petrovici, Iorgu Iordan, Ovidiu Papadima, Valeriu Ciobanu, D. Panaitescu-Perpessicius, Mihail Sadoveanu, Tudor Vianu, Dimitrie Macrea, Ion C. Chițimia, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Dan Grigorescu, Eugen Simion și mulți alții, Institutul și-a asigurat pașaportul pentru eternitate, înscriindu-se pe traiectoria „duratei lungi”, ca să folosesc o sintagmă consacrată de Fernand Braudel pentru marcarea istoriei profunde. Dincolo de acești oameni providențiali, Institutul se prezintă prin creațiile

sale, prin lucrările tipărite și care au împlinit un deziderat vechi al Academiei Române, anume normarea literaturii române, asigurarea acurateții limbii literare, în conformitate cu claritatea, proprietatea, corectitudinea, precizia și puritatea, toate indispensabile în exprimarea stilului beletristic.

Prin activitatea Institutului, istoriile literare, enciclopediile, dicționarele, cronologiile, sintezele de tot felul, edițiile critice au ajuns la ordinea zilei, încât astăzi nu există vreo întreprindere serioasă din domeniul filologiei românești și universale care să nu pornească de la temeiurile puse de cercetătorii și colaboratorii acestui înalt for de cultură. În anii din urmă, din 2006 încoace, activitatea Institutului este coordonată de către academicianul Eugen Simion, președintele Academiei, președintele Secției de Filologie și Literatură, sub oblăduirea căruia Institutul a dat culturii românești, sub aspect cantitativ și calitativ, mai mult decât în toate deceniile anterioare.

Academia Română s-a creat la 1866 pentru cultivarea limbii și literaturii române, stabilirea normelor de ortografie obligatorii ale limbii române și studierea istoriei naționale. Apoi și-a extins activitatea asupra întregii cercetări și creații intelectuale românești, devenind cel mai important for de consacrare a valorilor spirituale de la noi. Dar menirea cea dintâi a rămas prioritară, pentru că viața noastră ca popor rămâne limba noastră și literatura elaborată în această limbă. Patria noastră profundă rămâne limba română, „limba vechilor cazanii”, limba îngrijită și

*Cuvânt de deschidere rostit la sesiunea aniversară „Institutul de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu», 70 de ani de la fondare” (30 ianuarie 2020, Aula Academiei Române)

armonioasă, principalul factor identitar românesc. Institutul „G. Călinescu” rămâne (împreună cu celelalte institute din domeniul filologiei) garantul de minte și inimă al limbii noastre literare și al literaturii române.

Mulțumesc Secției de filologie și literatură a Academiei, dar și instituțiilor care s-au asociat sărbătorii noastre și care au făcut posibilă această ceremonie: Muzeul Național al Literaturii Române, Fundația Națională pentru Știință și Artă și Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării și tuturor celorlalți factori implicați. De asemenea, mulțumesc mijloacelor de difuzare în masă, radioului, televiziunilor, presei cotidiene și periodicelor cultural-literare care vor reflecta evenimentul.

Aduc cel mai curat omagiu celor care s-au nevoit cu munca în Institut, celor care ne privesc din înalțuri și a căror amintire nu o cinstim întotdeauna cum se cuvine, dar și celor de-acum, robi ai muncii tăcute, care fac adesea operă de benedictin și pentru care nu există destulă răsplată pe lumea aceasta. Să-i dorim Institutului viață lungă, pentru că noi trecem repede prin lume, dar marea creație literară autentică rămâne, întru gloria eternă a acestui neam, „binecuvântat între toate de Domnul pre pământ”. Dacă credem în cuvânt – fiindcă „la început a fost Cuvântul” – vom trece peste toate greutățile și vom putea lăsa în urmă, după exemplul marilor spirite enumerate aici, o lucrare perpetuă și nestrămutată, pe care nici vântul nu o va strica, nici furul nu o va fura...

Salut colegial*

Acad. Răzvan Theodorescu
Vicepreședinte al Academiei Române

Omagiind pe colegii mei istorici literari la împlinirea celor 70 de ani scurși de la fondarea institutului lor academic ce poartă numele întemeietorului care a fost una dintre cele mai ilustre personalități românești din toate timpurile, voi adăuga că de exact 50 de ani preocupările mele de istorie culturală s-au întâlnit cu subiecte și teme aflate pe agenda institutului bucureștean de istorie și teorie literară.

Rând pe rând, Alexandru Dima, Zoe Dumitrescu-Bușulenga și, mai ales, Eugen Simion mi-au făcut onoarea de a mă invita să vorbesc fie în pitorescul interior, azi demolat, de lângă Piața Pache Protopopescu, fie în clădirea boierească de pe strada Frumoasă, fie în sălile din Schitu Măgureanu sau din Casa Academiei.

Nevoia de multidisciplinaritate în cercetarea civilizației naționale ne conduce adesea către abordări comune, iar pentru istoricii vizualității concentrate în opere de artă, istoria limbajului devenită expresie literară înseamnă un recurs obligatoriu în care studiile din revistele dumneavoastră, monografiile și dicționarele ai căror autori sunteți reprezintă o bibliografie de neocolit.

Îmi amintesc și acum de prima mea comunicare în institutul dumneavoastră despre motivul romantic al „barbarilor” la Hasdeu, Eminescu și Odobescu, urmată de o alta despre cursurile de arheologie ale lui Odobescu – pe marginea unor manuscrise pe care le descoperisem –, a urmat analiza unui manuscris german al lui Eminescu despre arta și credințele Antichității și îmi amintesc cu respect și nostalgie de dezbaterile aprinse cu regretații Alexandru Piru și Dan Horia Mazilu, găzduite de fosta Academie de Științe Sociale și Politice, din strada Onești, pe marginea conceptelor de Renaștere și Baroc în vechea noastră cultură.

În fine, sunt îndatorat neobositului coleg și director al dumneavoastră, academicianul Eugen Simion, pentru invitația de a participa ca autor în paginile „Caietelor Critice” sau la admirabilul *Dicționar al literaturii române*.

Afirmând că sunteți, în generații diferite, demni de întreaga noastră stimă intelectuală, depozitarii unei prestigioase moșteniri, se poate adăuga cu adevărat geniale – cea a lui George Călinescu – vă urez un viitor pe măsura trecutului pe care îl omagiem astăzi.

*Cuvânt rostit la sesiunea aniversară „Institutul de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu», 70 de ani de la fondare” (30 ianuarie 2020, Aula Academiei Române)

O sărbătorire de referință*

Acad. Victor Spinei

Vicepreședinte al Academiei Române

Este de apreciat faptul că la anumite momente aniversative comunitatea academică își rezervă timp pentru un popas bilanțier vizând evoluția și împlinirile unor instituții de referință de pe eșichierul cultural și științific al țării. Fără nicio îndoială că Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din capitala țării merită din plin o prospectare penetrantă a realizărilor sale nu din rațiuni birocratice, ci spre a servi drept exemple altor institute de cercetări cu profil apropiat.

Momentul de creare a Institutului corespunde cu una dintre perioadele cele mai negre ale istoriei noastre contemporane, atunci când regimul comunist s-a instalat în umbra tancurilor sovietice la cârma statului român, consolidându-și autoritatea pe plan intern și extern. A fost epoca represaliilor atroce asupra tuturor păturilor sociale, soldate cu un prelung cortegiu de victime și cu reforme instituționale destabilizatoare.

În istorie însă nu au existat aproape niciodată epoci eminentemente cenușii sau luminoase. Riscând acuza contaminării cu nostalgii pentru un regim defunct pretutindeni dezavuat, dar în spiritul accederii spre obiectivitate, legitim la un reprezentant al scrisului istoric, mă simt obligat să recunosc – dând cezarului ce-i al cezarului – că organizarea vieții academice prin crearea de instituții specializate a constituit o măsură care s-a dovedit și se dovedește încă benefică pentru progresul științei și culturii naționale. Nu este un secret pentru nimeni că reformele respective fuseseră compilate (termen devenit astăzi stânjenitor pentru mulți) după model sovietic nici el original, ci adaptat după prototipuri occidentale mai vechi. Dincolo

de multiple disfuncționalități, cauzate de intruziunea unor precepte ideologizante, institutele s-au dovedit în timp focare viguroase pentru sfera cercetărilor teoretice și practice, perenitatea lor în multe țări din răsăritul Europei fiind probatorie în acest sens. În esență, nu tot ce s-a realizat în statele totalitare a fost negativ, după cum nu tot ce și-a aflat geneza în regimurile democratice s-a dovedit pozitiv.

Fără nicio îndoială că prosperarea instituțiilor de orice fel este inseparabil legată de valoarea și autoritatea conducătorului lor. Institutul de Istorie și Teoria Literară a avut șansa să-l aibă ctitor și director pe George Călinescu, pe care nu am avut ocazia să-l cunosc decât din lectura monografiilor dedicate lui Eminescu și din „măiastra carte” consacrată istoriei literaturii române. Am avut însă privilegiul de a-l cunoaște în diverse ipostaze pe actualul director al așezământului, academicianul Eugen Simion. În junețe rubricile sale din „România literară” mi-au fost hrană spirituală de predilecție, la fel ca și „Jurnalul parizian” – indubitabil o capodoperă pentru memorialistica elevată, în care se lasă decriptat cu nonșalanță și cu o sinceritate bine temperată.

În calitate de cercetător și cadru didactic la Iași, dar mai cu seamă ca membru al Academiei, mi s-au dezvăluit numeroase alte fațete ale personalității Domniei Sale.

Este cu totul meritoriu pentru modul în care a conceput și a gestionat rosturile Institutului – unde a fost mai întâi cercetător, iar din 2006 director –, drenate în direcția muncii în colective compacte, în vederea asamblării lucrărilor de

*Cuvânt rostit la sesiunea aniversară „Institutul de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu», 70 de ani de la fondare” (30 ianuarie 2020, Aula Academiei Române)

anvergură, enciclopedii, dicționare, ediții critice, aproape imposibil de fructificat individual. Din acest punct de vedere a ilustrat axioma filosofului stoic latin Seneca cel Tânăr, potrivit căruia „conducerea e o datorie, nu o domnie”. I-au trebuit desigur tenacitate și rigoare exemplară pentru a încheia echipele de cercetători, știut fiind că la români nu munca în colectiv este cea care reprezintă calitatea precumpănitoare. Exemplul Domniei Sale și al cercetătorilor Institutului, pe care nu conțin să-l difuzez, ar trebui reiterat în cât mai multe unități academice din țară, fiind notoriu că toate marile culturi de pe mapamond sunt generatoare de astfel de instrumente de lucru, de natură să faciliteze performanțele cărturărești de nivel înalt.

Mi-aș mai permite să evoc cu totul tangențial și alte valențe ale demersurilor academicianului Eugen Simion, indubitabil cel mai strălucit președinte pe care l-a avut până în prezent Academia Română după revoluție. I se datorează foarte multe inițiative extrem de relevante: editarea cu o ritmicitate neostoită a enciclopediilor, dicționarilor, a tomurilor din seria „Opere fundamentale”, coordonarea colocviilor internaționale „Penser l'Europe”, impunerea sărbătoririi zilei de naștere a lui Mihai Eminescu drept Zi a Culturii Naționale, sprijinirea constantă a literaților din Basarabia etc. Detalieri în această privință nu cred să fie necesare, întrucât ele sunt bine-cunoscute tuturor și vor fi menționate desigur și în alte luări de cuvânt.

Din anumite conclavuri, unde discuțiile nu converg întotdeauna spre aspecte strict epistemo-

logice, a răzbătut amprentarea directorului Institutului de Istorie și Teorie Literară cu pecetea vanității excesive. Nu-mi amintesc reacția avută la auzul unei asemenea etichetări, dar mă grăbesc să susțin aici, și nu din complezență, că un erudit lipsit de ambiție și orgoliu nu va fi capabil să accedă spre performanțe savante de înaltă ținută.

Cu toate că am parcurs numeroase lucrări ale academicianului Eugen Simion și i-am auzit multe conferințe, totdeauna teaurizând o documentație caleidoscopică și evidențiind un stil ales și original – cu nimic inferior celui al magiștrilor săi îndelung elogiați, Lovinescu și Călinescu –, n-aș cuteza să mă aventurez în considerații cu tentă literară asupra unei opere arborescente, cu multiple implicații. Mi-aș permite totuși să observ o anumită incongruență între temperamentul impetuos și posesiv al savantului, etalat în anturaje publice, și echilibrul, sobrietatea și nuanțările verdictelor formulate în opera scrisă. Chiar și la clasicii despre care se sugerase că ar avea un iz de anticariat, criticul Eugen Simion detectează frapante semnificații neîntrezărite de cei ce l-au precedat în analize.

Prospectându-i implicările într-o vastă suită de activități, păstrez senzația că este împovărat de consistente energii rămase necheltuite. Nu aș fi surprins dacă într-un anumit moment așezământul pe care îl conduce se va numi Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu-Eugen Simion”.

La mulți și buni ani, colectivului Institutului sărbătorit!

La mulți și buni ani, domnule academician Eugen Simion!

Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” la ceas aniversar*

Mircea Martin

Membriu corespondent al Academiei Române

Domnilor vicepreședinți,
Doamnelor și domnilor academicieni,
Dragi colege, dragi colegi,

Am mai vorbit de la această tribună despre opera lui Eugen Simion, despre opera personală, dar și despre opera sa colectivă, rezultată din activitatea de inițiator și coordonator al unor lucrări de mare anvergură și importanță pentru cultura română. M-am oprit, pe larg, asupra a ceea ce am numit „Biblioteca Tezaur” a literaturii române, adică seria de „Opere fundamentale”, care a ajuns să numere 250 de titluri. Nu îmi place să mă repet, deci nu mă voi referi decât la cea mai recentă apariție, *Existențialismul românesc, 1919–1947*.

Cele două volume au fost îngrijite de extraordinarul editor – prin acribie, devotament și modestie – Marin Diaconu, care a descoperit, a selectat și a adnotat un corpus de texte cu o semnificație aparte, nerelevantă și nevalorificată până acum sub acest titlu. Ideea unui existențialism autohton – de fapt, pluralul ar fi mai potrivit în context – plutea în aerul discuțiilor din ultimii 10–15 ani de la noi, dar cel care a formulat-o în chip articulat și argumentat a fost Eugen Simion. Avem a face cu o restructurare, cu o redistribuire a accentelor și a apartenențelor plină de consecințe pentru istoria noastră culturală și pentru raporturile ei cu mișcări și cu tendințe similare din Europa și din lume.

Despre *Dicționarul General al Literaturii Române*, ediția a II-a, am vorbit cu prilejul unei recente lansări. Această ediție este mult augmentată și ni se înfățișează, acum, ca un dicționar nu

doar al autorilor, ci și al revistelor literare și, mai mult decât atât, al unor instituții literare și culturale, respectiv al unor concepte din domeniu. În varianta actuală, *Dicționarul* prezintă atât literatura „ca creație”, cât și literatura „ca instituție” – termenii, i-ați recunoscut, desigur, sunt ai lui Roland Barthes. Contributorii sunt, în majoritatea lor, cercetători la institutele de specialitate ale Academiei Române, iar rezultatul efortului lor constituie o sinteză modernă, actuală, prin spirit analitic și critic, nu doar descriptiv, printr-un limbaj elevat, prin rigoare terminologică.

Îmi propun să vă atrag atenția, în continuare, asupra unei alte lucrări importante a Institutului „G. Călinescu”, *Cronologia vieții literare românești*, operă în desfășurare, numărând, deja, 30 de volume, a câte 500–600 de pagini fiecare și acoperind perioada imediat postbelică, din 1944, până în 1969, ca și primii zece ani din epoca post-comunistă. Este o lucrare de proporții, cu efecte de lungă durată, modestă, în aparență, dar extrem de necesară, dacă ne gândim că reface contextele unei literaturi concepute și publicate sub totalitarism, adică în condiții în care viața scriitorului și viața operei sale au fost mai influențate decât oricând de conjuncturile social-politice. Niciodată mai mult ca sub regimul comunist, textele nu au depins de contexte.

Grație muncii atente și competente a zeci de cercetători, s-au pus bazele unei istorii contextuale a literaturii române, de fapt, a culturii române, în ansamblul ei. Să ne gândim ce înseamnă, pentru un critic sau pentru un istoric literar, dar și pentru

*Cuvânt rostit la sesiunea aniversară „Institutul de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu», 70 de ani de la fondare” (30 ianuarie 2020, Aula Academiei Române)

un cititor avizat și interesat, acest acces mediat la dezbateri aprinse care nu puteau fi purtate, atunci, până la capăt, la texte care trebuie citite printre rânduri, toate, puse în contextul, de fiecare dată complicat, al unor ani nodali în istoria României postbelice, precum 1944–1945, 1947–1948, 1958, 1964 etc.

Îmi închipui că acest efort colectiv enorm nu a fost lipsit de un anumit dramatism, de confruntări cu inerția proprie, pe de o parte, și cu sentimentul depersonalizării, pe de altă parte, rezultat, probabil, din investirea într-o operație de înregistrare cvasianonimă și nu într-o construcție originală. Cu atât mai mult, o asemenea muncă în echipă, o asemenea subordonare unor obiective majore se cer remarcate și elogiare. Din păcate, acest prețios instrument de lucru a rămas fără ecoul meritat în conștiința publică.

Ce reprezintă aceste sinteze în istoria culturii românești? Cred că înseamnă o veritabilă resurrecție culturală, realizată printr-o resurrecție taxonomică, un efort intelectual admirabil, merit să răzbune decenii întregi de pasivitate și de indiferență. Să ne amintim că literatura română, cultura română întâmpinau secolul XXI fără instrumente de lucru esențiale, fără suficiente ediții critice și, chiar, fără ediții complete pentru autorii importanți. Acest stadiu a fost, din fericire, depășit, grație unei munci colective, inițiate și controlate, cu tenacitate și cu exigență, de profesorul Eugen Simion.

Care este rostul unor astfel de întreprinderi în economia unei culturi naționale? În primul rând, acela de a ajunge la publicul încă cititor de astăzi și, mai cu seamă, la tineri, tineri care pot dobândi astfel conștiința unui patrimoniu spiritual, patrimoniu care le aparține *de drept* și pe care l-ar putea moșteni *de fapt*, cu condiția să vrea să îl cunoască.

Doamnelor și domnilor,

Într-un mic exercițiu de imaginație contrafactuală, am putea să ne întrebăm ce ar spune, la 55 de ani de la moartea sa, G. Călinescu *redivivus*, cum ar reacționa el, de pildă, în fața celor 12 volume recoltând întreaga sa publicistică sau în fața altor trei volume conținând exegeza sa eminesciană sau cum ar privi el – care preconiza disocierea esteticului de cultural – masiva *Enciclopedie a literaturii române vechi* ori volumele cu scrierile istorice, lingvistice și literare ale Școlii Ardelene? Cum s-ar raporta G. Călinescu la ambiția valorizantă a *Dicționarului General al Literaturii Române* și, în fine, cum ar aprecia ansamblul activității urmașilor săi?

Cum știm, patronul spiritual al Institutului de Istorie și Teorie Literară a fost nu doar un autor imprevizibil, dar și cât se poate de conștient de unicitatea sa, având, în același timp, forța intelectuală de a-și motiva subiectivismele și, uneori, chiar umorile. Dacă gustul său pentru monumental, incorporat în opera proprie, va fi fiind contrariat (concurat) de monumentalitatea operei colective a succesorilor săi de astăzi?

Însă Călinescu, precum orice om superior, avea capacitatea de a privi de sus și de a-și asuma cauze dincolo de orgoliul propriu. Iar de pe această poziție exponențială, sunt sigur că marele critic ar recunoaște importanța realizărilor Institutului care îi poartă numele. Ar recunoaște efortul colectiv, vocația edificată, pedagogia identitară: un mod asumat de a-i pași pe urme, o continuitate. Mi-l închipui, chiar, histriion, cum îl știm, cu plăcerea de a se juca pe sine în public, dar și cu autoritatea de a impune limite acestui joc, înclinându-se grav și autoironic în același timp, ironic, dar nu mai puțin ceremonios, în fața urmașilor săi „călinești”, dintre care nu puțini se află, în acest moment, în această sală.

Institutul „G. Călinescu” – 70*

Acad. Eugen Simion**

Președintele Secției de filologie și literatură a Academiei Române

Doamnelor și domnilor,
Institutul „G. Călinescu” împlinește 70 de ani de la fondarea lui. Este, desigur, pentru noi, cercetătorii – cei care sunt astăzi și cei care au lucrat în cadrul lui – un moment de satisfacție. Dar și de reflecție. Satisfacție că, iată, acest institut a rezistat, trecând printr-o lungă istorie (deloc senină), și a reușit să-și formeze și să-și păstreze reputația științifică și morală. Reputația și-a căpătat-o de la început datorită fondatorului său, profesorul G. Călinescu, ajuns aici după ce fusese eliminat de la Catedra de istoria literaturii române a Universității din București. Autoritățile politice de atunci se temeau de prezența lui în Amfiteatru și l-au scos de la catedră împreună cu toți asistenții săi. Moment dramatic, uitat astăzi de cei care se grăbesc să-l condamne pe G. Călinescu pentru unele concesii făcute de el, în anii '50, pentru a supraviețui. Păcat! Adevărul trebuie spus, totdeauna, până la capăt, pentru ca el să fie convingător. Omul este o totalitate, nu doar o parte, iar opera lui este, iarăși, o totalitate, un sistem integral de valori, un univers, nu o parte detașabilă, oricând discutabilă. Spun, acum, aceste lucruri comune (sau care ar trebui să fie comune, la îndemâna tuturor și în practica tuturor celor care judecă istoria și personajele ei!) pentru că de multe ori, în ultimele decenii, G. Călinescu este judecat nu după *Istoria literaturii române*, *Viața și opera lui Mihai Eminescu*, *Viața lui Creangă*, *Enigma Otiliei* și *Bietul Ioanide* (scrierile lui capitale, fundamentale și pentru cultura română), ci mai tot-

deauna după articolele lui (cu adevărat regretabile) din anii '50.

Nu-i vorba de a le ignora nici pe acestea atunci când vrem să facem profilul moral și intelectual al unei personalități (cum este, în mod cert, G. Călinescu), ci – încă o dată – de a-l cita și judeca în și prin totalitatea scrierilor sale. Cu alte vorbe, de a spune adevărul, tot adevărul despre el și istoria prin care a trecut. Și, în cazul lui și al generației sale (prima generație postlovinesciană de critici), generația unor mari critici, trecuți – toți – după 1945 prin *furcile caudine* ale unei istorii dure. Mă gândesc, în afară de G. Călinescu, la Șerban Cioculescu, la Vladimir Streinu, la Perpessicius și la alții pe care istoria postbelică i-a nedreptățit. Asta, ca să folosesc o vorbă blândă. Din aceeași generație fac parte și filosofii Noica și Mircea Vulcănescu și încă mulți alții, profesori și ucenicii lor. Unii dintre ei au fost trimiși în detenție, altora li s-a interzis să publice decenii de-a rândul. Ce-i extraordinar în biografia acestei generații greu lovite, repet, de o istorie bezmetică și violentă, este faptul că, pe la mijlocul anilor '60, când represiunea politică și ideologică s-a diminuat într-o oarecare măsură, supraviețuitorii acestei generații (împreună cu mulți din generația următoare – generația lui Al. Piru, Adrian Marino) au revenit în cultură și au lăsat urme adânci. G. Călinescu n-a fost băgat în pușcărie, nu i s-a interzis nici să publice, este adevărat, dar *Istoria* lui n-a putut fi retipărită cât timp autorul a trăit (a apărut în ediția a II-a, după 41 de ani), iar romanul lui cel mai bun, *Bietul*

* Cuvânt rostit la sesiunea aniversară „Institutul de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu», 70 de ani de la fondare” (30 ianuarie 2020, Aula Academiei Române)

** Prof. univ. dr., directorul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, președintele Fundației Naționale pentru Știință și Artă

Ioanide, a putut apărea după ce a trecut – cu greu, foarte greu – prin chinurile cenzurii. Iar când a fost publicat, vigilența critică ideologică nu s-a resemnat și l-a criticat cu duritate.

Doamnelor și domnilor,

Aș avea multe lucruri de spus despre acest subiect bogat în fapte și în atitudini. Dar nu este locul potrivit și nici timpul nu are răbdare cu noi. Să spun doar atât:

a) După 1989, G. Călinescu a fost – alături de Arghezi, Sadoveanu, Preda, Nichita Stănescu și Marin Sorescu – scriitorul care a stimulat cel mai mult pe revizionistii morali ai epocii. În sensul că a fost insultat, culpabilizat, minimalizat cum nu se mai poate, pe scurt, autorul *Istoriei* din 1941 a fost subiect predilect pentru polemiștii noștri cu metehne înjositor balcanice. În această zonă morală (nu geografică, nu spirituală), *până și zeii sunt destrăbălați*, scrie undeva Cioran.

b) Scăpat, totuși – cu greu, dar totuși salvat – din ghearele procurorilor morali postcomuniști, G. Călinescu continuă să fie, azi, contestat de o parte a intelighenției românești pentru poziția lui critică. Ceea ce, la prima vedere, intră în ordinea firească. Nu este o regulă ca un critic și teoretician literar să aibă totdeauna dreptate. Oricând poate să apară un alt punct de vedere asupra literaturii, a criticii și teoriei literare. G. Călinescu însuși respinge, încă tânăr fiind, *teoria mutației valorilor estetice*, apoi recunoaște în autorul ei, E. Lovinescu, pe *cel mai mare, dacă nu unicul critic român*. În 1941 aduce obiecții serioase operei lui și-i face un portret plin de contraste. „Cine mă iubește spiritual – scrie el în stilul paradoxal cunoscut – se desparte de mine”. Am putea adăuga: să se despartă, dar depinde cum. Ca un ucenic care își caută calea proprie sau ca un subordonat cu simțurile pline de otravă și cu credința că orice faptă bună trebuie pedepsită?

În cazul pe care îl evoc acum este însă vorba de altceva, și anume de ideile lui G. Călinescu despre *specificul național* și de principiile „naționalist-estetice” prăfuite, caduce și primejdioase, cum cred cei care îl citesc (strâmb), blocați în fantasmelor lor globalizante și în ambițiile lor internaționaliste – foarte provinciale. Ei reclamă *reideologizarea* criticii și teoriei literare, eliminarea din ecuația literaturii a elementului național și a este-

ticului... Dacă este bine să facem așa, ce mai rămâne, mă întreb și vă întreb, din literatura română și din critica și teoria literară? Dar cu modelul „romantic naționalist estetic” reprezentat de G. Călinescu, marele Satan al criticii românești? Vă las să judecați singuri. Eu mă limitez să spun – să repet, în fapt – ceea ce am spus cu alt prilej: *G. Călinescu n-a avut și, din nefericire, nu are nici azi istoria pe care geniul său critic o merită*.

Doamnelor și domnilor,

Sub auspiciile spiritului călinescian, Institutul ce-i poartă, azi, numele a străbătut cel puțin două epoci, două tipuri de mentalitate, două regimuri politice, pe scurt, *două istorii*. N-a ieșit din ele cu mâinile goale. Și, cu voia dumneavoastră, nici în ultimele decenii n-a stat degeaba. Ca dovadă sunt proiectele la care Institutul „G. Călinescu” s-a angajat și pe care, în parte, le-a dus la capăt. Au fost amintite de cei care au vorbit înaintea mea. Aș nota, la rândul meu, câteva, începând cu lucrările lui G. Călinescu însuși, cât timp a fost în fruntea institutului. Direct sau indirect, Institutul este complice în realizarea lor. Aș cita, între altele, multe din scrierile publicate în deceniile șase și șapte. Remarc *Istoria literaturii române* – ediție academică – sub direcția lui, din care au apărut trei volume. Al patrulea, deja redactat, s-a pierdut, din păcate, în circumstanțele obscure de la începutul anilor '90. Este vorba de o istorie construită pe o bogată documentație (în bună parte inedită), întocmită de cercetătorii pricepuți și devotați. Aș mai cita și alte lucrări valoroase din punct de vedere istoriografic, cum ar fi: *Documente și manuscrise literare* (cinci volume), *Dicționar cronologic al literaturii române, B.P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini (corespondență primită și trimisă)* (trei volume), *I.L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi*, *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice (1852–1912)*, *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine* (zece volume), *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*.

Toate acestea și, de bună seamă, altele întocmite cu osârdie și publicate înainte de 1990 au adus, repet, reputația științifică a grupului de cercetători format în jurul personalității fascinante a lui G. Călinescu. El recomanda, după cum se știe, ca literatura trecutului să fie citită din perspectiva

estetică a prezentului, cu alte cuvinte: să-i citim pe Anton Pann și pe Văcărești din perspectiva poeziei lui Arghezi și Barbu, pe Conachi (aici perspectiva se răstoarnă) din unghiul lui Petrarca sau, răsturnând din nou mașina timpului, din perspectiva poeziei erotice a lui Eminescu. Tot G. Călinescu a adus critica estetică în critica istorică și trebuie spus că punctul său de vedere a câștigat în literatura românească. În fond, noi, cei de astăzi, ne ținem de acest transfer pe care E. Lovinescu nu-l acceptă. Trecând peste alte teme, situații, istorii din istoria bogată a Institutului „G. Călinescu”, vreau să aduc azi omagiul meu cercetătorilor din trecut care, după o vorbă bisericească, *s-au ostenit* în câmpul plin de necunoscute al istoriei literaturii române, câteva decenii (șapte) de-a rândul. Chiar dacă nu toți au respectat modelul G. Călinescu, este sigur că l-au avut în minte (în ambițiile lor intelectuale) și au lucrat sub auspiciile lui. Vreau, de asemenea, să aduc omagiul și recunoașterea – a mea și a celor ce suntem, azi, în institut – profesorilor care s-au succedat, în deceniile anterioare, la conducerea Institutului și l-au impulsivat cu știința și prestigiul lor. Nu pot să uit, de bună seamă, Academia Română, sub auspiciile căreia Institutul a funcționat și funcționează și astăzi.

Doamnelor și domnilor,

După 1990, Institutul pe care îl sărbătorim astăzi a trecut și el – ca toate entitățile academice – prin răsturnările, tulburările, anxietățile, incertitudinile specifice epocilor în schimbare. N-aș vrea să vorbesc acum de ele. Aparțin, deja, trecutului. Istoria nu este niciodată liniștită, liniară. Dacă ne gândim bine, istoria este totdeauna în criză și, vrem, nu vrem, trebuie să ținem seama de ea. Cine citește presa, scrierile și biografiile oamenilor din *epoca junimistă* observă ușor că istoria nu era deloc senină, bine așezată. Dimpotrivă. A apărut, din fericire, Maiorescu și a pus ordine în cultură, dându-i statornicie și o bună orientare, sub veghea esteticului. Sau, vorbind de marea epocă de creație dintre cele două războaie mondiale, am putea crede că, fiind atât de rodnică în sferă umanistică, a fost o epocă *bine așezată*, fără mari controverse, fără angoase, o *epocă goetheană* (în sens figurat, desigur)... Dar nu-i deloc așa. Este, dimpotrivă, o epocă dramatică, sfâșietoare, deprimantă de multe

ori pentru cei care o prezintă în confesiunile lor. Și, totuși, în aceeași perioadă, cultura română – la toate palierele ei – s-a sincronizat cu mișcarea de idei din lume și s-a afirmat printr-un număr mare de valori spirituale de prim ordin.

Doamnelor și domnilor,

În ultimele două decenii, ceva s-a schimbat în mentalitatea Institutului nostru. Sau, mai corect, am încercat să schimbăm ceva în strategia acestui important centru de cercetare fundamentală și, fatal, în mentalitatea cercetătorului care, vrea, nu vrea, trebuie să se adapteze formelor și exigențelor societății postmoderne. Am reușit? Ca să fiu sincer până la capăt, răspunsul corect este: *și da, și nu*. Am reușit, întâi, să regândim proiectele noastre și să le dăm o dimensiune națională, în funcție de necesitățile culturii. Ideea de la care am pornit și de care încercăm să ne ținem și azi este că un institut de cercetare academic este un loc unde *se lucrează în grup*. Și că un proiect de cercetare, odată pornit, trebuie dus la capăt într-un timp rațional posibil. Nu trebuie amânat la infinit sau abandonat, cum s-a întâmplat de multe ori în trecut. Apoi, sunt teme prioritare într-o cultură și spre acestea trebuie să ne îndreptăm. Cum secolul al XX-lea se apropia, în 1994–2000, de sfârșitul lui, iar secolul al XXI-lea bătea, ca să spunem așa, la ușa destinului nostru cultural, m-am gândit să nu ne apuce anul 2000 fără a avea un *Dicționar General al Literaturii Române*. Și l-am pornit cum am putut. N-a fost ușor. S-au supărat, mai întâi, vechii cercetători, pe motiv că a face un dicționar este prea puțin – aproape degradant – pentru știința și talentul lor. N-au fost încântați nici tinerii veniți după 1989 în institut. Cum, ei, spirite instruite și libere, cu vederi globaliste, în pas cu *inteligenta artificială*, să se ocupe de mărunții poeți și prozatori sămănătoriști sau de poeții minori din vremea lui Bolintineanu și Alecsandri? Mai tare decât ei s-au arătat iritați, ultragiați, revizionisții morali din anii '90, în fine scepticii de serviciu din viața noastră culturală. Îmi amintesc că, atunci când s-a aflat că pregătim un dicționar general al literaturii, au apărut în presă articole în care proiectul nostru era numit *Canalul Dunăre-Marea Neagră al literaturii, proiect ceaușist, proiect faraonic* etc. Cum a fost tratat, în această stare de spirit, inițiatorul și coordonatorul acestui

proiect, nu vă spun. Mă rușinez să vă spun. Ori-cum n-a fost deloc răsfățat. Trecem.

Doamnelor și domnilor,

Dicționarul General al Literaturii Române a trenat câțiva ani buni, dar – în cele din urmă – el a fost dus la capăt. Din 2004 până în 2009 au apărut, rând pe rând, cele șapte volume, apoi (în 2012) un compendiu în două volume și, acum, când vorbim despre această mică aventură în lumea literelor daco-romane, Institutul „G. Călinescu” – în colaborare cu Institutul „A. Philippide” din Iași și Institutul „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca – pregătește a doua ediție, sensibil îmbogățită, revăzută din *Dicționarul General al Literaturii Române*. Zilele acestea a apărut volumul al V-lea și, până la sfârșitul anului 2020, vom fi gata pentru tipar, sper, cu celelalte trei volume dintre cele opt prevăzute.

Vă spun toate acestea nu spre a ne lăuda (nici, se înțelege, pentru a ne văita), ci pentru a scoate o mică morală din această fabulă. Și anume: un institut academic (adică un institut de cercetare fundamentală din sferă umanistică) trebuie să aibă grijă de limba, istoria și literatura română și să vină în întâmpinarea necesităților lor. În ceea ce mă privește, am socotit că nu-i bine pentru români ca ei să intre în secolul al XXI-lea fără a avea un dicționar în care să fie incluși toți cei care au scris și scriu în limba română. Și scriu bine. Este motivul pentru care – îmi permit să mă confesez – în 2006, atunci când mi-am încheiat mandatul de președinte al Academiei Române, m-am dus la Institutul „G. Călinescu” să termin ceea ce începusem – *dicționarul citat* – un instrument de lucru imperios necesar într-o națiune culturală.

Țin să mulțumesc, cu acest prilej festiv pentru noi, tuturor celor care au pus știința, talentul și iubirea lor pentru literatura română, de azi și de ieri, în slujba acestei lucrări esențiale, după gustul și priceperea mea. Poate nu o lucrare faraonică, așa cum s-a zis de către sceptici și răuvoitori, dar o operă de încredere și de durată. În sinea mea, doream s-o dedicăm (și o dedicăm, ca atare) celor o sută de ani de când românitatea s-a unit cu toate provinciile ei istorice. Poate ar trebui să vă spun că, în *Dicționarul General al Literaturii Române*, sunt incluși scriitori din toate provinciile unde se vorbește limba română și, în genere, acolo unde cineva

scrie (și scrie, repet, bine) în limba română, servind în acest fel țara și limba lui de origine...

Doamnelor și domnilor,

Rațiuni similare ne-au îndemnat să continuăm seria de *Opere fundamentale* începută în anul 2000. Am ajuns azi la 250 de volume. Unele dintre ele (nu puține) sunt pregătite în Institutul „G. Călinescu”. Ediții integrale, științifice din clasicii noștri și clasicii (în perspectivă) ai modernității noastre. De la cronicarii moldoveni la Nichita Stănescu și Sorescu se află toți (sau aproape toți) scriitorii esențiali în această colecție de tip Pléiade. Poporul român merita și merită, în continuare, acest dar. Are pe ce și pe cine se sprijini în momentele lui de descurajare și confuzie. Iată, l-am publicat, cu toate scrierile sale, în șapte volume masive, pe Eminescu, apoi pe I.L. Caragiale (în cinci volume), pe Creangă și Slavici, pe Ioan Budai-Deleanu, am tipărit anul trecut, în patru volume, textele fundamentale ale *Școlii Ardelene* (ediție întocmită de Institutul „Sextil Pușcariu”), pe Ibrăileanu și Lovinescu, pe Nicolae Iorga și, evident, pe G. Călinescu (12 volume, cu toată opera lui publicistică). Nu i-am uitat, desigur, pe Arghezi, Blaga, Ion Barbu, Macedonski, Alecsandri etc. Ei și ceilalți, pe care nu-i mai citez, constituie spiritualitatea și exprimă identitatea noastră culturală națională...

Sunt și altele ce merită a fi semnalate: *Enciclopedia literaturii române vechi*, *Cronologia vieții literare postbelice* (au apărut până acum circa 30 de volume), apoi cărțile individuale ale cercetătorilor din Institut. Un proiect („Prezervarea și valorificarea patrimoniului literar românesc folosind soluții digitale inteligente pentru extragerea și sistematizarea de cunoștințe”) câștigat de Institut (în colaborare cu Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică din București, Universitatea Politehnică din București) pregătește acum digitalizarea *Dicționarului General al Literaturii Române* și a *Cronologiei vieții literare postbelice*... Tinerii mei colaboratori m-au convins pe mine (*om de hârtie*, cum zicea Barthes) că digitalizarea poate facilita accesul marelui public la scrierile noastre. Așa că mi-am călcat, cum se zice, pe inimă și mi-am înfrânt suspiciunile...

Doamnelor și domnilor,

N-am vorbit, aici, despre ceea ce vrem să facem și nici despre ceea ce ar trebui să facă autoritățile românești pentru noi. *Noi* ca instituție de cercetare fundamentală, nu ca indivizi. Lăsăm tema pentru altă dată. În câteva fraze, aș vrea totuși să amintesc următoarele celor care stabilesc în această țară *politicile culturii*:

1. Să înțeleagă faptul că, fără cultură, o națiune este vulnerabilă. Și dispare, cu timpul, din istorie.

2. Că limba, literatura și istoria sunt discipline esențiale pentru identitatea noastră. Și că ele trebuie protejate, stimulate și sprijinite. Să avem

grijă cum le prezentăm în școală. Cine se uită, azi, pe manualele de literatură sau de istorie (alcătuite după programa școlară în vigoare) cu greu poate afla de unde venim noi, românii, cine suntem și spre ce ne îndreptăm. Este bine?

3. Să mai zic, în încheiere, că nu putem avea o cercetare puternică, sincronică, eficientă dacă tot facem reforme și îi remunerăm pe cercetători în așa chip încât tinerii să nu se apropie de cercetare, iar cei vechi să plece întristați de lipsa de respect ce li se arată... Este cineva în țara aceasta care să ne întrebe și să audă ceea ce noi spunem despre limba, istoria, literatura și, în genere, despre *umanițiile* românești?

Evangelie Zappa (1800–1865)

Primul mare donator către Societatea Literară Română,
devenită ulterior Academia Română

Cuvânt de deschidere*

Dragoș Gabriel Zisopol

Președintele Uniunii Elene din România

Excelențele Voastre,
Doamnelor și domnilor,
Stimați invitați,

Îmi revine deosebită plăcere și onoare ca, în calitate de președinte și deputat al Uniunii Elene din România, să vă urez un călduros bun venit în cadrul Academiei Române.

Uniunea Elenă din România sărbătorește împlinirea marelui vis, un vis al multor generații, ca limba greacă să aibă o zi special dedicată ei. Limba greacă este singura limbă europeană care are mărturii scrise de peste patru milenii și care a supraviețuit până în zilele noastre, alăturându-se celor mai vechi limbi vii din lume. Cunoașterea importanței limbii elene ne permite să înțelegem esența culturii grecești și contribuția multidimensională a acesteia la crearea culturii mondiale.

În Grecia, în Monitorul Oficial din 24 aprilie 2017, ziua de 9 februarie, ziua comemorării poetului național grec Dionysios Solomos, a fost declarată Ziua Mondială a Limbii Elene. Opera lui Dionysios Solomos a avut o influență esențială în ceea ce privește efortul de unire a grecilor și crearea unei identități naționale comune după Războiul de independență din 1821 și instituirea unui stat liber. *Imnos eis tin Eleftherian (Imn spre libertate)* a fost scris de marele poet în anul 1823, iar în 1865 primele sale două strofe au devenit imnul național al Greciei. Din anul 1966 a devenit și imnul național al Republicii Cipru (tot versiunea cu primele două strofe). Imnul se intonează la fiecare ceremonie de deschidere a Jocurilor Olimpice, în semn de recunoaștere a locului de origine a Jocurilor Olimpice antice.

Propunerea legislativă inițiată de deputatul și președintele Uniunii Elene din România privind instituirea zilei limbii elene a fost legiferată ca zi festivă prin legea nr. 204 din 20 iulie 2018 și adoptată de Parlamentul României, cu respectarea prevederilor art. 75 și ale art. 76 alin. (2) din Constituția României, republicată.

Conform articolului 2 al acesteia:

„(1) *Annual, cu prilejul sărbătorii Zilei Limbii Elene, în localitățile în care trăiesc membri ai comunității elene sau filoeleni se organizează manifestări culturale dedicate acestei sărbători.*

(2) *Autoritățile administrației publice centrale și locale, organizațiile neguvernamentale interesate pot sprijini logistic și/sau financiar organizarea manifestărilor dedicate sărbătorii acestei zile.*

(3) *Societatea Română de Radiodifuziune și Societatea Română de Televiziune, în calitate de servicii publice, pot include în programele lor emisiuni și/sau aspecte de la manifestările dedicate acestei sărbători.*”

Articolul 3 stipulează faptul că „*În instituțiile de învățământ în care se predă limba elenă ca limbă maternă sau modernă, în ziua de 9 februarie se pot organiza manifestări culturale dedicate acestei sărbători.*”

De la această dată, pe lista proiectelor inițiate de Uniunea Elenă din România s-a înscris și cel cu titlul Ziua Limbii Elene, aflat anul acesta la cea de-a doua ediție.

Un rol foarte important în ecuația promovării limbii elene îl joacă ministerele de resort din cele două țări, Grecia și România, Ambasada Republicii Elene din București, Departamentul de Filologie Clasică și Neogreacă din cadrul Universității

București și Lectoratul de Neogreacă din Iași, dar mai presus de toate, cei care în mod direct, cadre didactice, părinți și copii, sunt implicați în actul educațional.

Astăzi, când sărbătorim Ziua Limbii Elene, trebuie să menționăm faptul că în portofoliul nostru există mai multe proiecte cu această tematică: Olimpiada Națională de Limba Neogreacă, Olimpiada Internațională a Elenismului, Seminarul pentru perfecționarea cadrelor didactice etc. Proiectele au în spate o multitudine de idei originale și foarte mulți ani de muncă.

Retrospectiv, marcăm câteva momente. Luăm ca origine anul 1990 când diaspora greacă din România s-a unit sub umbrela Uniunii Elene din România. Învățământul a fost asigurat de dascăli care învățaseră în familie limba greacă și care, în mod voluntar, cu mijloace minime și cu mult efort, au adunat în jurul lor primii elevi. Considerând interconectarea armonioasă o șansă a generației actuale de a se dezvolta durabil și deopotrivă interesul elevilor față de limba neogreacă, la propunerea conducerii Uniunii Elene din România, în colaborare cu reprezentanții Ministerului Educației Naționale, am organizat, în premieră, la București, în perioada 10–14 septembrie 2014, Olimpiada internațională de limba neogreacă, la care au participat elevi și cadre didactice din Grecia, Bulgaria, Republica Moldova, Ungaria și România.

Olimpiada Internațională a Elenismului a avut o evoluție spectaculoasă, de la cinci țări participante la prima ediție, la 13 țări la cea de-a VI-a ediție care s-a desfășurat anul trecut.

Pe lângă toate acestea, evenimentul la care fac referire a înregistrat câteva premiere mondiale:

1) Prima olimpiadă internațională de limba neogreacă.

2) La propunerea mea, Olimpiada internațională de limba neogreacă a fost organizată sub înalțul patronaj al Parlamentului României, Camera Deputaților, și al Parlamentului Republicii Elene.

3) Festivitatea de deschidere s-a desfășurat în incinta Parlamentului României.

4) Examenul susținut de elevi și festivitatea de premiere a acestora s-au desfășurat în sala de ședințe a Comisiei pentru învățământ, știință, tineret și sport din Camera Deputaților.

În acest mare proiect educațional, ni s-a alăturat doamna profesor universitar doctor Mina-Maria Rusu, inspector general în cadrul Ministerului

Educației și Cercetării și membru de onoare al Uniunii Elene din România, împreună găbind soluțiile viabile pentru cele mai îndrăznețe idei.

Olimpiada națională de limba neogreacă, inițiată și organizată de conducerea Uniunii Elene din România din anul 2002, se încadrează începând din anul școlar 2009–2010 în seria olimpiadelor și concursurilor naționale școlare finanțate și cuprinse în calendarul Ministerului Educației Naționale. Ca urmare a demersurilor conducerii Uniunii Elene din România, începând din anul 2012, prin intermediul Ordinului ministrului nr. 3035 din 10 ianuarie 2012, ministrul Educației Naționale din România consemnează Olimpiada de limba neogreacă ca fiind „o competiție națională de excelență la care pot participa elevi din toate județele României, din învățământul de stat, particular și confesional, care studiază limba neogreacă”. Astfel, cele două instituții au identificat și valorizat elevii cu un înalt nivel de competență în domeniul limbii, culturii și civilizației elene, promovând în acest domeniu excelența.

Un învățământ de performanță presupune și dascăli bine pregătiți. Acest concept stă la baza proiectului cu titlul „Seminar pentru pregătirea cadrelor didactice”, inițiat de Uniunea Elenă din România în parteneriat cu Universitatea „Democrit” din Tracia, Grecia. Proiectul se adresează cadrelor didactice care predau limba greacă în comunitățile teritoriale ale Uniunii Elene din România, profesori formați în Universitățile din București și Iași, la care se adaugă și cadrele didactice din Grecia, remunerate de statul grec. Ca urmare a protocolului de colaborare semnat în iulie 2016 între Uniunea Elenă din România și Universitatea „Democritus” din Grecia, lectorii sunt asigurați de către instituția de învățământ superior, în regim de gratuitate. Proiectul se derulează anual, în două sesiuni, în Grecia și România.

Doamnelor și domnilor,

Stimați invitați,

Proiectele inițiate de Uniunea Elenă, ca și cel la care participăm, au ca obiectiv păstrarea și promovarea limbii, culturii și tradițiilor elene, în cadrul generos al dezvoltării relațiilor bilaterale dintre România și Grecia.

În acest context le mulțumim gazdelor noastre primitoare, distinșilor noștri invitați din România și Grecia, partenerilor Uniunii Elene din România și, nu în ultimul rând, dumneavoastră. Vă mulțumesc!

Mesaj*

ES Klaus Werner Iohannis

Președintele României

Ziua Limbii Elene îmi oferă prilejul de a adresa felicitări membrilor comunității elene din România și reprezentanților acesteia în structurile autorităților și instituțiilor publice. Promulgarea în anul Centenarului României a Legii limbii elene, ca și prevederile acestui act, demonstrează că statul român și românii privesc moștenirea identitară a grecilor din România ca pe un patrimoniu împărțit și valorificat spre binele comun.

Limba greacă vorbită astăzi este continuatoarea graiului primilor eleni care s-au stabilit pe țărmul Mării Negre.

Peste două milenii și jumătate de la acest moment, limba greacă a constituit vehiculul prin care au pătruns în principatele dunărene primele idei care au pregătit mișcările revoluționare de la 1821 și 1848. Limba elenă ne ajută să vorbim

despre democrație, să condamnăm xenofobia; prin filosofie înțelegem lumea și prin politică evităm crizele și tragediile.

România de astăzi este rodul istoriei care i-a adus pe români în contact cu popoare și comunități de identități culturale care au îmbogățit nu doar patrimoniul nostru cultural, ci și diversitatea civilizației europene. România respectă și apreciază cultura și limba minorităților naționale, ca expresie a angajamentului țării noastre pentru protejarea tuturor identităților, atât ale majorității, cât și ale cetățenilor aparținând minorităților naționale. Între aceste manifestări, Ziua Limbii Elene reflectă prețuirea reciprocă prin care se caracterizează, tradițional, relația dintre români și greci.

La mulți ani!

*Mesaj rostit de prof. univ. dr. Sergiu Nistor, consilier prezidențial, la manifestarea dedicată Zilei Limbii Elene (10 februarie 2020, Aula Academiei Române)

Message*

*Ioannis Chrysoulakis***

Secretarul general al Guvernului Republicii Elene

Dear Counselor to the President of the State,
Dear Ministers,
Dear fellow Academicians,
Ladies and gentlemen,

I am deeply honoured to be addressing a speech on the Greek language to such a noble and sophisticated audience; your kind hospitality and knowledgeable approach to everything Greek have added extra warmth to my words and to my heart. Thank you for having me among you today.

I am also deeply honoured to be addressing a speech on my beloved mother tongue in this historical venue. The Romanian Academy, bearing the status of the highest scientific authority in the country, brings together the worthiest personalities in science, technology, education, culture and art in Romania and, thus, represents the creative spirituality of the Romanian nation. It is wonderful to be here.

After years of campaigning by academics, educators and Greeks of the Diaspora, February 9th was officially declared International Greek Language Day only recently. This day sparked off initiatives to help spread the Greek language and culture worldwide. This day encourages Greek people around the world – as well as anyone else who is intrigued by the Greek language and culture – to learn this ancient and fascinating western language that's considered one of the world's oldest languages. Various events are organized on this day in all Greek educational institutions, along with foreign ones that offer Greek language courses or Greek studies.

The spirit that prompted the birth of the International Greek Language Day was that the Greek language deserves to be learned and loved. As the Hellenic Ministry of Education has stated, „it deserves to be learned and loved for its virtues, but mainly because it has been the means of expression of a great civilization. A civilization, which, at the beginning of its long duration, shaped and codified the first and statutory layer of the higher vocabulary and concepts of western civilization, and which, ever since, in all its historical continuity, has not stopped evolving alongside the important historical moments of East and West. The Greek language deserves to be honoured both because it is a valuable legacy for the Western world and because it is irreplaceable as the foundation of the Hellenic national identity”.

So, the main aim of this day is to celebrate the vital, fundamental role played by the Greek language in the shaping of western civilization throughout the centuries.

Greek has a long and well-documented history – the longest of any European language – spanning 34 centuries. It holds an important place in the history of the Western world and Christianity; the canon of ancient Greek literature includes works such as the epic poems of the Iliad and the Odyssey. Greek is also the foundational language of Western science, especially astronomy, mathematics, logic and philosophy. We all remember the Platonic dialogues and the works of Aristotle. The international medical terminology includes about 80 percent of scientific terms that have a

*Cuvânt susținut la manifestarea dedicată Zilei Limbii Elene (10 februarie 2020, Aula Academiei Române)

** Ministerul Afacerilor Externe Elen, Secretariatul general al grecilor de peste hotare

Greek root. The New Testament of the Christian Bible was written in the Common Greek (Koini Elliniki), spoken all over the world at the time. Together with the Latin texts and traditions of the Roman world, the study of ancient Greek writings and society constitutes the discipline of Classics. Greek language (in its ancient, medieval and modern variants) is being taught together with classical studies and the Greek history and culture at over 2.000 universities around the globe, attracting more than one million students.

This specific date coincides with the Commemoration Day of Greece's national poet, Dionysios Solomos, whose lengthy poetic composition „To Freedom” makes up the lyrics of the Greek national anthem. As the official language of two EU member states, Greece and Cyprus, it is one of the 24 official languages of the European Union and by a rough estimate, is currently spoken by nearly 13.2 million people in Greece, Cyprus and the Greek Diaspora around the world.

An aspect that usually only linguists take into account is that the Greek Language and the Greek system of writing constitute the means of precise expression by the creative human mind and spirit during mankind's initial great moments in the development of civilization. Hence, both of them simultaneously comprise the foundation, base and support for all other European languages.

More specifically, the Greek language is of fundamental importance to the languages and cultures of the world, not only because it captured and recorded the most cultivated and philosophical thought of the ancient world, but also because it is the base and support of a whole list of other languages, such as Latin and the so called Latin-based languages (Italian, Spanish, French, Romanian etc.). There is no language today that does not contain Greek words or derivatives of Greek words, and that is why it is considered the „**mother of all languages**”. The peo-

ple of the world, in translating the ancient Greek writings, they imported into their own languages many Greek words. Innumerable is the Greek vocabulary that is found in the international sphere of languages and dialects. For example, it is estimated that, today, the international English language contains more than 150.000 words of Greek origin.

Through its centuries-long development, the Greek Language has been the creator of so many works of intellect and art, and has always been the basis of the Greek Civilisation, the Greek Culture. And the capstone of the Greek Culture has always been the freedom of thought, where the word „intelligence” means asking questions. Questions that led to the conquest of the world by the spirit, of fate by tragedy, of the divine by art and by man.

As a concluding notion, please allow me to add that the Greek language and culture are, by their very nature, conducive to the communication and dialogue between different cultures. This conclusion is based on the fact that a real culture, which is centered on the Human Being, respects their diversities without compromises. This is the essence of Greek Civilisation that is built upon and carried to date by our wonderful and versatile Greek Language.

I would like to end my speech with the words of two of our poets. One is the 1979 Nobel Prize Winner for Poetry, Odysseas Elytis:

„The language given to me was Greek
My house, poor, on Homer's shores
My only care, my language on Homer's shores...”

And the other, Nikiforos Vrettakos, is a Greek poet and academic who once wrote:

„When I die and I'm gone to the Heavens, I will speak to the angels in Greek, because they do not know any other language other than the language of music”.

Thank you for your attention!

Limba greacă este sărbătorită*

ES Sofia Grammata

Ambasadorul Republicii Elene în România

Stimați membri,
Doamnelor și domnilor, personalități ale vieții
intelectuale și politice române,

Dragi colegi,
Excelența Voastră domnule ambasador al
Japoniei,

Domnule secretar general al Grecilor de peste
hotare,

Distiși membri ai comunității academice și
de afaceri din Grecia,

Sunt încântată în calitate de ambasador al Gre-
ciei de prezența Domniilor Voastre aici, la eveni-
mentul dedicat limbii strămoșilor și copiilor mei.
În acest context, aș dori să exprim călduroase
mulțumiri Academiei Române din partea Ambasa-
dei Republicii Elene. De asemenea, îmi exprim
profunda apreciere pentru munca depusă de Uni-
unea Elenă din România, în scopul apropierii acestor
două culturi. Mulțumim, domnule Zisopol!

Ziua de 9 februarie este ziua în care, din 2018,
limba greacă este sărbătorită. O limbă care se
vorbește de peste patru milenii și se scrie de peste
trei milenii și jumătate, cu lirism sau cu austeritate
dorică, producând lucrări care și-au lăsat am-
prenta de neșters asupra culturii mondiale și în
special a culturii europene. Limba greacă, vie și
dinamică, din antichitatea epopeilor homerice, a
marilor tragedii, a lui Tucidide, greaca anilor ele-
nistici, greaca Evangheliilor, a împăratului bizan-
tin Leon al III-lea Isaurianul, limba lui Korai, dar
și limba lui Papadiamantis, limba lui Kazantzakis
și a lui Ritsos și a poezilor care au fost onorați cu
Premiul Nobel pentru Literatură, Seferis și Elytis,
această limbă este onorată astăzi. Deoarece într-o
zi ca astăzi a murit, în 1857, poetul național grec
Dionysios Solomos, care a cultivat și a adorat
limba greacă populară, limba greacă contem-

porană, în timp ce limba educației sale și limba
primei sale creații a fost italiană.

Xenophon Zolotas, un mare economist și om
de litere din Grecia, avusese pe 26 septembrie
1957, în fața Fondului Monetar Internațional, un
discurs în cuvinte exclusiv de origine greacă;
acestea rămân până în prezent absolut vii în limba
engleză a politicii, a economiei, a filosofiei, pe
lângă bine-cunoscutele cuvinte de origine greacă
din medicina mondială, biologie, geometrie etc.

Amplă a fost influența greacă asupra limbii
latine și de la aceasta la toate limbile de origine
latină, precum româna. Nu-l voi imita pe Zolotas.
Nu-l pot egala. Mă voi limita doar în a declara că,
în ceea ce privește influența greacă asupra limbii
române, este satisfacția și mândria profundă a
noastră, a grecilor, faptul că limba noastră a dat
roade și în limba în care au scris capodopere ale
literaturii mondiale Mihai Eminescu, I.L. Cara-
giale, Ion Creangă, Camil Petrescu, Panait Istrati,
Mircea Eliade, Mihail Sebastian și toți marii poeți
români moderni, scriitori, istorici, filosofi.

Dionisie Solomos ar fi fost foarte emoționat
dacă ar fi trăit și ar fi văzut bucuria limbii lui
Mihai Eminescu și ar fi simțit unele dintre pulsiu-
nile limbii grecești și în această țară. Cert este că,
dacă ar trăi amândoi astăzi, ne-ar fi considerat
Asediații liberi, potrivit titlului celei mai bune
compoziții a poetului grec.

Suntem asediați de bunuri materiale, teh-
nologie și omogenitatea globalizării. Liberi însă!
A alege calea dificilă de a păstra identitatea și uni-
citatea, într-o osmoză și nu în dispariția culturilor,
prin cultivarea propriilor noastre limbi bogate.
Care sunt sufletul nostru.

Vă mulțumesc foarte mult.

*Cuvânt susținut la manifestarea dedicată Zilei Limbii Elene (10 februarie 2020, Aula Academiei Române)

Omagiu de Ziua Limbii Elene*

*Irina Cajal-Marin***

Sceptrul zeiței Atena încununat cu ramuri de măslin, simbol inconfundabil al Uniunii Elene din România, ne reunește astăzi în bastionul înțelepciunii românești, Aula Academiei Române.

Onoare, bucurie, emoție, recunoștință ne încearcă pe mulți dintre noi într-un moment istoric, când întreaga lume a înscris în calendar, la fila zilei de 9 februarie, începând cu anul 2017, Ziua Limbii Elene.

Limba elenă este limba iubirii de oameni, limba prieteniei, limba onestității, limba filosofiei, limba matematicii prin care și-au exprimat ideile marii gânditori ai lumii Aristotel, Hipocrate, Herodot, Pitagora. Limba elenă este limba sportivității, a demnității, a onoarei, este limba Jocurilor Olimpice. Limba elenă este limba muzelor, a poeziei epice și lirice, a tragediei.

Pentru a doua oară, Uniunea Elenă din România reunește la celebrarea limbii elene personalități culturale, sportive din întreaga lume.

Îmi exprim omagiul și respectul față de comunitatea greacă, care în frunte cu domnul deputat Zisopol se străduiește să facă posibilă nu doar viața culturală a acesteia, ci și viața culturală a urbei în sine.

Noi, minoritățile naționale ale acestei țări, am găsit respect, disponibilitate și generozitate ca popoare, oameni și ca modele culturale, astfel încât am putut trăi generații la rând, am putut crea, ne-am putut afirma, ne-am putut păstra identitatea, am putut rămâne greci, evrei, tătari, unguri, nemți... cu tradițiile și valorile noastre, cu bisericile, sinagogile și moscheele noastre, cu limba maternă și cu numele noastre. Astfel ne putem permite să spunem că România este un model de con-

viețuire interetnică și că Uniunea Elenă este unul dintre cele mai frumoase exemple de biculturalitate din această parte de lume.

Domnule deputat Zisopol, vă mulțumesc pentru prietenia pe care mi-o arătați, vă felicit pentru tenacitatea și efortul permanent pe care îl arătați în prezervarea acestei minunate moșteniri culturale aici în România și sperăm ca în temeiul tradiționalei noastre solidarități să găsim mijloacele de a beneficia de oportunitatea apartenenței noastre la un model politic, economic și social.

Ministerul Culturii a susținut fără echivoc inițiativa instituirii zilei de 9 februarie ca Ziua Limbii Elene în România, având în vedere contribuția oamenilor de cultură de naționalitate elenă la cultura și literatura din România, Grecia, dar și la strângerea legăturilor româno-elene atât în domeniul lexicografiei, cât și al culturii și literaturii, în general, pe plan mondial. Prin instituționalizarea acestei sărbători, se promovează rolul îndeplinit de limba elenă de-a lungul secolelor, limbă care a contribuit și contribuie esențial la consolidarea atât a civilizației europene, cât și a celei mondiale. Astfel, instituirea zilei de 9 februarie ca Ziua Limbii Elene și în România s-ar înscrie în tradiția comuniunii spirituale și culturale româno-elene și la promovarea rolului important al acestei limbi la îmbogățirea culturii române și mondiale.

Parafrazându-l pe Alexandru Macedon, putem spune că în final contează doar ceea ce ai făcut, deci contează ceea ce se face pentru cultura fiecărei etnii, pentru cultură, în general, iar astăzi, aici, pentru cultura elenă în special și pentru Ziua Mondială a Limbii Elene. Vă felicit.

*Cuvânt susținut la manifestarea dedicată Zilei Limbii Elene (10 februarie 2020, Aula Academiei Române)

**Subsecretar de stat, Ministerul Culturii

Ziua Limbii Elene la Academia Română

*Mariana Alecu**

În data de 10 februarie 2020, a avut loc în Aula Academiei Române o manifestare culturală organizată de Uniunea Elenă din România și de Ambasada Republicii Elene la București, care a beneficiat de sprijinul Administrației Prezidențiale, Parlamentului României – Camera Deputaților, Guvernului României – Ministerul Culturii, Ministerului Educației și Cercetării, Departamentului pentru Relații Interetnice, Ministerului Afacerilor Externe al Greciei – Secretariatul General al Grecilor de peste hotare, Institutului Cultural Român, Ambasadei Republicii Cipru în România, Universității din București – Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Organizației Elene de Turism, Universității Demokritos din Komotini, Grecia, Camerei de Comerț Bilaterale Eleno-Române, Editurii Omonia, Comitetului Olimpic și Sportiv Român, Patriarhiei Române, Filarmonicii „Paul Constantinescu” din Ploiești, Asociației Culturale Grecești din România – NOSTOS, Școlii Grecești „Athena” din București. Partenerii media ai proiectului au fost canalul național de televiziune TVR și agenția de știri Agerpres.

Desfășurat sub egida Academiei Române, cel mai înalt for de știință și de cultură din România, evenimentul a fost dedicat sărbătoririi în România a celei de-a II-a ediții a Zilei Limbii Elene.

În Grecia, în Monitorul Oficial din 24 aprilie 2017, ziua de 9 februarie, dedicată comemorării poetului național grec Dionysos Solomos, a fost declarată Ziua Mondială a Limbii Elene.

„Limba noastră are o zi mondială a ei. Poate să îmbogățească zilnic cele mai multe limbi ale planetei, cuvintele ei pot fi uzuale sau de bază în științe, precum în medicină, însă Elenofonia tre-

buie să-și dobândească o zi în care anual și oficial să fie sărbătorită”, declara acum doi ani în discursul susținut în Comisia Permanentă Specială a grecilor din Diaspora domnul Terence-Nikolaos Quick, ministrul adjunct elen de Externe, însărcinat cu promovarea activităților comunităților elene de peste hotare.

În România, propunerea legislativă inițiată de domnul Dragoș Gabriel Zisopol, deputatul și președintele Uniunii Elene din România, privind instituirea Zilei Limbii Elene, a fost legiferată ca zi festivă prin Legea nr. 204 din 20 iulie 2018. Legea prevede, printre altele, că *„anual, cu prilejul sărbătorii Zilei Limbii Elene, în localitățile în care trăiesc membri ai comunității elene sau fi-loeleni se organizează manifestări culturale dedicate acestei sărbători”*.

Prin instituționalizarea acestei sărbători mondiale anuale s-a urmărit promovarea rolului îndeplinit de limba elenă de-a lungul secolelor, limbă care a contribuit și contribuie esențial la consolidarea atât a civilizației europene, cât și a celei mondiale.

În ambianța solemnă și încărcată de istorie a Aulei Academiei Române, în prezența unui public de elită numeros, printre care s-au regăsit și președinții comunităților elene teritoriale, sărbătoarea a debutat cu intonarea imnurilor de stat ale României și Greciei, interpretate de cvartetul „Cronos” al Filarmonicii „Paul Constantinescu” din Ploiești.

După acordurile Imnului olimpic, a urmat ceremonia de prezentare publică a bustului lui Evanghelie Zappa, mare everghet ce a sprijinit financiar înființarea Academiei Române. Dezvelirea

bustului, donație a Uniunii Elene din România, care a înlocuit bustul semnat de sculptorul Karl Storck, dispărut în anii 1950, a avut loc în prezența domnului acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, domnului prof. univ. dr. Sergiu Nistor, consilier prezidențial, domnului prof. univ. dr. Dragoș Gabriel Zisopol, președinte și deputat al Uniunii Elene din România, ES doamna Sofia Grammata, ambasadorul Republicii Elene în România, ES domnul Hitoshi Noda, ambasadorul Japoniei în România, domnului Mihai Covaliu, președintele Comitetului Olimpic și Sportiv Român, și sculptorului Ion Sideri, realizatorul bustului.

Amfitrionii acestui eveniment, domnul acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, și domnul prof. univ. dr. Dragoș Gabriel Zisopol, președinte și deputat al Uniunii Elene din România, au invitat în continuarea manifestării, la tribună, pe reprezentanții instituțiilor și organizațiilor partenere.

Cu acest prilej, prof. univ. dr. Sergiu Nistor, consilier prezidențial, a dat citire mesajului ES domnul Klaus Werner Iohannis, președintele României, dedicat sărbătoririi Zilei Limbii Elene.

Au onorat cu prezența și discursurile Domniilor Lor: domnul Ioannis Chrysoulakis, secretar general, Guvernul Republicii Elene, Ministerul Afacerilor Externe Elen, Secretariatul General al Grecilor de Peste Hotare, ES doamna Sofia Grammata, ambasadorul Republicii Elene în România, ES domnul Hitoshi Noda, ambasadorul Japoniei în România, domnul deputat Varujan Pambuccian, liderul Grupului Parlamentar al Minorităților Naționale din Parlamentul României, domnul Mihai Covaliu, președintele Comitetului Olimpic și Sportiv Român, domnul Horia Alexandrescu, jurnalist și scriitor, autorul cărții *Olimpiadele lui Zappa*, domnul prof. univ. Doukas Kapantais, cercetător științific la Academia Ateniană, doamna Irina Elisabeta Kovács, secretar de stat pentru Minorități, Ministerul Educației și Cercetării, doamna Irina Marin Cajal, subsecretar de stat, Ministerul Culturii, doamna Lacziko Enikő Katalin, secretar de stat, Departamentul pentru Relații Interetnice, domnul Seferis Christodoulos, președintele Camerei de Comerț Bilaterale Româno-Elene, doamna prof. univ. dr. Maria Dimasi, președintele Departamentului de limbă,

cultură și civilizație din zona Mării Negre, Universitatea „Democrit” a Traciei, Komotini – Grecia, domnul prof. univ. dr. Liviu Franga, decanul Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București, domnul Krizbai Béla Dan, secretar de stat, vicepreședintele Institutului Cultural Român, domnul prof. Efstratios Valakos, directorul Școlii Grecești „Atena” din București, domnul prof. dr. Cosmin Dumitrescu, președintele Societății Culturale Bizantine, doamna Sandy Sivri, președintele Asociației Culturale Grecești din România – NOSTOS, doamna Olimpia Bâdea, secretar general, Uniunea Elenă din România.

Un moment special a fost cel susținut de elevii ai Școlii Grecești „Atena” din București și elevii ai Uniunii Elene din România, din cadrul Cercului Retoric coordonat de Școala Grecească „Atena”, care au realizat în limba greacă un mic spectacol de poezie cu titlu *Limba greacă exprimă iubire de-a lungul secolelor*.

Atenția a fost atrasă și de prezentarea de carte a doamnei Elena Lazăr, directorul Editurii Omonia, Domnia Sa aducând în atenția auditoriului volumul bilingv *Limba ca vehicul de civilizație*, autor Vassilis Papadopoulos, fost ambasador al Republicii Elene în România. Volumul a apărut recent, ca urmare a colaborării dintre Editura Omonia și Editura Uniunii Elene din România, UER Press. Cartea a fost oferită participanților la eveniment.

A treia parte a manifestării a fost dedicată unei sesiuni de comunicări științifice, în care au prezentat lucrări: prof. Maria Dimasi, președinte al Departamentului de limbă, cultură și civilizație din zona Mării Negre, Universitatea „Democrit” a Traciei, Komotini – Grecia (*Limba greacă ca element de moștenire culturală și contribuția ei la păstrarea identității elene*), prof. Vassilios Grammatikas, Universitatea Democrit a Traciei, Komotini – Grecia (*Pluralismul lingvistic în Uniunea Europeană*), prof. univ. dr. habil. Mina-Maria Rusu, inspector general în Ministerul Educației și Cercetării Naționale (*Giorgos Seferis – Mit și istorie poetică*), prof. dr. habilit. dr. h. c. Tudor Dinu, profesor universitar la Departamentul de Lingvistică Romanică, Limbi și Literaturi Ibero-Romanice, Italiană, Filologie Clasică și Neogreacă al Universității din București

(*Contribuția lui Konstantinos Vardalahos la modernizarea învățământului în limba greacă din București la începutul secolului XIX*), dr. habilit. dr Lia Brad-Chisacof, cercetător, membru în Consiliul de conducere al Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române (*Limba greacă – depozitar cultural și element vehicular în spațiul românesc*), Ion Andrei Țârlescu, cercetător științific, Institutul de Istorie a Artei „G. Oprescu” al Academiei Române (*Câteva repere și idei despre cultura greacă în țările române, secolele XVIII–XIX*).

Evenimentul a reprezentat un moment istoric pentru comunitatea elenă din România. Adresăm mulțumiri tuturor celor care au făcut posibil ca această a doua ediție a proiectului Ziua Limbii Elene să fie încununată de un real succes și nutrim speranța continuării frumoasei colaborări cu prestigioasa instituție a Academiei Române. Aula acesteia, splendid spațiu încărcat de efervescență intelectuală, a părut a dobândi pentru o zi atmosfera unui templu grecesc, în care s-au adus omagii nemuritoarei limbi elene și spiritului creator grec.

Schimbările climatice în istoria Pământului – modificări actuale în spațiile continental și marin-oceanic

Acad. Nicolae Panin

Acad. Nicolae Anastasiu

Crișan Demetrescu

Membru corespondent al Academiei Române

Ioan Seghedi*

La inițiativa secretarului general al Academiei Române, acad. Ioan Dumitrache, Academia organizează un ciclu de conferințe și dezbateri publice, cu largă participare, privind schimbările globale, cu privire specială asupra modificărilor climatice. În final va fi elaborat un document care să prezinte națiunii române poziția Academiei Române față de problema schimbărilor climatice, iar apoi, un comunicat oficial al Academiei privind „Schimbările climatice și viața societății”, care să transmită Președinției, Guvernului și publicului larg informații privind principalele direcții de acțiune care ar trebui să fie urmate pentru atenuarea impactului schimbărilor climatice și adaptarea la noile condiții de mediu.

Complexitatea fenomenelor care generează schimbările climatice este extrem de mare. Aceste fenomene sunt provocate de:

– *factori externi (forcing extern)*, cosmici, activitatea solară, poziția și mișcările Pământului în jurul axei proprii și în jurul Soarelui,

– *factori interni (forcing intern)*, mișcarea plăcilor litosferice, vulcanismul, rolul Oceanului Mondial în distribuția energiei termice primite de la Soare și din surse terestre,

– impactul negativ al activității umane (*forcing antropogen*), emisii importante, de multe ori necontrolate, de gaze de seră, mai ales CO₂ și metan, modificarea condițiilor de mediu prin intervenții directe asupra naturii și o poluare majoră și uneori ireversibilă.

Dintre *forcing*-urile externe care afectează clima pe Terra cel mai important este cel solar, energia care ajunge pe planetă venind de la Soare (*forcing* solar sau radiativ). Aproape la fel de important este *forcing*-ul orbital al Pământului. Geofizicianul sârb Milutin Milanković a emis, în 1920, ipoteza care susține că variațiile excentricității, înclinării axiale și orbitale, precum și precesiei axiale și orbitale ale Pământului au dus la o variație ciclică a radiației solare care a ajuns, ajunge și va ajunge pe Pământ și că acest *forcing* orbital influențează puternic modelele climatice de pe Pământ. Ciclurile Milanković au următoarele valori: *excentricitatea orbitală* sau a eclipticii variază între 0,000055 și 0,0679, în cicluri a căror valoare se poate considera 100 000 ani, *oblicitatea (înclinarea)* axei Pământului față de planul orbital variază de la 22,1° la 24,5° (valoarea actuală este 23,44°), în cicluri de circa 41 000 ani, *înclinarea orbitală* – cu perioade de circa 70 000 ani, *precesia axială* – cu o perioadă de 25 771 ani, *precesia orbitală* – 112 000 ani (precesia orbitală se combină cu cea axială, scurtând ciclurile acesteia la circa 23 000 ani, în medie), *nutația* – cu cicluri de circa 18,6 ani. De asemenea, a fost pus în evidență, relativ recent, și driftul înclinării orbitei față de planul orbital, cu cicluri de circa 70 000 ani. Se vede cât de complexe sunt influențele *forcing*-ului orbital asupra expunerii Terrei la *forcing*-ul radiativ al Soarelui.

O cunoaștere avansată a istoriei schimbărilor globale din trecutul Terrei, a cauzelor și impactului

lor asupra mediului și biosferei, cuplată cu studiul modificărilor din prezent și al factorilor principali (externi, interni și antropogeni) care determină aceste schimbări, apare ca singura posibilitate de a prevedea evoluția ulterioară a climei, de a limita efectele negative ale modificărilor acesteia și de a întreprinde acțiunile cele mai eficiente de adaptare la noile condiții care se creează astfel.

Ciclul de conferințe „Schimbările climatice și viața societății” organizate de Academia Română va încerca să aducă în discuție situațiile și evoluțiile climei pe Terra în trecutul geologic, în prezent și ce va fi în viitor, în conformitate cu sloganul „O privire în urmă și la ce este astăzi... pentru un pas înainte”:

Conferința I: „Schimbările climatice în istoria Pământului – modificări actuale în spațiile continental și marin-oceanic”

Conferința a II-a: „Impactul încălzirii globale asupra mediului și societății”

Conferința a III-a: Cercetarea științifică internațională și românească urmărind soluții de atenuare a schimbărilor climatice și de adaptare la acestea/ poziția comunității internaționale.

Prima conferință a avut loc în ziua de 25 noiembrie 2019. Programul conferinței a cuprins patru prezentări:

- acad. Nicolae Anastasiu – *Schimbările climatice în trecutul Pământului – martori, cauze și efecte*;

- acad. Nicolae Panin – *Schimbările climatice, Oceanul Mondial și Zonele Polare*;

- dr. Crișan Demetrescu, membru corespondent al Academiei Române – *Activitatea solară, forcing natural al variabilității climei*;

- dr. Ioan Seghedi – *Efectele erupțiilor vulcanice asupra climei*.

În comunicarea *Schimbările climatice în trecutul Pământului – martori, cauze și efecte* (acad. Nicolae Anastasiu) au fost prezentate variațiile climatice din trecutul Pământului, cauzele acestor modificări, precum și efectele produse de acestea asupra mediului și biosferei.

Istoria Pământului a cunoscut mai multe mari perioade glaciare (cicluri de ord. I, II) și numeroase faze de răcire (cicluri de ord. III, IV, V, VI etc.). Aceste schimbări climatice au dus la schimbări ale mediului și extincții, uneori, aproape totale, în viața pe Terra. Mai jos sunt menționate câteva

dintre cele mai importante evenimente climatice și ambientale din trecutul geologic al Terrei:

- Glaciațiunea Huroniană (Makganyană) (în perioada 2400–2100 milioane ani în urmă), cu trei faze glaciare separate de interglaciare.

- Glaciațiunea din Proterozoicului mediu, Criogenianul, de la ~ 720 milioane de ani în urmă la 635 milioane ani, cu cele mai lungi și mai severe faze glaciare din toate timpurile. Cele mai importante dintre aceste perioade glaciare sunt:

- Glaciațiunea Sturtiană, 717 mil. ani în urmă, până la 660 mil. ani;

- Glaciațiunea Marinoană, 650 mil. ani în urmă, până la 635 mil. ani.

- Glaciațiunea Ordovician-Siluriană, acum 450–420 mil. ani (glaciațiunea Anzică-Sahariană). În această perioadă a avut loc prima extincție în masă, care a eliminat 49–60% din genurile marine și aproape 85% din speciile marine.

- Extincția Devoniană apare la granița dintre ultimele două vârste ale epocii, Frasnian și Famennian, în urmă cu 376–360 mil. ani, numită evenimentul Kellwasser. Este considerată una dintre primele cinci extincții majore din istoria vieții pe Terra. Un al doilea episod de acest fel, evenimentul Hangenberg, încheie Devonianul.

- Glaciațiunea Permo-Carboniferă. Temperaturile scad constant în a doua parte a Carboniferului, până la instalarea unei perioade glaciare (circa 323 mil. ani în urmă). Aceste schimbări duc la fragmentarea și apoi dispariția unor zone foarte întinse de păduri; aceste cauze stau la baza formării zăcămintelor de cărbune.

- Extincția Permian-Triasic (251,9 mil. ani în urmă); este cea mai drastică extincție din întreaga istorie a planetei, fiind numită și „Marea Moarte”. Pământul a fost aproape lipsit de viață, puține specii și exemplare au supraviețuit. Aproape 96% din viața marină a dispărut.

- Extincția Triasic-Jurasică (201,3 mil. ani în urmă). Triasicul se termină la fel cum începe, cu o extincție destul de importantă, afectând viața de pe uscat și pe cea marină. Extincția a fost cauzată, posibil, de schimbări climatice de proporții, de un impact meteoritic sau/și de erupțiilor vulcanice.

- Extincția Cretacic-Paleogen, circa 66 milioane ani în urmă. Cretacicul se sfârșește cu a doua mare extincție din istoria vieții terestre. Se consideră că această extincție a fost cauzată de

impactul cu un asteroid/cometă foarte mare (craterul de impact Chicxulub având circa 180 km în diametru), de erupțiile vulcanice și ridicării nivelului mării.

– Extincția Eocen-Oligocen, 33,9 milioane ani în urmă, din cauza răcirii drastice a climei, probabil ca urmare a unor erupții vulcanice și a impactului unui număr de meteoriți (cratere de impact de la Chesapeake Bay, Popigai și Siberia centrală). Această nouă extincție a afectat mai ales viața acvatică.

– În Cuaternar schimbările climatice sunt mai frecvente. Au fost înregistrate următoarele glaciațiuni cu numeroase faze de răcire, cu formare de calote glaciare întinse și interglaciațiuni:

▫ Pleistocenul inferior

• Interglaciațiunea Donau-Günz, 1,8/2–1,2 milioane de ani în urmă

• Glaciațiunea Günz (I–II–III), 1,2–0,70 milioane de ani în urmă

▫ Pleistocenul mijlociu

• Interglaciațiunea Günz-Mindel, 700 000–620 000 î.Hr.

• Glaciațiunea Mindel (I–II), 620 000–380 000 î.Hr.

• Interglaciațiunea Mindel-Riss, 380 000–280 000 î.Hr.

• Glaciațiunea Riss, 280 000–120 000 ani î.Hr.

▫ Pleistocenul superior

• Interglaciațiunea Riss-Würm, 120 000–70–000 î.Hr.

• Glaciațiunea Würm (I–II–III–IV), 70 000–12 000/10 000 î.Hr.

Diferențele climatice dintre glaciațiuni și interglaciațiuni au fost de multe ori foarte importante. De exemplu, maximul termic de la sfârșitul Paleocenului a produs o bruscă încălzire globală de aproximativ 6°C în circa 20 000 ani, iar în Cuaternar, în timpul principalelor faze glaciare temperatura zonelor periglaciare continentale era cu 10–15°C mai scăzută decât cea prezentă și în fazele interglaciare temperaturile au fost egale sau chiar superioare celor din prezent.

În concluzie, schimbările climatice din trecutul Terrei au avut și au la bază cauze globale, legate de variația forțelor orbitale și cauze locale, terestre și au, de cele mai multe ori, un caracter ciclic.

Variațiile factorilor climatici sunt înregistrate în secvențele sedimentare, la nivelul fazelor minerale, al compușilor geochimici, al izotopilor stabili, al tipurilor petrografice, al *hardground*-urilor și al suprafețelor de discontinuitate, al structurilor sedimentare, al orizonturilor pedogenetice, al calității faunei și florei fosile.

Reconstituirile climatice au la bază studii sedimentologice complexe și diverse și impun analiza „strat cu strat” a secvențelor sedimentare; studiul detaliat al coloanei litologice și probarea sistematică a acestora reprezintă prime condiții ale unei cercetări avizate.

Cunoașterea avansată a *forcing*-urilor externe și interne naturale care interacționează cu *forcing*-ul antropogen este necesară pentru a putea prevedea evoluția ulterioară a climei, a limita efectele negative ale modificărilor acestora și a întreprinde acțiunile cele mai eficiente de adaptare la noile condiții care se creează astfel.

Comunicarea *Schimbările climatice, Oceanul Mondial și Zonele Polare* (acad. N. Panin) a relevat următoarele aspecte ale problematicii schimbărilor climatice.

În 1966, Organizația Mondială a Meteorologiei (WMO) a propus termenul „schimbări climatice” pentru a cuprinde toate formele de variabilitate climatică la scări de timp mai mari de zece ani, indiferent de cauză.

În anul 1988, Organizația Meteorologică Mondială (WMO) și Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP) au creat „Grupul interguvernamental privind schimbările climatice” (IPCC), un organism al Organizației Națiunilor Unite, menit să ofere o viziune obiectivă, științifică asupra schimbărilor climatice, a impactului și riscurilor naturale, politice și economice ale acestora și pentru a propune posibile soluții de răspuns.

De asemenea, a fost adoptată Convenția-cadru a Națiunilor Unite privind schimbările climatice (UNFCCC), principalul tratat internațional privind schimbările climatice.

În anul 2019, pe 25 septembrie, IPCC a elaborat „Raportul special asupra Oceanului și Criosferei în condițiile schimbărilor climatice (SROCC)”. În raport sunt menționate, în principal, următoarele aspecte și urmări ale încălzirii globale:

▪ Creșterea nivelului mării. Nivelul mediu al mării a crescut cu 3,66 mm pe an, valoare care este

de 2,5 ori mai mare decât rata de creștere din perioada 1900–1990. În acest ritm, nivelul ar putea crește cu circa 30–60 cm până în anul 2100, dacă emisiile de gaze cu efect de seră nu vor fi reduse drastic și încălzirea globală limitată sub 2°C, altfel, nivelul ar putea ajunge la +60 – +120 cm. Dacă emisiile de gaze cu efect de seră vor continua să crească puternic, nu pot fi excluse scenariile de creșteri ale nivelului mării de până la 2 m în 2100.

- Dezoxigenarea apelor din ocean. Schimbarea chimismului apelor oceanice duce la întreruperea lanțurilor trofice. Pe măsură ce temperatura oceanului crește, se reduce mixingul dintre stratele de apă, ceea ce duce la o scădere a aportului de oxigen și nutrienți pentru organismele marine.

- Modificarea Circulației Meridionale de Inversare în Atlantic (Atlantic Meridional Overturning Circulation, AMOC). AMOC este sistemul de curenți care aduce mase de apă caldă din zonele tropicale spre nordul Oceanului Atlantic și Europa septentrională și contribuie apoi la formarea Apelor Adânci Nord-Atlantice. AMOC va fi mai slab în decursul secolului XXI și aceasta va avea ca rezultat o scădere a productivității marine în Atlanticul de Nord, mai multe furtuni de iarnă în Europa, o reducere a precipitațiilor de vară din Sahel și Asia de Sud, o scădere a numărului de cicloni tropicali în Atlantic și o creștere a nivelului mării în jurul Atlanticului, în special de-a lungul coastei de nord-est a Americii de Nord.

- Topirea ghețarilor. A avut loc o accelerare a topirii ghețarilor în Groenlanda și Antarctica, precum și a ghețarilor alpini din întreaga lume, în perioada 2006–2015, când s-au topit circa 720 de miliarde de tone de gheață pe an. Topirea calotei glaciare din Groenlanda este fără precedent în ultimii 350 de ani și a contribuit la creșterea nivelului mării cu circa 700% mai mult decât în anii '90. Oceanul Arctic ar putea fi dezghețat și s-ar deschide un drum de navigație, prin septembrie, „un an din trei”, dacă încălzirea globală continuă și temperatura va ajunge la 2°C. Înainte de epoca de industrializare, astfel de deschideri se întâmplau „o dată la o sută de ani”.

- Micșorarea acoperirii cu zăpadă și gheață a lacurilor. S-a constatat un declin important al acoperirii cu zăpadă și gheață a lacurilor. Din 1967 până în 2018, gradul de acoperire cu zăpadă în iunie a scăzut cu o rată de $13,4 \pm 5,4\%$ pe deceniu.

Atât topirea ghețarilor, cât și micșorarea zonelor acoperite cu zăpadă și gheață duc la schimbarea albedo-ului și reducerea reflectanței planetei cu mărirea corespunzătoare a capacității de înmagazinare a energiei solare și o încălzire mai rapidă a maselor de apă oceanică, cu modificări în circulația termohalină și o accelerare a expansiunii termice a apelor.

- Declinul biomasei animalelor marine și capturilor de pește. Organismele marine sunt afectate de încălzirea oceanelor, și aceasta are un impact direct asupra comunităților umane, prin scăderea capturilor de pește și în consecință a producției de alimente.

- Topirea permafrostului. Viitoarele modificări ale permafrostului, determinate de schimbările climatice, vor conduce la schimbări importante în habitate și biome, cu modificări asociate în răspândirea și abundența speciilor importante ecologic. Pe măsură ce permafrostul se topește, carbonul poate fi eliberat în atmosferă. Cantitatea de carbon din permafrost este mult mai mare decât cea depozitată în biomasa plantelor. Cresc deosebit de mult și cantitățile de emisii de gaze de seră, în special metan.

- Insule și zone litorale cu relief jos. Zonele joase, incluzând localitățile și megapolisurile, ca New York, Tokyo, Jakarta, Mumbai, Shanghai, Lagos și Cairo etc., sunt în pericol din cauza schimbărilor oceanului și criosferei datorate modificărilor de climă. Dacă emisiile de gaze de seră vor rămâne ridicate, unele insule cu relief foarte jos pot să devină nelocuibile până la sfârșitul secolului XXI.

- Acidifierea oceanelor reprezintă procesul de continuă scădere a nivelului de pH în Oceanul mondial, cauzată de preluarea continuă a dioxidului de carbon (CO₂) din atmosferă. Circa 30–40% din dioxidul de carbon (CO₂) creat în urma activității umane și care este eliberat în atmosferă se dizolvă în oceane, râuri și lacuri. Creșterea acidității are efecte potențial devastatoare pentru organismele marine și habitatele lor: modificarea metabolismului și a sistemului imunitar pentru unele organisme, modificarea lanțului trofic etc.

La acestea se adaugă efectele mișcării plăcilor tectonice, ale vulcanismului și ale factorilor externi, aspecte care vor fi analizate în cele ce urmează.

Mișcarea plăcilor tectonice reconfigurează topografia globului, suprafețele și poziția 47

uscăturii și oceanelor. Acest lucru poate afecta evoluția cliimei la scară globală, cât și locală, precum și interacțiunea atmosferă-ocean. Poziția continentelor determină geometria oceanelor și, prin urmare, influențează circulația oceanică. Poziția și mărimea mărilor și oceanelor sunt importante în controlul transferului de căldură și umiditate pe glob și, prin urmare, în determinarea cliimei globale.

Comunicarea *Activitatea solară, forcing natural al variabilității cliimei* (dr. Crișan Demetrescu, membru corespondent al Academiei) a demonstrat că Soarele este sursa de energie pentru dezvoltarea și menținerea vieții pe Pământ. Este bine cunoscut faptul că studiile geologice din ultimii 200–300 de ani au arătat că în trecutul planetei Pământ au existat atât perioade cu climă caldă, cât și perioade cu climă rece. Cauzele naturale ale

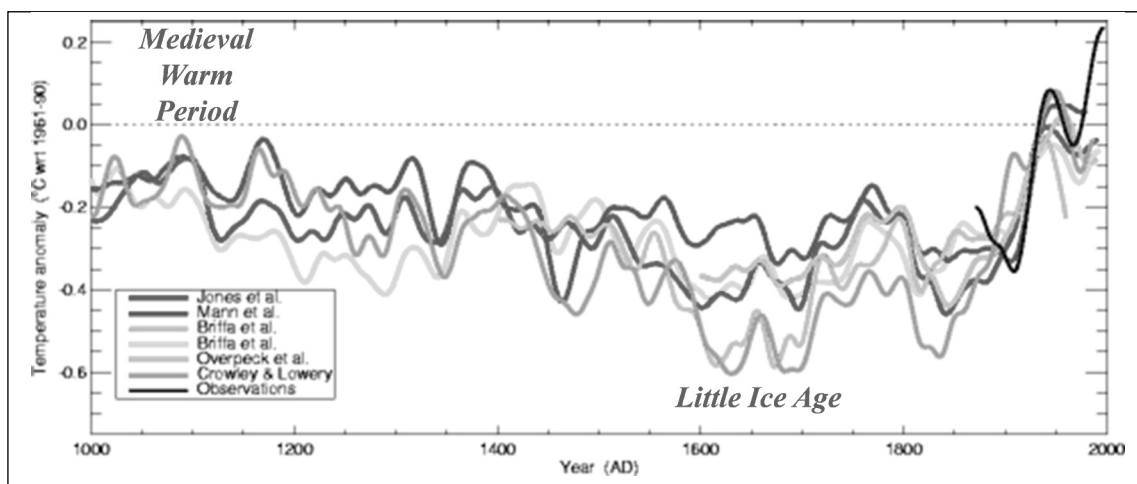

Fig. 1

Mărimea continentelor este de asemenea importantă. Datorită efectului de stabilizare a temperaturii oceanelor, variațiile anuale de temperatură sunt în general mai mici în zonele de coastă decât în interiorul continentelor. Prin urmare, un continent mai mare va avea mai multe zone în care climatul este puternic sezonier decât continentele sau insulele mai mici care vor avea zone costiere vaste și o climă mai moderată.

În comunicare au fost exemplificate structura și dinamica maselor de apă în zona polară de sud – Antarctica, în zona polară de nord – Arctica (circulația termohalină care distribuie energia termică în jurul Terrei), modificarea suprafețelor acoperite cu gheață în Antarctica, în Groenlanda și Oceanul Arctic. Au fost prezentate situația permafrostului și a impactului pe care îl are materialul organic înmagazinat în permafrost, emisiile de CO₂ și de metan din acesta și posibilități de limitare a acestor emisii.

Putem afirma că cercetările aprofundate și observațiile științifice pe perioade lungi de timp privind modificările factorilor care influențează schimbările climatice pe Pământ sunt absolut necesare pentru a putea cuantifica amploarea acestor fenomene și pentru a încerca o adaptare la ele.

variabilității cliimei la diverse scări de timp, inclusiv cea a vieții umane (cea din urmă evidențiată de măsurătorile meteorologice din ultimii 150–200 ani), cuprind variațiile orbitei Pământului, erupțiile vulcanice, fluctuațiile energiei primite de la Soare, interacția atmosferă-ocean. Cercetările privind evoluția temperaturii la suprafața globului terestru înainte de era măsurătorilor meteorologice, efectuate cu ajutorul așa-numiților echivalenți *proxy* în limba engleză (inelele de creștere ale arborilor cu vârsta de câteva sute de ani, sedimente lacustre, corali, abundența izotopilor oxigenului și ai carbonului în carote de gheață prelevate în cele două zone polare), au evidențiat însă o creștere semnificativă a temperaturii medii pe suprafața globului în ultimii 150 de ani. Graficul, care sintetizează rezultatul acestor cercetări, prezentat în figura de mai sus (Fig.1), a căpătat denumirea de *crossă de hockey (hockey stick)*, sugestivă pentru creșterea temperaturii, măsurate și reconstruite, în epoca actuală, ce începe cu revoluția industrială din secolul al XIX-lea. Acest tip de cercetări a atras atenția comunității internaționale asupra unor cauze induse de activitatea antropică, cum ar fi: creșterea concentrației gazelor de seră (bioxidul de carbon și metanul)

urmare a utilizării combustibililor fosili, poluarea cu aerosoli, agricultura, modificările în modul de utilizare a terenurilor.

Activitatea solară poate influența clima terestră, fie direct, prin modificări de termen lung ale emisie radiative solare, ce afectează balanța energetică a suprafeței Pământului, fie indirect, prin efectele vântului solar asupra magnetosferei și ionosferei (activitatea geomagnetică) și prin modularea fluxului de raze cosmice de către efectele combinate ale câmpurilor magnetice heliosferic și terestru. Influența solară asupra climei nu poate fi măsurată direct, dar au fost găsite corelații între activitatea solară și parametri climatici, cum ar fi bine-cunoscuta corelație între temperatura medie a emisferei nordice și lungimea ciclurilor solare, publicată de Friis-Christensen și Larsen, în 1991, ce a declanșat numeroase cercetări ulterioare.

Institutul de Geodinamică al Academiei Române a abordat în ultimii ani cercetări asupra variabilității solare ca atare, dar și ca sursă a unora dintre variațiile observate ale climei, descrise prin mărimi măsurabile (temperatură și precipitații). Dintre acestea menționăm evidențierea semnalelor solare în datele meteorologice la scările temporale ale ciclurilor solare Schwabe (ciclul de ~11 ani al petelor solare), Hale (ciclul magnetic solar de ~22 ani), atât la scara geografică a teritoriului României, cât și la scara Europei și a globului.

În Fig. 2, comparăm, în termenii mediilor mobile pe 11 ani, pe de o parte, o serie de timp

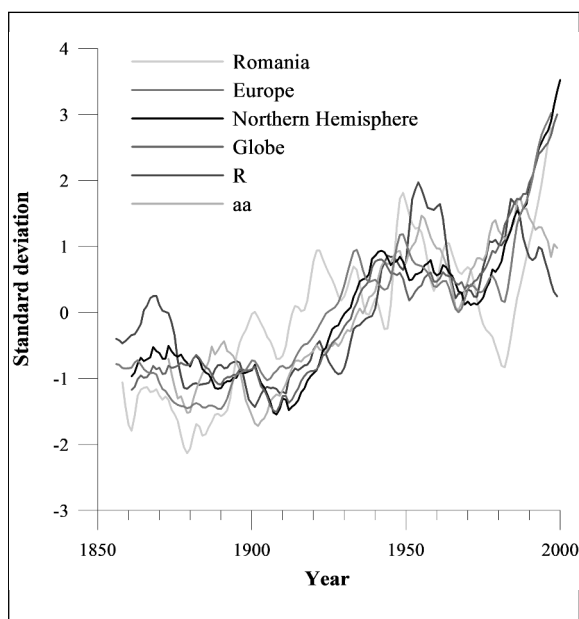

Fig. 2

locală (media temperaturilor de la 14 stații din România) și seriile de timp ale mediilor la scara europeană, a emisferei nordice și a globului, iar pe de alta, indicatorul activității solare – numărul petelor solare, R – și indicatorul activității geomagnetice – indicele aa . Se observă discrepanța pronunțată a tendințelor după 1980–1990, care poate fi expresia emergenței efectului gazelor de seră de origine antropică.

Deși este recunoscut faptul că energia care vine de la Soare este motorul sistemului climatic, există controverse legate de mecanismele care controlează variabilitatea climatică la scări de timp decadales, întrucât măsurătorile satelitare au arătat că variația iradianței solare totale este de doar 0,1% în timpul unui ciclu solar. În timp ce studiile statistice au pus în evidență corelații semnificative între indicii activității solare și parametri climatici, efectul *forcing*-ului solar asupra climei, luat în calcul în modelele de circulație globală prin intermediul variațiilor iradianței solare, este prea mic pentru a fi de importanță majoră în explicarea creșterii temperaturii suprafeței globului din ultimele decenii. Un exemplu în acest sens îl constituie modelarea temperaturii suprafeței globului dată de scenariul AR5 de la IPCC (Intergovernmental Panel of Climate Change), care ia în calcul atât cauzele naturale, cât și pe cele antropice ale variabilității climatice (Fig. 3).

Impactul erupțiilor vulcanice asupra schimbărilor climatice a fost discutat în comunicarea *Efectele erupțiilor vulcanice asupra climei* (dr. Ioan Seghedi).

Erupțiile vulcanice au influențat clima încă de la începutul formării Pământului. În anumite perioade geologice au produs chiar efecte catastrofale. După cum se cunoaște, magma este un amestec de topituri de silicați, cristale, volatile (apă și dioxid de carbon dizolvate) și gaze. Acestea din urmă sunt, în principal, responsabile de fenomene cataclismice, ele conținând pentru gradul de explozivitate a vulcanilor ($VEI = \log_{10}(\text{kg de material piroclastic expulzat})^{-7}$). Erupțiile cu VEI între 4 și 8 au produs în decursul timpului geologic erupții catastrofale. Un exemplu este erupția calderii Yellowstone (640 000 î.Hr) cu un VEI=8. Principalele produse vulcanice rezultate în urma erupțiilor vulcanice, incluzând pe cele catastrofale sunt: cenușile (tefre), curgerile piroclastice,

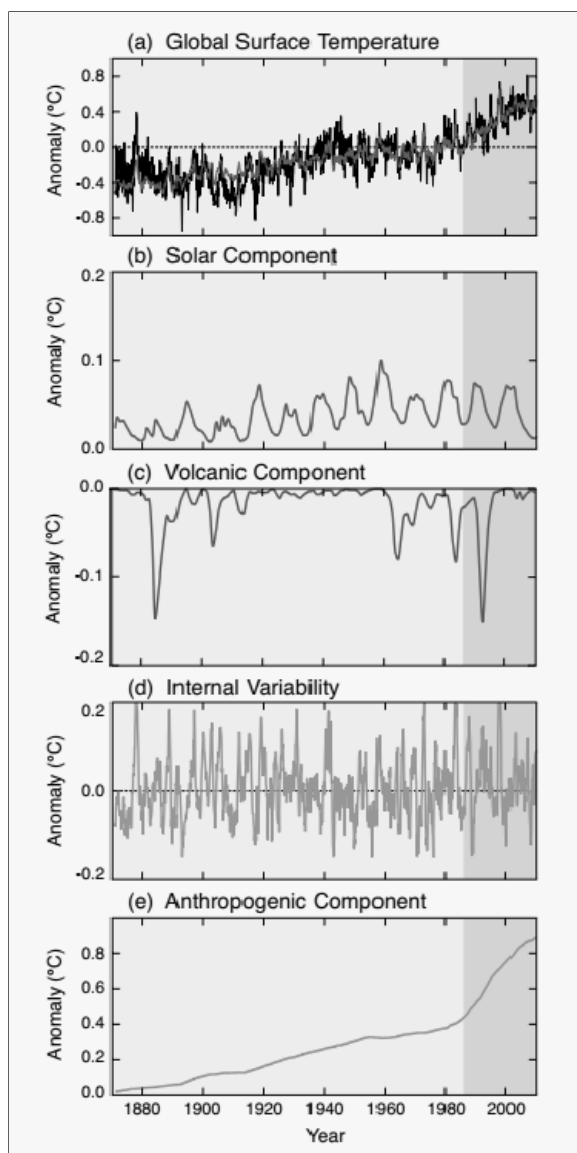

Fig. 3

curgerile de lave, laharurile și gazele. La o scară largă se presupune că erupțiile vulcanice de la limita Cretacic/Terțiar au condus la o extincție în masă de acum circa 65 milioane de ani.

Impactul erupțiilor vulcanice asupra climei este datorat volumului de gaze emise, în special al celor ce sunt injectate în stratosferă, adică apa, dioxidul de carbon, clorul, fluorul și sulful. Acestea pot provoca efectul de seră, cauzat mai ales de aerosolii de sulf, care provoacă o puternică răcire și conduc la creșterea *albedo*-ului. Efectul de *parasol*, care reflectă razele solare, alterează și

alte procese, cum ar fi circulația curenților oceanici și efectele nocive asupra vegetației. Mai multe evenimente catastrofale au putut fi determinate în urma studiului carotelor glaciare din Groenlanda și Antarctica. Erupțiile vulcanice au fost responsabile de marile migrații în anii 536–45 și 800 d.Hr, precum și de perioada din Europa între 1453–1459 cunoscută ca „mica glaciațiune”.

Studiile recente efectuate între anii 1890–2000 privind *forcing*-ul natural, care include activitatea solară și cea vulcanică, au scos în evidență faptul că în perioada anterioară secolului XX *forcing*-ul natural a fost cel care a contribuit la variațiile de temperatură a suprafeței pământului; în schimb la sfârșitul secolului XX se constată o creștere a încălzirii globale, care este dominată de *forcing*-ul antropogenic.

Un alt aspect demn de relevat este posibila activitate vulcanică a unor supervulcani (de exemplu, Yellowstone, Campi Flegreii), care pot avea un efect semnificativ asupra climei Pământului. Astfel de erupții cu VEI>7 pot acoperi cu cenușă o mare parte a globului. Aerosolii și căderile de cenușă din atmosferă pot activa până la șase ani, timp în care atmosfera terestră va reflecta razele solare și va absorbi căldura (căldura solară putând fi diminuată cu mai mult de 25%), producând o „iarnă” generalizată de natură vulcanică. Ultima erupție de acest fel a avut loc acum 74 000 ani și a aparținut vulcanului Toba, care a produs o iarnă vulcanică de circa zece ani, apreciindu-se că populația umană de la acea vreme s-a redus foarte mult. Astfel de erupții vor mai afecta Pământul și în viitor, dar, probabil, nu într-un viitor foarte apropiat.

* * *

Lucrările *in extenso* prezentate la conferința „Schimbările climatice în istoria Pământului – modificări actuale în spațiile continental și marin-oceanic” organizată de Academia Română, la 25 noiembrie 2019, vor fi publicate într-un volum separat, la Editura Academiei Române.

Marcian David Bleahu

Tudor Berza

Membru corespondent al Academiei Române

Marcian David Bleahu s-a născut la 14 martie 1924 la Brașov, unde a urmat școala și liceul. A obținut licența la Secțiile de științe naturale și de geografie ale Facultății de Științe din Universitatea București, în anul 1948, și titlul de doctor la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în anul 1972, cu o teză asupra geologiei și morfologiei terenurilor carstice. Între anii 1949 și 1994, a lucrat la Institutul Geologic al României (denumit între 1951 și 1960 Întreprinderea de Prospecțiuni și Laboratoare) ca geolog, cercetător științific, șef de secție, secretar științific, director adjunct, director general cu delegație. A contribuit hotărâtor peste cinci decenii la activitatea acestei prestigioase instituții științifice, atât prin cartări geologice în Munții Maramureșului și Munții Apuseni, valorificate pe foile de hartă ale acestor zone din Harta Geologică a României la scările 1:500 000 (anii 1950), 1:200 000 (anii 1960), 1:50 000 (anii 1970–1980), cât și prin numeroase lucrări publicate în țară și străinătate sau prin înființarea și conducerea (1985–1999) Muzeului Național de Geologie, secție a institutului. Atât în Munții Apuseni, cât și în Carpații Orientali, Marcian Bleahu a avut contribuții importante sedimentologice, tectonice și geomorfologice. A efectuat datări paleontologice, ulterior și prin izotopi radiogeni, valorificate și prin contribuțiile la volume colective privind *Evoluția geologică a Munților Metaliferi* (1969), *Geologia Munților Apuseni* (1976) sau *Geology of Romania* (SUA, 1976).

Unul dintre principalele merite ale savantului Marcian Bleahu a fost conectarea sa timpurie la noua paradigmă a Științelor Pământului, dezvoltată în anii 1970 de geofizicieni și geologi americani și englezi, ca o confirmare a genialei intuiții a derivei continentelor a lui Weggener: tectonica plăcilor, sau tectonica globală, implicând dina-

Marcian David Bleahu

mica Terrei pe întreaga suprafață continentală și oceanică și pe mii de kilometri în adâncime. Din anul 1972, prin prelegeri care anunțau publicului românesc la Aula Bibliotecii Centrale Universitare noua revoluție științifică și celui european la Viena, Geneva, Fribourg ori Zürich, apoi în 1973 prin contribuții la interpretarea Carpaților Orientali prin noua paradigmă (coautor, în *Journ. Geophys. Research*, sau unic autor, la Institutul Geologic), până la valoroasele volume de *Tectonică Globală* din 1983 și 1989, plus un volum manuscris, Marcian Bleahu a consacrat tectonicii globale două decenii de activitate.

Marcian Bleahu a fost implicat în tinerețe și în proiecte tehnice, ca responsabil de sector la lucrările pentru Canalul Dunăre-Marea Neagră

(1949–1951) sau ca geolog-șef la primele studii pentru metroul bucureștean (1953). În anul 1977 s-a implicat în studiul cutremurului de la 4 martie, iar în anii 1982–1984 a fost consultant în probleme de geologie și hidrologie carstică pentru sistemul hidroenergetic Valea Drăganului-Valea Iadului. Și-a extins studiile asupra calcarelor mezozoice din Munții Apuseni de la aspectele paleontologice-stratigrafice la cele geomorfologice-carstologice, de altfel subiectul tezei de doctorat din 1972, publicând numeroase studii și volume, ca *Morfologia carstică* (1974), *Relieful carstic* (1982) ori cărți de popularizare bogat ilustrate, ca *Peșteri din România* (coautor, 1976), *Omul și peștera* (1978), ori ca traducător al lui Norbert Casteret cu *Aventuri sub pământ* (1962) sau al lui Michel Siffre cu *În afara timpului* (1964). Prin contribuțiile sale la speologia fizică ca știință, dar și la speologia sportivă, prin Comisia centrală de speologie și publicațiile sau conferințele acesteia, Marcian Bleahu poate să fie considerat echivalentul lui Emil Racoviță din biospeologie, un deschizător de drumuri și fondator de școală.

Mare iubitor de natură, Marcian Bleahu s-a implicat întreaga sa viață, lungă și rodnică, cum se știe, în protejarea acesteia. Înainte ca protecția naturii să devină o problemă publică majoră, ca om de știință activist el a publicat sute de articole în reviste, ca „Buletinul alpin”, „Turism popular”, „Ocrotirea naturii”, „Știință și cultură”, „La Roumanie nouvelle”, „Scânteia tineretului”, „Monumentele Naturii”, „România pitorească”, „România liberă”, „Glasul patriei”, „Cutezătorii”, „Munca”, „Scânteia”, „Magazin”, „Contemporanul”, „Ziarul științelor și al călătoriilor”, a susținut sute de conferințe la radio sau în săli din numeroase orașe din România, a colaborat la popularea emisiune TVR Teleenciclopedia, a editat ghiduri montane pentru numeroase masive din Munții Apuseni, unde a militat 35 de ani pentru realizarea

unui parc național, întrecându-și înaintașul, pe Ion Simionescu, geolog, profesor, academician, fertil popularizator al științelor naturii din prima jumătate a secolului trecut.

A fost confondator al Universității Ecologice, unde a fost decan al Facultății de Ecologie și a susținut până în 2001 cursurile de Geologie dinamică, Geologia României, Geografia fizică a României, Cartografie geologică, Protecția naturii și arii protejate și Ecologie politică, revenind după 30 de ani la Catedră, deoarece între anii 1949 și 1961 predase la Universitatea București, fiind însă expulzat din rațiuni politice. Această pasiune pentru natură l-a condus între anii 1990 și 2000 la o implicare politică pe linie ecologistă, ca senator (1990–2000) și ministru al Mediului (1991–1992), calitate în care a participat ca vicepreședinte la Conferința Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare Durabilă de la Rio de Janeiro din anul 1992 și a organizat o conferință internațională pentru protecția Mării Negre. A scris pe această temă cărțile *Rezervații naturale geologice din România* (coautor, 1976), *Ecologie-Natură-Om* (1998), *Privește înapoi cu mânie... privește înainte cu spaimă – Valențele ecologiei politice* (2001), *Arca lui Noe în secolul XXI* (2004), *Arii naturale protejate din Bucovina* (coautor, 2007), *Dincolo de peisaj* (2007), *Ariile protejate și protecția naturii* (2019), ultima un testament ecologic la care a lucrat până la ultima suflare.

Marcian David Bleahu a trecut la odihna veșnică la 31 iulie 2019, la 95 de ani, după o viață dedicată științelor naturii și protecției acesteia, educației, culturii, muzicii, fotografiei, sportului și prieteniei. Academia Română i-a oferit ultima mare satisfacție, alegându-l membru de onoare la 30 iunie 2018. Sincere omagii și condoleanțe soției, Simona Bleahu, care peste jumătate de veac l-a asistat, sprijinit, ocrotit și îngrijit cu un devotament exemplar.

Nicolae Cajal și Alexandru Șafran*

*Carol Iancu***

Membru de onoare al Academiei Române

Domnule președinte al Academiei Române,
Doamnelor și domnilor academicieni,
Dragă Irina Cajal,
Doamnelor și domnilor,

Permiteți-mi să adresez organizatorilor acestui simpozion și îndeosebi Irinei Cajal recunoștința mea pentru a mă fi asociat la omagiul consacrat regretatului academician Nicolae Cajal, cu ocazia comemorării centenarului nașterii sale. În prezenta comunicare intitulată *Nicolae Cajal și Alexandru Șafran* îmi propun să răspund la următoarele întrebări:

1. Când s-au cunoscut aceste două personalități de excepție ale României și ale iudaismului român?

2. Care a fost rolul lui Nicolae Cajal în cele două vizite efectuate de Alexandru Șafran în România, în 1995 și în 1997?

3. Care sunt elementele de convergență între „omul credinței”, reputatul rabin Alexandru Șafran, și „omul științei medicale și biologice”, care a fost eminentul savant Nicolae Cajal?

I. Întâlnirea lui Nicolae Cajal cu Alexandru Șafran

Nicolae Cajal a făcut cunoștință cu personalitatea lui Alexandru Șafran, ales șef rabin al României la 4 februarie 1940, chiar înainte de a-l fi întâlnit, grație părintelui său, foarte apropiat atât de el, cât și de Wilhelm Filderman, președintele de atunci al Uniunii Comunităților Evreiești. Tatăl său, doctorul Marcu Cajal, a fost acela care, la început, l-a pus la curent cu strădaniile acestora pentru ajutorarea și salvarea coreligionarilor lor,

în anii de „noapte și ceață” ai Șoahului. Iată ce a aflat Nicolae Cajal, chiar în acea perioadă: „În timpul prigoanei antisemite, cei doi, împreună cu colaboratorii lor, au izbutit să elaboreze și să pună în practică o strategie curajoasă și adecvată noii situații dramatice. Alexandru Șafran a știut să folosească orice moment prielnic pentru intervențiile lui. A făcut nenumărate demersuri la conducerea României, la mareșalul Antonescu, la capii Bisericii Ortodoxe, la Casa Regală. El apela, deseori, la Regina-mamă Elena, care, după părerea mea, a jucat un rol foarte important în sprijinirea acțiunilor de ocrotire și salvare a evreilor din România. Șafran era în stare de orice gest, de orice sacrificiu, pentru viața coreligionarilor săi, a stat în genunchi în fața Patriarhului Nicodim...”¹.

Întâlnirea propriu-zisă a lui Nicolae Cajal cu Alexandru Șafran a fost prilejuită de căsătoria sa, care a avut loc la 25 decembrie 1942: „În calitate de șef rabin, el m-a cununat cu Bibi, regretata mea soție. Prin aceasta, deși eram foarte tineri, am devenit și mai legați de el. A fost și este un om care mi-a adus noroc. I-am mulțumit adeseori, spunându-i că a contribuit la fericirea căsniciei noastre. Asculta cu bucurie aceste declarații ale mele”².

Relațiile dintre Nicolae Cajal și Alexandru Șafran au fost brusc întrerupte după instalarea regimului comunist totalitar și a plecării forțate a rabinului șef în Elveția, în decembrie 1947. Abia după căderea comunismului, s-a reînnoit contactul dintre ei, iar Nicolae Cajal, care, din 1994, a

*Comunicare prezentată la simpozionul „Centenar academician Nicolae Cajal” (17 octombrie 2019, Aula Academiei Române

**Profesor emerit la Universitatea Paul Valéry, Montpellier (Franța)

*Alexandru Șafran și Nicolae Cajal
primiți de președintele Senatului Oliviu Gherman (28 martie 1995)*

fost ales președintele Federației Comunităților Evreiești din România (FCER), a putut juca un rol important, dar prea puțin cunoscut, în ceea ce privește desfășurarea vizitelor pe care Alexandru Șafran le-a efectuat în România în anii 1995 și 1997.

II. Prima vizită a lui Alexandru Șafran în România, după 48 de ani, și primirea făcută de Nicolae Cajal

Devenit Mare Rabin al Genevei, în 1948, după ce a fost constrâns să părăsească România, Alexandru Șafran a nutrit vreme îndelungată visul de a-și revedea țara natală. Prăbușirea Cortinei de fier și răsturnările din decembrie 1989 au permis să se prevadă o astfel de posibilitate. În 1992, el a primit și a acceptat o primă invitație oficială a președintelui Senatului României, dar, din cauza opoziției celui care i-a luat locul în 1948, Alexandru Șafran a preferat să amâne călătoria. Doi ani mai târziu, în primăvara anului 1994, directorul general al Televiziunii Române, Dumitru Titus Popa, i-a propus realizarea unui film care să-i fie consacrat. Acest film, turnat la Geneva – mai ales în frumoasa sinagogă „Beth Yaacov” – realizat de Manase Radnev și Ion Bătu, a fost difuzat pe primul canal al Televiziunii Române (TVR) în luna octombrie a aceluiași an. A fost prima apariție publică a lui Alexandru Șafran în România, după o absență de 47 de ani: cuvintele cumpănite, tonul sobru și moderat cu care a evocat anii negri ai Șoahului, sentimentele de nostalgie și iubire pentru țara sa de obârșie și

față de poporul român au stârnit un larg ecou extrem de favorabil în rândul a milioane de telespectatori. O altă premieră a avut loc la 5 februarie 1995, la Centrul cultural al comunității evreiești din București, în prezența Televiziunii Române. Publicistul și principalul traducător în limba română a operei lui Șafran, regretatul Țicu Goldstein, care ne-a părăsit acum câteva luni, a conferențiat pe o temă tabu vreme de aproape cinci decenii: Alexandru Șafran, omul, rabinul, savantul.

În această nouă atmosferă de deschidere, Senatul României a decis, în 1995, cu un vot unanim, să aducă un omagiu celui care a întruchipat rezistența morală la dictaturile fascistă și comunistă, invitându-l să efectueze un voiaj oficial în țară și să susțină un discurs în prezența membrilor săi, reuniți într-o ședință plenară. Alexandru Șafran era atunci *ultimul supraviețuitor membru în Senatul din 1940*, ale cărui activități au încetat în vara aceluiași an, consecință a prăbușirii României Mari. După primirea invitației, el l-a informat pe academicianul Nicolae Cajal, președintele FCER, anunțându-i datele vizitei programate în zilele de 27–29 martie 1995. Nicolae Cajal i-a răspuns imediat la 20 februarie printr-o scrisoare, care, în pofida formei sale oficiale, exprima emoție, admirație și prietenie. Iată în ce termeni a fost redactată această scrisoare:

„Mult stimat domnule șef rabin,

Am primit cu multă bucurie scrisoarea Dv. din 17 crt., pentru care vă mulțumim.

Suntem deosebit de onorați că, în timpul vizitei dumneavoastră la București, veți avea amabilitatea să participați la slujba religioasă de la Templul Coral, din seara zilei de 28 martie a.c. Am fi foarte bucuroși dacă, cu această ocazie, ați dori să vă adresați coreligionarilor noștri. De asemenea, ne vom bucura de vizita pe care o intitulați «de curtoazie» și pe care noi o considerăm o cinste. Vă rugăm să primiți, domnule șef rabin, încredințarea respectuoasei și afectuoasei mele considerațiuni.”³

Primirea la București a fost deosebit de călduroasă: la coborârea din avion, Marele Rabin a fost întâmpinat de reprezentanții Senatului, de înalți demnitari de stat, de membrii conducerii Federației Comunităților Evreiești din România, în frunte cu președintele ei, academicianul Nicolae Cajal, de alte persoane oficiale și de zeci de ziariști. A doua zi, după o întrevedere cu profesorul universitar Oliviu Gherman, președintele Senatului, la care au participat senatori, membri ai Comisiei de politică externă și ai Comisiei pentru drepturile omului, minorități și culte, Alexandru Șafran a rostit, în plenul Senatului, un emoționant discurs, difuzat în direct la Radio și retransmis într-o ediție specială de seară a Televiziunii Române. El a evocat perioada Șoahului când „urgă s-a abătut cu o furie distrugătoare, cu totul deosebită asupra evreilor, cu tâlcul orb de a nimici acest popor, nu de a-l birui, căci era fără arme, dar de a-l extermina, de a-l elimina de pe fața pământului”⁴. El a descris de o manieră pătrunzătoare momente dintre cele mai terifiante ale Șoahului în România; în același timp a adus un omagiu câtorva personalități române care s-au distins prin ajutorul acordat evreilor în nenorocire. În după-amiaza aceleiași zile, Alexandru Șafran a vizitat Muzeul de Istorie a Comunităților Evreiești din România și o expoziție consacrată Holocaustului. În continuare, oaspetele s-a întâlnit cu conducerea Federației, prilej de mai bună cunoaștere a vieții și preocupărilor evreimii române actuale. Seara a avut loc primirea oficială la Templul Coral, unde au participat reprezentanți ai Parlamentului, ai Corpului Diplomatic, ai Agenției Evreiești, filiala din România, ai intelectualității și un numeros public. Înainte de a susține discursul, Nicolae Cajal a salutat prezența Marelui Rabin, relevând meritele acestuia, printr-o trecere în

revistă a principalelor evenimente care i-au marcat viața, subliniind rolul său în perioada celui de-al Doilea Război Mondial:

„[...] Activitatea de echipă a conducerii comunității din care dl dr. Șafran făcea parte și «încăpătânarea evreiască» au constituit elemente determinante ale salvării unei părți a populației evreiești. În afara obținerii blocării «soluției finale» pentru evreii din România – fără a uita de jertfele din Transnistria și de pogromurile din Vechiul Regat –, prin eforturile depuse, s-au transmis deportaților alimente și medicamente, au fost recuperați numeroși orfani, au fost organizate plecări în Palestina, s-a întreținut activă viață spirituală iudaică”⁵.

În încheiere, el a subliniat importanța operei sale de filosofie religioasă etalată în numeroase volume și articole.

La începutul alocuțiunii sale, Alexandru Șafran și-a exprimat emoția de a se afla în lăcașul în care înainte cu 55 de ani a fost întronizat ca șef rabin:

„Atunci, când domnul președinte al FCER a binevoit, acum câteva clipe, să mă conducă din nou în acest lăcaș sfânt, am re trăit momentul când predecesorul său dr. Filderman, la 3 martie 1940, m-a introdus aici în acest sanctuar, ca să preiau conducerea religioasă a unei mândre și glorioase populații evreiești, în țara românească, și în aceeași zi, îi revăd parcă și acum, aici, pe reprezentanții acestui mare iudaism, veniți din toate provinciile țării ca să participe la instaurarea unui nou capitol în istoria iudaismului român”⁶.

După ce a adus un omagiu martirilor evrei din România, acelor „suflete sfinte”, el a insistat asupra minunii care a făcut ca majoritatea evreilor români din Regat și Transilvania de Sud să supraviețuiască. „Obidiți, prigoniți, schingiuiți, jefuiți, umiliți”, ei „au rămas în viață printr-o minune de neînțeles”. El a răspuns astfel mesajului lui Nicolae Cajal, privind noțiunea de „minune”:

„Am ascultat acum un ceas, cu mult interes și recunoștință, expunerea ilustrului președinte al Federației Comunităților Evreiești, profesorul Cajal. Mi s-a arătat care e situația actuală a obștii evreiești, care sunt perspectivele acestei obști și am reținut, domnule președinte, nu o coincidență, o Providență: dumneavoastră ați folosit acest termen – minune – și în ceea ce privește viitorul, nu doar trecutul comunității evreiești din România”⁷.

Apreciind activitățile prezente ale comunității, Șafran a subliniat realizările și contribuția constantă a evreilor la propășirea țării: „Să repetăm, ca să se audă”, aceste realizări sunt „folositoare țării în care trăim”. Exprimând încrederea în viitor, în pofida datelor demografice, el a încheiat cuvântarea cu un apel pentru promovarea învățământului evreiesc.

Acest voiaj a reprezentat o etapă importantă în procesul îndelungat de conștientizare a tragediei trăite de iudaismul român în vremea Șoahului. Dacă majoritatea presei a subliniat că evreii din România nu au fost expediați la Auschwitz, fapt accentuat și de Alexandru Șafran, responsabilitatea regimului Antonescu în masacrele și deportările evreilor români nu mai este ocultată. Descrierea mișcătoare a evreilor smulși din casele lor și deportați în sinistra Transnistrie, făcută de marele rabin Șafran în fața senatorilor, a fost urmărită de milioane de telespectatori. În plus, în unele gazete, dărilor de seamă cu privire la vizita lui Alexandru Șafran erau însoțite de extrase semnificative din memoriile sale, privind masacrarea evreilor, la Iași, în Basarabia, Bucovina și Transnistria.

III. A doua vizită a lui Alexandru Șafran în 1997 și rolul lui Nicolae Cajal

La doi ani de la călătoria istorică din 1995 și la un an de la difuzarea, în 1996, tot la Televiziunea Română, a unui al doilea film, intitulat „Toleranță și responsabilitate”, turnat la Geneva, Adrian Severin, ministrul de Externe al României, i-a trimis

lui Alexandru Șafran, la 13 martie 1997, o invitație pentru o vizită oficială de cinci zile, împreună cu fiica sa Esther Starobinski Șafran, profesoară de filosofie la Universitatea din Geneva, și ginerele său Joseph Starobinski, judecător la Tribunalul din acest oraș. În scrisoarea sa, ministrul de Externe i-a adus la cunoștință decizia Academiei Române de a-i acorda titlul de membru de onoare și pe cea a Universității „Al.I. Cuza” din Iași, de a-i decerna titlul de *doctor honoris causa*.

Sosit în capitala României duminică, 15 iunie 1997, el s-a întâlnit a doua zi dimineața cu conducerea Federației Comunităților Evreiești din România, sub președinția lui Nicolae Cajal, iar apoi cu Adrian Severin, ministrul Afacerilor Externe; seara a plecat la Bacău, orașul său natal. Marți, 17 iunie 1997, după ce s-a recules la mormântul părintelui său, *gaonul* Rabi Bezalel Zeev, Alexandru Șafran a fost primit la Primărie, unde primarul Dumitru Sechelariu i-a înmânat diploma de „cetățean de onoare” al orașului (hotărâre luată la 26 aprilie 1996). În fața membrilor micii comunități evreiești actuale, el a avut bucuria de a ține o predică în sinagoga unde tatăl său și el însuși oficiaseră înainte de cel de-al Doilea Război Mondial. Miercuri, 18 iunie, la Iași, exprimându-și recunoștința față de prestigioasa Universitate „Al.I. Cuza” pentru decernarea titlului de *doctor honoris causa*, el a evocat atașamentul pentru orașul natal al regretatei sale soții și pentru comunitatea evreiască locală, atât de încercată prin teribilul pogrom din iunie 1941.

Nicolae Cajal și Alexandru Șafran (28 martie 1995)

Nicolae Cajal și Alexandru Șafran la Iași
(18 iunie 1997)

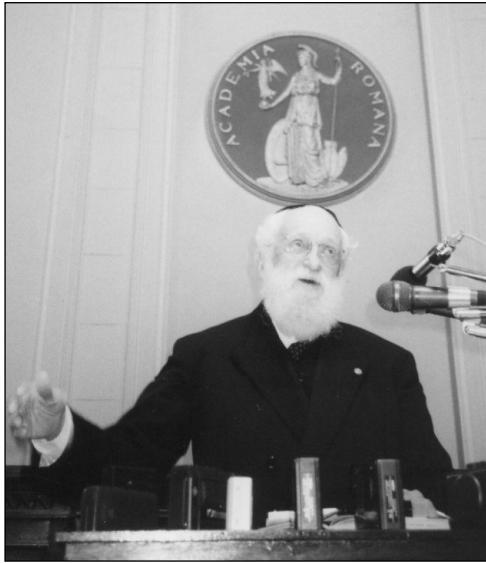
Discursul susținut la Universitate, *Omul în lumina misticii evreiești*, a constituit o dezvoltare filosofică densă privind aspectele etice ale credinței și importanța preceptelor biblice. După primirea ce i-a fost rezervată de către primarul Constantin Simirad, Marele Rabin a cinstit, la sinagoga din oraș, memoria miilor de evrei martiri, uciși în primul pogrom gigantic al celui de-al Doilea Război Mondial.

Joi, 19 iunie 1997, a avut loc la Academia Română – în această frumoasă Aulă în care ne aflăm – ceremonia de acordare a titlului de membru de onoare și, în același timp, punctul culminant al vizitei lui Alexandru Șafran în România. Au participat, în afară de academicieni, membri ai comitetului director al FCER, diplomați (între care, ambasadorii Elveției, Israelului și Statelor Unite), universitari, scriitori, artiști și ziariști. Profesorul Virgiliu Constantinescu, președintele Academiei, a deschis ceremonia făcând elogiul marelui savant, menționând etapele traiectoriei sale: alegerea ca șef rabin, la vârsta de 29 de ani;

activitatea în Senat; rolul jucat în salvarea comunității sale în timpul războiului; plecarea forțată din România, calitatea operei sale științifice, recunoscută prin înființarea Catedrei „Alexandru Șafran pentru studiul Cabalei” la Universitatea Bar Ilan din Israel.

Profesorul Alexandru Surdu a rostit o *Laudatio*, punând accentul pe importanța religiei în istoria omenității, pe locul filosofilor, al teologilor și al psihologilor în lumea contemporană și pe locul prestigios ocupat de Alexandru Șafran, ca savant și pedagog. Acesta a răspuns printr-o excepțională conferință intitulată *Percepția divinității în Cabala, filosofie și știință*, îndelung aplaudată, „o lecție de înțelepciune” rostită într-o „dulce și frumoasă limbă română”, așa cum s-a exprimat președintele Academiei. În aceeași zi, Marele Rabin a fost invitatul lui Emil Constantinescu, președintele României, care l-a primit la reședința sa de la Cotroceni, împreună cu academicianul Nicolae Cajal, care, de altfel, l-a acompaniat în toate deplasările sale. Tot Nicolae Cajal s-a ocupat de transcrierea cuvântării pronunțate la Academie. În 4 iulie 1997, transmițând prin fax, pentru corecturi, textul reluat de pe banda magnetică, înainte de publicarea în revista „Academica”, el a făcut următoarea observație: „Din nou îmi permit să vă spun că [expunerea] a avut un uriaș ecou și că se vorbește la superlativ despre text și bineînțeles despre dumneavoastră. Cele mai alese sentimente pentru dumneavoastră și familia dumneavoastră și din nou exprim bucuria de a vă fi revăzut la București”. Șafran i-a retrimis textul corectat prin poșta regulată, fiindcă, notează el, „presupun că observațiunile pe care le-am notat pe paginile acestui text, reproduse prin fax, nu vor fi ușor deslușite”, și odată cu mulțumirile sale, el reînnoiește „simțămintele de afectuoasă grațitudine”.

După reîntoarcerea la Geneva, contactele au continuat și s-au manifestat prin faxuri, scrisori și convorbiri telefonice, care atestă constanța relațiilor de afectuoasă prietenie, diferența de vârstă dintre ei fiind de numai nouă ani. Țin să amintesc aici doar un fax și o scrisoare trimise de Nicolae Cajal. La data de 26 octombrie 1999, printr-un fax, îi mulțumește „cu căldură” Marele Rabin pentru urările transmise cu prilejul

Alexandru Șafran rostind discursul de receptie la Academia Română, „Percepția divinității în Cabala, filosofie și știință” (19 iunie 1997)

aniversării zilei sale de naștere (el împlinea atunci 80 de ani). Un an mai târziu, în septembrie 2000, i-a adresat o frumoasă misivă, de această dată pentru a felicita înțeleptul de la Geneva, la „împlinirea onorabilei vârste de 90 de ani”:

„Cu sentimente de aleasă prețuire și afecțiune, vă rugăm să primiți cordiale felicitări la aniversarea zilei de naștere a Eminenței Voastre. Împlinirea onorabilei vârste de 90 de ani este pentru noi un bun prilej de a releva neobosita dumneavoastră strădanie pentru promovarea învățaturii iudaice, pentru apărarea identității și demnității evreilor. În anii furtunoși ai celui de-al Doilea Război Mondial și imediat după, când ați cărmuit obștea evreilor din România și ați smuls un tăciune flăcărilor, înfruntând riscuri ce vă primejduiau viața, v-ați încrustat efigia în istoria evreilor din România care v-au rămas recunoscători.

În numele conducerii Federației Comunităților Evreiești din România, vă dorim ani mulți, fericiți, în deplină sănătate și putere creatoare. *Ad mea ve esrim! (Până la 120 de ani!)*⁸.

După patru ani de la această scrisoare, în 2004, Nicolae Cajal se stingea din viață la București, urmat, doi ani mai târziu, de Alexandru Șafran, la domiciliul său din Geneva.

IV. În loc de concluzie: elemente de convergență

Reflectând la destinul acestor două personalități proeminente ale tribului evreiesc din România, ale României, dar și ale iudaismului mondial, am găsit următoarele elemente de convergență, dintre care unele, fără îndoială, au întărit relațiile de stimă și de prietenie dintre ei:

- Ambii au făcut o carieră strălucită în domeniile lor respective. Ca rabin, grație remarcabilei sale erudiții, Alexandru Șafran a elaborat o operă de filosofie religioasă de anvergură, îndeosebi în domeniul studiilor cabalistice, cărțile sale fiind traduse în numeroase limbi. La fel, Nicolae Cajal, medic savant de renume internațional, a publicat importante lucrări științifice în reviste din țară și de peste hotare, fiind și autorul a numeroase scrieri de popularizare a cunoștințelor medicale și biologice. Meritele lor au fost recunoscute în România de cel mai înalt for al științei și culturii românești: ambii au fost membri ai Academiei Române, Nicolae Cajal asumând chiar funcția de vicepreședinte; Alexandru Șafran a fost ales membru de onoare, este adevărat, târziu, la o vârstă înaintată, la 87 de ani, din cauza unor funeste accidente ale istoriei.

- Ambii au avut o activitate pedagogică și didactică exemplară, rabinul Șafran în învățământul școlar, la Bacău și București, și în învățământul universitar, la Geneva; doctorul Cajal la Universitatea de Medicină și Farmacie din București, începând din 1946, unde a fost profesor și șeful Catedrei de virusologie, între anii 1966–2004.

- Ambii au fost membri în Parlamentul României, Alexandru Șafran, senator de drept în dramaticul an 1940, iar Nicolae Cajal, senator independent, între 1990 și 1992, demonstrând că au putut fi nu numai savanți, ci și lideri politici.

- Ambii au jucat un rol determinant în destinul evreilor din România, Alexandru Șafran a fost timp de opt ani (1940–1947) șeful lor spiritual, în perioada Șoahului și în anii instaurării regimului comunist totalitar; Nicolae Cajal a fost conducătorul laic, președintele FCER timp de zece ani (1994–2004), într-o perioadă de mutații, cinci ani după instaurarea democrației și a statului de drept.

- Ambii au fost angajați într-o luptă constantă pentru cunoașterea bogăției spirituale a iudaismului.

Academician prof. dr. Nicolae Cajal

• Ambii au combătut manifestările de antisemitism. Alexandru Șafran a denunțat rădăcinile religioase ale aversiunii față de evrei, el a fost un interpelator al creștinismului, propăvăduind în același timp prietenia între creștini și evrei; Nicolae Cajal a fost creatorul conceptului de „realsemitism”, pe care l-a definit astfel: „Realsemitism înseamnă, în concepția mea, contribuția și atașamentul evreilor la cultura, știința și civilizația României. Mă străduiesc în continuare să cred că am reușit un oarecare succes în combaterea antisemitismului, mai bine zis, a antisemiților, pentru că eu nu accept ideea unui antisemitism în rândurile poporului român. Sunt, însă, antisemiți și pe aceștia trebuie să-i contracarăm”⁹.

• Ambii au subliniat că o primă condiție a unei bune conviețuiri este cunoașterea reciprocă, cunoașterea „celuilalt”, ceea ce permite dispariția prejudecăților.

• Ambii au subliniat în repetate rânduri importantul aport al evreilor români la știința, cultura și civilizația României, dar și la știință, cultură și civilizație în general. Astfel, pentru a da un singur exemplu, Nicolae Cajal amintește că Academia Româno-Americană de Științe din Statele Unite a publicat, în 1989, o listă de 211 matematicieni reputați din diaspora românească, dintre care 40 sunt evrei „formați și afirmați intelectual în România”¹⁰.

• Ambii au iubit România și limba română, ambii au avut în mod constant o poziție de sprijin al intereselor ei, în forurile internaționale evreiești și neevreiești. Șafran a reușit să obțină ajutoare excepționale din partea iudaismului american și a Statelor Unite, în 1947, când foametea bântuia în România. Nicolae Cajal a făcut cunoscute în străinătate progresele instituțiilor de cercetare din țară și, în același timp, a desfășurat o activitate susținută ca ambasador informal al României în procesul de aderare la NATO și de intrare în Consiliul European.

• Ambii au fost atașați tradiției iudaice, dar și spiritualității românești, care a fost pertinent definită de Nicolae Cajal:

„Conceptul de spiritualitate românească nu numai că nu exclude contribuția intelectuală a minorităților conlocuitoare, dar o presupune, chiar, în multe feluri. Fenomenul interacțiunii dintre cultura majoritarilor și a minoritarilor în contribuția comună la edificarea unei civilizații în care libera dezvoltare a fiecăruia să fie condiția dezvoltării tuturor este esențial”¹¹.

Dat fiind că am avut șansa de a fi cunoscut personal aceste două personalități, permiteți-mi să subliniez o ultimă trăsătură de caracter care le era comună: în relațiile interumane, ambii au avut o atitudine de respect și considerație, indiferent de originea și rangul oamenilor în societate. Acest fapt a fost subliniat și de dr. Aurel Vainer, președintele FCER, în omagiul pe care l-a consacrat lui Nicolae Cajal, intitulat *Academicianul Nicolae Cajal – un om al cetății*¹².

Bibliografie

Surse:

Archives Alexandre Safran, Genève.

Presă - Media

„Academica”, Academia Română, 1997.

„Adevărul”, 1995, 1997.

„Hazonut”, Tel Aviv, 1997.

„Orient Expres”, Tel Aviv, 1997.

„Realitatea evreiască”, 1995, 1997.

„Revista 22”, 1995, 1997.

„Revue juive”, Genève, 1997.

„Viața Noastră”, Tel Aviv, 1997.

Articole și volume:

Constantinescu, Ștefan, „Nicolae Cajal: un inspirator de echilibru și înțelepciune”, în *Contribuția etniei iudaice la*

dezvoltarea României. Sesiune de comunicări realizată în cadrul Proiectului European „Podurile Toleranței”. Coordonator: dr. Aurel Vainer, editor: Silviu Vexler, Ed. Hasefer, București, 2014, p. 123–126.

Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație. Coordonare generală acad. Nicolae Cajal, dr. Hary Kuller, Ed. Hasefer, ediția a II-a, 2004.

Evrei din România. Breviar biobibliografic. Coordonator: dr. Hary Kuller, Ed. Hasefer, 2008.

Iancu, Carol, *Alexandre Safran. Une vie de combat, un faisceau de lumière*, Université Paul Valéry, Montpellier, 2007, 318 p. [tradus în limba română de Țicu Goldstein: *Alexandru Șafran. O viață de luptă. O rază de lumină*, Hasefer, București, 2008, 394 p.].

Iancu, Carol, *Alexandre Safran et la Shoah inachevée en Roumanie. Recueil de documents (1940–1944)*. Avant-Propos d’Aurel Vainer et Préface d’Andrei Marga, Ed. Hasefer, București, 2010, 607 p. [tradus în română: *Alexandru Șafran și Șoahul neterminat în România. Culegere de documente (1940–1944)...*, Ed. Hasefer, 2010, 576 p.].

Iancu, Carol, *Alexandre Safran et les Juifs de Roumanie durant l’instauration du communisme. Documents inédits des archives diplomatiques américaines et britanniques (1944–1948)*. Préface d’Alexandre Zub, Ed. Universității „Al.I. Cuza”, Colecția „Historica-Dagesh”, nr. 4, Iași, 2016, 561 p. [tradus în engleză: *Alexandre Safran and the Jews of Romania during the installation of the Communist Regime. Newly discovered documents from the American and British Diplomatic Archives (1944–1948)*. Translated by Felicia Waldman. Foreword by Professor Alexandru Zub, Iași, Ed. Universității „Al.I. Cuza”, Colecția „Historica-Dagesh”, nr. 8, 2018, 553 p.].

Șafran printre nemuritori. Volum realizat de Manase Radnev, Țicu Goldstein, Ed. Hasefer, București, 2002, 376 p.

Tribuna Parlamentului României, Oaspeți de seamă, București, 1997, p. 153–157.

Vainer, Aurel dr., „Academicianul Nicolae Cajal – un om al cetății”, în *Contribuția etniei iudaice la dezvoltarea*

României. Sesiune de comunicări realizată în cadrul Proiectului European „Podurile Toleranței”. Coordonator: dr. Aurel Vainer, editor: Silviu Vexler, Ed. Hasefer, București, 2014, p. 264–266.

Note

¹ „Interviu cu acad. Nicolae Cajal” (consemnat de Manase Radnev), în *Șafran printre nemuritori*. Volum realizat de Manase Radnev, Țicu Goldstein, Ed. Hasefer, București, 2002, p. 28.

² *Ibid.*, p. 27.

³ Arhiva Alexandre Șafran, Geneva, *Correspondențe diverse*.

⁴ „Realitatea Evreiască”, Anul XL nr. 1 (801), 1–15 aprilie 1995, p. 6.

⁵ *Ibid.*, p. 7.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*, p. 8.

⁸ Arhiva Alexandre Șafran, Geneva, *Correspondențe diverse*.

⁹ „Interviu cu acad. Nicolae Cajal”, *op. cit.*, p. 30.

¹⁰ Listă publicată în revista „Libertas Mathematica”, vol. IX, din 1989.

¹¹ *Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație*. Coordonare generală acad. Nicolae Cajal, dr. Hary Kuller, Ed. Hasefer, ediția a II-a, 2004, p. 11.

¹² Dr. Aurel Vainer, „Academicianul Nicolae Cajal – un om al cetății”, în *Contribuția etniei iudaice la dezvoltarea României. Sesiune de comunicări realizată în cadrul Proiectului European „Podurile Toleranței”*. Coordonator: dr. Aurel Vainer, editor: Silviu Vexler, Ed. Hasefer, București, 2014, p. 264–266.

Deșteaptă-te române... – atestări și documente (I)

*Vasile Vasile**

Presiunea istoriei și a străzii a făcut ca noi, românii, să devenim beneficiarii **unuia dintre cele mai vechi imnuri naționale din Europa, *Deșteaptă-te, române*** apropiindu-se ca vechime, ca descindere și ca tematică de *Marseillaisa* franceză, fiind considerat de Nicolae Bălcescu chiar *Marseillaisa* românească, la a cărei geneză a contribuit el însuși și ale cărei efecte mobilizatoare le-a putut vedea pe câmpul de luptă, în Munții Apuseni, așa cum scrie el însuși.

În același timp, trebuie remarcat faptul că imnul nostru național reprezintă **una dintre sintezele reprezentative ale istoriei muzicii și spiritualității românești**: își trage obârșiile din creația populară, a trecut prin notația psaltică, devenind cântec de lume, apoi marș al Revoluției de la 1848, a însoțit semnarea Constituției la 29 iulie 1848, la Râmnicu Vâlcea, a fost notat cu semne psaltice și pe portative de folcloriști ai secolului al XIX-lea, ajungând în partituri simfonice, de balet și de operă, în final instalându-se cu autoritatea încărcăturii acumulate de-a lungul timpului, ca simbol național, alături de drapel și de stemă.

Mai important rămâne faptul că **a însoțit, contribuind la pregătirea și derularea marilor evenimente ale istoriei românești**: Revoluția de la 1848, semnarea Constituției la Râmnicu Vâlcea, Unirea Principatelor, Independența, Marea Unire, demonstrațiile anticomuniste și de eliberare de dictatura comunistă din 1987 și 1989 și s-a bucurat de elogiile unor mari exponenți ai culturii românești: Mihai Eminescu, George Enescu, I.L. Caragiale, Gavriil Musicescu, Nicolae Iorga,

D.G. Kiriac, Gheorghe Adamescu, Antonie Plămădeală ș.a.

În urmă cu un secol și trei decenii, Iacob Mureșianu lansa în revista sa, ce apărea la Blaj – „Musa română” (1888) – întrebarea: „Cine este autorul melodiei *Deșteaptă-te, române...*?”

Este cert că la numai patru decenii de la geneza sa, **cântecul reintrase în anonimatul** din care provenea. Este vorba despre melodie, textul lui Andrei Mureșianu fiind publicat încă în 1848 și intrase în conștiința mulțimilor din cele trei „țări” române. Întrebarea lui Iacob Mureșianu venea în anul în care se serbau 40 de ani de la revoluția pașoptistă din Transilvania și avea în vedere melodia ce a însoțit lupta revoluționarilor din Munții Apuseni din 1848–1849.

După lansarea întrebării lui Iacob Mureșianu au început **presupunerile legate de autoratul nemuritoareii melodii. S-a ajuns la 12 variante** de răspunsuri, cele mai multe fanteziste, năstrușnice și îndepărtate de adevărata istorie a nemuritorului cântec pașoptist, istorie reconstituibilă din documente și atestări ale prezenței lui în diferite manifestări politice, sociale, culturale, artistice etc., bucurându-se și de traduceri în multe limbi europene.

Printre presupușii autori ai fulgerătoarei melodii a figurat inclusiv creatorul incendiarelor versuri, deși se știe că Mureșianu nu era muzician și, în 1848, era în căutarea unei melodii pe structura căreia să poată crea versurile destinate idealurilor revoluției din Transilvania.

De asemenea, s-a ajuns la o extremă foarte îndepărtată, total nerealistă, fiind presupus ca

*Profesor universitar, muzicolog

autor al melodiei un compozitor boem nenominat. Este una dintre versiunile fantasmagorice care au fost postate pe internet de anonimi și necunoscutori. Așa cum arătăm în studiile extinse, publicate de revista Academiei Române – *Studii și cercetări de istoria artei*¹ și de *Studii și articole de istorie*², s-a ajuns chiar la afirmații nu numai neverosimile, dar și fanteziste, **de tipul celei care îl consideră pe Anton Pann „orchestratorul” nemuritoarei melodii**, care ar fi fost cântată prima dată la Râmnicu Vâlcea, la Ploiești, la Brașov, sau în Bucovina și în alte părți. Susținătorii unei asemenea presupuneri cred că „întăresc” autoritatea – foarte clar conturată în recenta monografie ce i-am închinat-o împreună cu Editura Academiei³ –, dar nu știu că nici contemporanul său, Beethoven, nu a învățat această disciplină, orchestrație, decât din partiturile contemporanilor și înaintașilor lui. De unde să fi învățat „finul Pepei cel isteț ca un proverb”, care s-a considerat tot timpul vieții sale „dascălul școlii de muzichie” din București, orchestrația și la ce i-ar fi folosit?

Adevărul este că melodia s-a cântat în toate centrele menționate și în multe altele, vădindu-și de la începuturi aderența la marele public și cunoscuta-i trăinicie. Ceea ce se uită cu prea multă ușurință este faptul că **melodia a fost cântată mai întâi de revoluționarii transilvăneni din Munții Apuseni**, așa cum rememorează Nicolae Bălcescu.

„Căutările” autorului melodiei au ajuns la compozitorul ceh Bedřich Smetana, doar pentru că poemul său simfonic, *Vltava*, are la bază o melodie în ritm ternar, cu un incipit anacruhic și cu o melodică oarecum apropiată de cea a cântecului românesc. Oare acesta să fie compozitorul boem amintit, presupus autor al melodiei românești? Cert este faptul că doar ritmul ternar și începutul anacruhic pe cvartă sunt elementele comune, traseele melodice fiind diferite.

S-a vehiculat mult și s-a susținut cu încredere atribuirea melodiei lui Gheorghe Ucenescu, susținătorii neștiind sau nevrând să știe că psaltul avea, în 1848, numai 18 ani și abia peste trei ani va deveni elevul lui Anton Pann întru ale psaltichiei. Cunoștea, probabil din practica orală, o bună parte a cântecelor de lume antonpannești, inclusiv *Din sânul maicii mele*.

Restul ipotezelor referitoare la „autorul” melodiei *Deșteaptă-te, române* va face obiectul altor pagini, mai ales că între timp au fost scoase la iveală documente ce infirmă categoric fantasmagoriile de tipul celor menționate.

În ultima vreme se înregistrează tot mai multe și mai **antrenante, dar, din păcate, sterpe, dispute** privind „istoria” **imnului nostru național, Deșteaptă-te, române**. Unele dintre ele trădează calitatea de pledoarii determinate de patriotismul local, dovedind revenirea, bănuiesc involuntară, dar în necunoștință de cauză, la mai vechi presupuneri care între timp au fost amendate și chiar contrazise și abandonate, unele perpetuate, deoarece refuză documentarea la zi și preiau doar frânturi de date, trunchieri de documente și mărturii. Mai multe emisiuni de televiziune și chiar articole de un diletantism reprobabil, înscrinate la vreme de specialiști de anvergură, în frunte cu profesorul universitar Grigore Constantinescu, „au aruncat în derizoriu” – cum se exprima pertinentul muzicolog citat – originea și semnificațiile imnului național.

Mai gravă este proiectarea acestor derute în activitatea educațională, care are ca rezultat faptul că **tot mai puțini români știu și pot cânta imnul național**, așa cum își cântă imnul lor cetățenii aparținând altor naționalități europene. Am încă în memorie momentul istoric în care tinerii români au ieșit în stradă determinând demisia guvernului, dar nu au putut cânta decât două dintre versurile nemuritorului *Deșteaptă-te române*. În aceeași perioadă un post de televiziune a transmis scena memorabilă în care sportivii echipei germane, învinși într-un meci în Franța, cântau, în limba franceză, *La Marseillaise*, imnul național al Franței, cu care imnul românesc are o istorie apropiată și o linie de descendență. Ca o adevărată compensație a fost intonarea imnului de către cele câteva mii de români, la încununarea succesului Simonei Halep pe stadionul Roland Garros, din Paris.

Principala vinovată pentru această situație deplorabilă privind necunoașterea și nepracticarea imnului național este școala și în primul rând dirigitorii ei. O variantă anterioară a actualei programe analitice oficiale pentru *Educație muzicală* menționa printre conținuturi „povestea imnului național”, înlocuită, la insistența mea, cu „istoria

imnului național”, argumentându-i autorului documentului curricular că respectiva creație, reprezentativă pentru România de astăzi și de aproape două sute de ani, nu este o „poveste” cu feți-frumoși și Baba Cloața, ci are o istorie susținută de dovezi – este drept, greu de găsit – dar descoperite în cea mai mare parte și care trebuie luate în seamă, fiind vorba despre un simbol al naționalității noastre, „proiectat” în urmă cu aproape două secole și susținut de mari evenimente istorice naționale.

Cele mai recente manuale de *Educație muzicală* pentru învățământul general românesc tratează cu indiferență sau cu superficialitate problema imnului național, deși este firesc ca el să fie învățat în școală, fiind prevăzut de programa analitică. Oare unde, decât în școală, se învață simbolurile naționale, între care la loc de cinste se așază imnul național?

Unul dintre manualele destinate elevilor de clasa a V-a, intrat în școli din toamna anului 2017, semnat de Florentina Chifu și Petre Ștefănescu, **ignoră cu desăvârșire imnul național**, deși este menționat în programa oficială și mi se pare normal să existe în orice manual de specialitate și mai ales în memoria celei mai tinere generații, pentru a nu rămâne numai în Constituție, unde-și are un loc bine stabilit, cu precizări ulterioare privind locul lui în activitățile educaționale, inclusiv în manualele școlare.

Celălalt manual, semnat de Anca Toader și Valentin Moraru, rămâne tributar primei variante a programei, vorbind despre „povestea” imnului național, din care elevii înțeleg că un soi de „manelist”, pe nume Andrei Mureșanu, s-ar fi trezit cântând printr-o grădină din Brașov *Deșteaptă-te române*, ignorând faptul că nașterea cântecului s-a produs ca urmare a unei decizii a conducătorilor Revoluției de la 1848 din Transilvania, că **s-a cântat de către grupul de revoluționari prezenți la Brașov, Nicolae Bălcescu, Gheorghe Magheru, Ion C. Brătianu, Cezar Bolliac, Andrei Mureșanu, cărora s-a alăturat Gheorghe Ucenescu**, cel care le-a reamintit cântecul în circulație la acea vreme, *Din sânul maicii mele*, pe versurile lui Grigore Alexandrescu și cu o melodie populară auzită de Anton Pann, după toate probabilitățile, în zona subcarpatică a Munteniei. **S-a cântat apoi de revoluționarii ardeleni în**

Munții Apuseni și la semnarea Constituției la Râmnicu Vâlcea, cu participarea lui Pann și apoi în marile evenimente pregătitoare ale Marii Uniri: **la Chișinău** (27 martie 1918) **la Cernăuți** (28 noiembrie 1918) și **la Alba Iulia** (1 Decembrie 1918).

Am înaintat Centrului Național de Evaluare și Examinare și Ministerului Educației Naționale propunerea de retragere din școli a acestui din urmă „manual” care se dovedește antipatriotic, antieuropean, antiștiințific și antipedagogic.

Antipatriotic, deoarece aruncă în derizoriu unul dintre simbolurile României, ce va împlini în curând venerabila vârstă de 200 de ani, apropiindu-se de vechimea veteranelor imnuri naționale europene, preluând în manualul citat denumirea comunistă „imn de stat”.

Antieuropean, deoarece elevii nu află nimic despre legăturile imnului nostru național cu cel francez, nici detalii despre acesta din urmă, ori despre relațiile dintre cele două revoluții, și nici despre *Imnul Uniunii Europene*, confundat cu semnalul *Uniunii Europene de Radio*, prezentat cu titlul *Eurovision* și cu un text în totală discordanță cu semnificațiile inițiale și actuale ale melodiei.

Antiștiințific, pentru că eludează cercetările de peste un secol, semnate de autorități nominalizate în continuare, preluând de pe internet date false, amatoricești. Din forma în care este prezentat imnul național în manual, elevii înțeleg că *Deșteaptă-te, române* ar fi apărut ca oricare manea, ignorând faptul că elaborarea marșului Revoluției de la 1848 din Transilvania s-a făcut în urma eforturilor și deciziei unora dintre conducătorii ei; la lansarea lui au participat amintiții **Bălcescu, Magheru, Bolliac, Brătianu, alături de Andrei Mureșanu și Gheorghe Ucenescu**. S-a cântat apoi de către **revoluționarii români și maghiari, în Munții Apuseni și apoi la semnarea Constituției, în iulie 1848, la Râmnicu Vâlcea**, în fruntea celor care cântau aflându-se însuși Anton Pann.

Încadrat în lecție cu titlul arbitrar, mai curând al unei lecții de istorie, *1 Decembrie – Ziua Națională a României* (p. 44), și preluând din programa, anterioară celei oficializate, titlul *Povestea imnului*, textul prezentat nu face nicio referire asupra legăturii dintre titlul lecției și imnul

național, nu amintește entuziasmul înflăcărat al revoluționarilor din Apuseni, nici momentul de la Râmnicu Vâlcea, la semnarea Constituției și nici al uniuniștilor de la Chișinău (27 martie 1918), de la Cernăuți (28 noiembrie 1918) și de la Alba Iulia (1 Decembrie 1918), nici despre Ziua Imnului Național. Revolta de la Brașov, amintită în prezentare, este datată eronat, în 1989, ea desfășurându-se în realitate în 1987.

Caracterul antipedagogic al manualului este dat nu numai de erorile și de omisiunile semnificate, dar se reflectă mai pregnant în contrazicerile informațiilor date elevilor. Ce să înțeleagă elevii de numai 11 ani din forma în care este prezentat în manualul incriminat imnul național care-i reprezintă și pe ei? După ce, la începutul manualului (p. 3), se precizează că muzica imnului național este „după Anton Pann”, în lecția încadrată în unitatea IV, *Măsurile*, fără nicio legătură cu titlul menționat, *1 Decembrie – Ziua Națională a României*, autorii manualului afirmă că în vara anului 1848 „dintr-o grădină a unei case din Șcheii Brașovului se aude un bărbat cântând cu însuflețire *Deșteaptă-te, române*”. Apoi, „manelistului” Andrei Mureșanu i se pune la îndoială autoratul asupra melodiei imnului, manualul afirmând (p. 44): „Nu știm cu certitudine cine a compus muzica imnului nostru: poate însuși poetul, poate Anton Pann, poate Gheorghe Ucenescu”. După aceste bâlbe și erori, la pagina 46 li se cere elevilor să „numească” ei compozitorul imnului *Deșteaptă-te, române* și să realizeze „o fișă de portofoliu în care să noteze câteva informații despre imnul național al Franței, *La Marseillaise*”, fără să se vorbească în manual nimic despre el, deși este nominalizat de programă, și mai ales despre legăturile dintre cele două imnuri și despre cele două revoluții din Europa.

Adevărul este contrariul, dar nu-l cunosc autorii manualului și nici evaluatorii lui, datele cărților și studiilor semnate de Gavriil Musicescu (1895)⁴, Ion Popescu-Pasărea (1912)⁵, Mihail Poslușnicu (1924 și 1928)⁶, Sterie Stinghe (1933)⁷, Ilarion Cocișiu (1940)⁸, George Breazul (1943)⁹, Octavian Lazăr Cosma (1972)¹⁰, Gheorghe Ciobanu (1973)¹¹, Viorel Cosma (1978)¹², Mircea Ștefănescu (1984)¹³, Vasile Vasile (1995)¹⁴, Ioan Aurel Pop (2017)¹⁵ ș.a., fiind omise în favoarea

un anonim iresponsabil, pe internet. Sunt încălcate elemente de logică: Andrei Mureșanu nu era muzician și Gheorghe Ucenescu însuși – care abia peste trei ani va învăța notația muzicală de la Anton Pann! – notează că poetul era în căutarea unei melodii adecvate pentru momentul respectiv.

În studiul citat, Ion Popescu-Pasărea observa că versiunea transilvăneană este mai lentă, iar cea din Regat devenise marș. Atrage atenția faptul că profesorul brașovean Sterie Stinghe numea în studiul său, din 1933, *Deșteaptă-te române* „imnul nostru național” găsit în *Ms. 3497 BAR – Carte de cânturi, cu note de psaltichie, scrise de G. Ucenescu, student al domnului Anton Pann, la 1852*, pagina 266, „în forma lui originală” și la pagina 191/2 cântarea *Din sânul maicii mele...* a cărei melodie „a fost împrumutată, aproape întocmai”, pentru poezia bardului nostru național, Andrei(u) Mureșanu, transcriind însemnarea lui Ucenescu și notația psaltică a melodiei, urmată de transcrierea pe portative (cu ambele variante de text), realizată de editorul documentului, muzicologul Vasile D. Nicolescu.

Pentru a simplifica lucrurile și a face loc unor date confirmate documentar referitoare la geneza, „evoluția” și prezența cântecului în viața politică și culturală românească, voi porni de la **investigațiile și constatările lui George Breazul**, rezultate din parcurgerea unui vast teren documentar și bibliografic, adunat cu migală de-a lungul vieții. Am pornit pe firul documentelor și atestărilor, îndemnat de ilustrul și complexul muzician care a fost atras de subiect, din păcate la timpul său nefiind posibilă publicarea detaliată a constatărilor sale, fiind obligat să se rezume la un extras, publicat în 1943. El găsea în emblema muzicală a revoluției pașoptiste o „expresie muzicală proprie” a vremurilor „noi și înnoitoare pe care le trăim” și nu numai un „imn reprezentativ al redeșteptării naționale pretutindenea pe unde trăiesc românii”.

Preocupat de subiect, George Breazul fișează **două melodii din repertoriul de Crăciun și de Anul Nou, foarte apropiate de cea a cântecului de lume ieșit din pana lui Anton Pann** cu versurile publicate în 1838 de Grigore Alexandrescu, *Din sânul maicii mele*.

Muntenia
Argeș
Sărbătoare

18-XI-1938

"Anurile sorcovii"

A-mi-ni-le sor-co-vii A-ncep-ut a co-lin-da și po-te ca lu-ci-ra-ți
"Acet cântec de cântă de sf. Vasile, căn-
pleacă coplii cu sorcovă."
ni-me-ni-lă ce-vo-ști ca-șit.

Anurile sorcovii
A început a colinda
De prajă cea lăcnoasă
Nimerii la ceașta casă.
Ceașta ceașă mai frumoasă
Sede Dumnezeu la masă
Tu bei, Doamne și mănânci,
Xmas cu mă învedesc.
Tu cu Tușa m'am bărbat
Te pe mine m'a răzbit

Su Vasile, jos Vasile,
De himle pe Tete
Cu fulger și cu mârle
De hura și fulgera.
Tu n' ai pământ a înbat
Sudulot de porumbel
Și la anul mai venim
Sănătoși să vi găsim

Cules și notat la Curtea de Arz-

ges, în ziua de 18 Noiembrie 1938, dela Gheorghe I. Dumitrescu, elev în clasa a II-a a Seminarului "Neagoe-Vodă", fiul lui Ion și al Dumitrei, din comuna Cerbu, județul Argeș.

Fișa nr. 30r-v din fondul George Breazul –
Biblioteca Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor

Cele două melodii nu sunt identice, prima, din Aninoasa, Dâmbovița, culeasă de Gheorghe Cucu, având cea mai îndepărtată structură arhitectonică și în care fraza inițială, repetată, are câteva deosebiri față de cea din cântecul de lume pannesc *Din sânul maicii mele*.

Cea aflată în circulație în comuna argeșeană Cerbu, culeasă de George Breazul, cuprinde toate motivele din prima parte a melodiei antonpannești, având o structură fixă.

Analiza celor două piese relevă deosebiri de text, deși au aceeași funcție, confirmând larga circulație a melodiei și servind un alt argument împotriva ipotezei descendenței cântecelor de sorcovă din cel de lume *Din sânul maicii mele*.

Cronologic, ele sunt precedate de varianta culeasă de Ilarion Cocișiu, prezentată mai întâi în studiul publicat de revista „Academica”¹⁶ și consacrat procesului de românire a cântării de strană. Cu siguranță, lui George Breazul îi era cunoscută și varianta melodică găsită de Ilarion Cocișiu în 1933, cel care atrage atenția supra posibilelor origini ale melodiei cununate de Anton Pann cu versurile lui Grigore Alexandrescu.

Versiunea melodică descoperită de Ilarion Cocișiu – consemnată ca fiind cea mai veche, în ordinea datei culegerii, între cea a lui Cucu și cea a lui Breazul – atrage atenția prin ritmul punctat, care o apropie și mai mult de cea din cântecul de lume *Din sânul maicii mele*.

Muntenia
Dâmbovița

Colind de Sf. Vasile
de da Dumitru M. Ioan, cl. II, S. N. (Aninoasa, Dâmbovița)

cu Cucu: final

v. „Din sânul maicii mele”

In sea-ra de sfânt Va-si-le
Sfânt Va-si-le sfânt
Ca-le slozi sunt pe pă-mânt
Sfânt Va-si-le sfânt -

Cu Cucu. - 218 Colinde Muntenesti, culese dela devii
Seminarului „Nifon”, nr. 196, Din Colectiile „Arhi-
vei fonogramice” a Ministerului „Inelor” ms. -

Fișa nr. 387bis din fondul George Breazul –
Biblioteca Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor

Dacă primele dintre versiunile populare citate provin din două comune învecinate, din zona

Moderat

Broșteni. Argeș
Ilarion Cocișiu

A-mi-ni-le, sor-co-vi-le In-ca-pu-ra co-lin-da, Pe-po-fe. ca
lu-mi-noa-xă Sa-de-Dum-ne-zu la ma-xă

Melodie de Anul Nou din Broșteni, Argeș,
culeasă de Ilarion Cocișiu la 16 decembrie 1933

Albotei, prima este dintr-o altă vatră folclorică, situată în vecinătatea orașului Târgoviște.

Este evident faptul că cele trei melodii din repertoriul sărbătorilor de iarnă au comun cu cântecul de lume doar prima parte a melodiei acestuia din urmă, viitorul urmând să ofere și sursa celei de-a doua părți a cântecului *Din sânul maicii mele*, dacă există și nu cumva este o dezvoltare/adaptare datorată lui Anton Pann.

Important, din punctul de vedere al acestei analize, rămâne faptul că descendența melodiei cântecului de lume *Din sânul maicii mele* din cele ale repertoriului de Crăciun, din zona subcarpatică a Munteniei, este susținută de ambii buni cunosători ai creației populare românești: George Breazul și Ilarion Cocișiu, cărora se vor adăuga și alte glasuri neafectate de patriotism local și care au citit cu răbdare și logică detaliile oferite de însemnările lui Gheorghe Ucenescu, de amintirile

lui Nicolae Bălcescu și de documentele oficiale din iulie 1848, de la Râmnicu Vâlcea. Dacă această ipoteză, anticipată de George Breazu, Ilarion Cocișiu și alți specialiști ai domeniului se confirmă, putem discuta despre **faza folclorică a melodiei** cuprinzând *in nuce* traseul melodic pe care Andrei Mureșanu va concepe versurile sale din poezia *Un răsunet*.

S-au înregistrat și voci tentate a susține parcursul invers al melodiei: trecută prin pana lui Anton Pann, melodia s-ar fi „transferat” în repertoriul de Crăciun. Un asemenea transfer este menționat, dar spre repertoriul nupțial, fiind înregistrată ca melodie instrumentală, lăutărească, practică în drumul alaiului nunții spre biserica unde se săvârșea cununia religioasă. Aici poate fi vorba despre o circulație lăutărească influențată și de publicațiile sfârșitului secolului al XIX-lea, în care își face loc melodia. În plus, Anton Pann nu-și revendică autoratul asupra melodiei cu textul lui Alexandrescu și nici al celei cu textul lui Mureșanu, deși la Vâlcea el a făcut parte dintre interpreții piesei.

Împotriva acestei legături pledează faptul că melodia este culeasă, este drept, după un secol, nu din Transilvania – unde s-a născut și și-a confirmat destinația de cânt revoluționar, *Deșteaptă-te, române* –, ci din zona subcarpatică a Munteniei, din două vetre folclorice învecinate, Dâmbovița și Argeș, cunoscute lui Anton Pann, și nu din zona urbană, ci din cea rurală. Nu poate fi trecut cu vederea spiritul conservator al colindei, consemnat de răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu: „Nu este permis a se schimba ceva în cuprinsul textelor, nici a omite anumite părți, nici a adăuga ceva”¹⁷.

Urmând filmul genezei și al evoluției cântecului pașoptist *Deșteaptă-te, române* trebuie marcat următorul stadiu: **melodia din repertoriul sărbătorilor de Crăciun și Anul Nou** cunoscută, probabil, de Anton Pann, **este cunoscută de psalt cu o parte din versurile poeziei lui Grigore Alexandrescu, *Adio la Târgoviște*.**

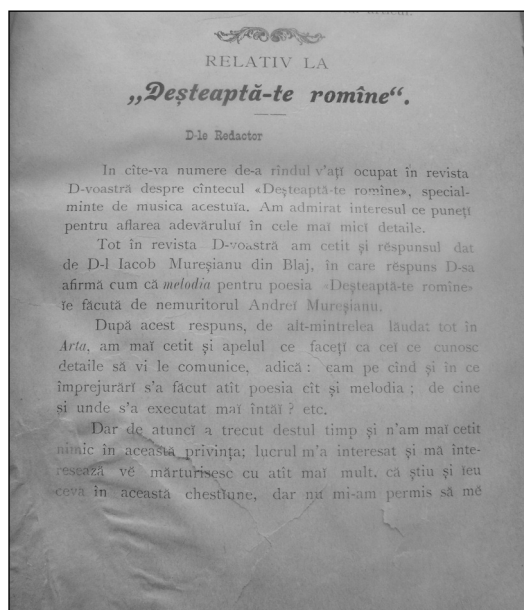
Iosif Naniescu, canonizat recent Sfântul Ierarh Iosif cel Milostiv, mitropolitul Moldovei, care era și muzician, așa cum am demonstrat într-un studiu apărut în celălalt mileniu¹⁸, deținea manuscrisul lui Anton Pann, în care melodia viitorului imn al renașterii naționale și a actualului

imn național însoțea prima variantă literară, cea cu versurile lui Grigore Alexandrescu din poezia patriotică intitulată *Adio la Târgoviște* și din care valorifică doar strofele, începând cu cea cuprinzând versul devenit titlu *Din sânul maicii mele...*

Se înregistrează astfel o **nouă versiune a melodiei cununate de Anton Pann cu versurile poetului contemporan, publicate în anul 1838**, pe carura căreia va fi croit viitorul imn național, versiune publicată de Gavriil Musicescu în revista „Arta” din 1895¹⁹.

Am prezentat pe larg revista într-un material cvasimonografic, subliniind faptul că Musicescu și-a găsit în redactorul ei, Titus Cerne, un susținător avizat și autoritar al ideilor sale inovatoare ce au dus la statuarea armoniei modale a prelucrărilor de melodii populare²⁰.

În apelul adresat celor care puteau furniza date despre obârșiilor melodiei actualului imn național, Musicescu pornea de la faptul că la acea vreme nu se cunoștea adevăratul autor al melodiei ce intrase în conștiința românească și elogia preocuparea revistei lui Iacob Mureșianu, „Musa Română”, ce apărea la Blaj, pentru aflarea adevărului. În continuare, Gavriil Musicescu cita presupunerea lui Iacob Mureșianu: „Melodia pentru poezia *Deșteaptă-te, române* (i) e făcută de nemuritorul Andrei Mureșanu” și lauda revista pentru „apelul ce faceți ca cei ce cunosc detaliile să vi le comunice, adică, cam pe când și în ce împrejurări

Relativ la „Deșteaptă-te, române”, de Musicescu; în: „Arta”, Iași, An IV, nr. 1, ianuarie 1895, p. 45

s-a făcut atât poezia, cât și melodia; de cine și unde s-a executat mai întâi?” etc.²¹

Musicescu mărturisește că știa ceva despre toate acestea dar „nu mi-am permis să mă hazardez a vorbi și în lume” și remarca marea diversitate de prezentare, fiecare armonizator „l-a scris cum l-a(u) ajutat cunoștințele sale muzicale”²².

Muzicianul ieșean a fost preocupat de cântec „mai mult decât oricare din acele melodii” și-l include în cele *12 Melodii naționale*, „dar nu puteam afla originea sa deși m-am adresat la mulți d-ni transilvăneni”, semnalând „nepotrivirea conținutului melodiei cu conținutul textului”²³. Prin profesorul V. Burlă și-a procurat cântecul de la Sibiu, prin 1884–1885 și l-a publicat în 1890 „fără a spune de cine (i)e melodia, crezând că poate măcar astfel(iu) se va ivi cineva și va spune autorul. Dar nu!” Participând la o repetiție a Corului Mitropolitan, în anii 1887–1890, când s-a cântat și *Deșteaptă-te, române*, auzind cântecul, mitropolitul Iosif „îmi atrage atențiunea asupra melodiei, că nu (i)e așa și că nu aceste(a) sunt cuvintele cele adevărate ale (i)ei”²⁴.

La întrevvedere solicitată înaltului ierarh, Musicescu a ascultat și a transcris varianta *Din sânul maicii mele*, pe care o publică în revista ieșeană „Arta”.

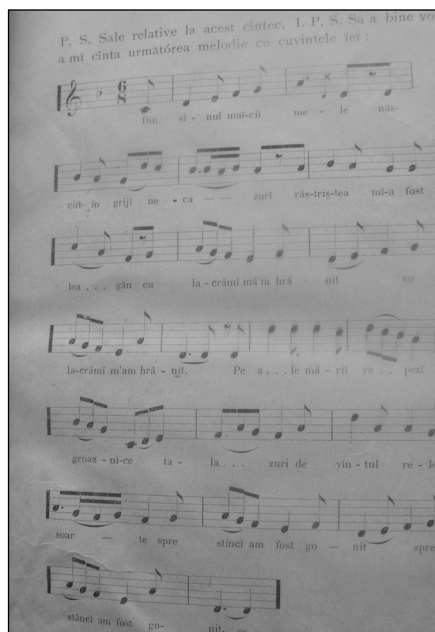
Mitropolitul Iosif Naniescu îi furnizează lui Musicescu detaliile încredințării de către Anton Pann a manuscrisului cântecului: „Pe când eram

diacon tânăr la Episcopia din Buzău, protectorul meu, fericitul episcop de Buzău, Chesarie, apreciind talentul meu la cântare, m-a trimis la București ca să ascult pe maeștrii cântărilor bisericești din timpurile acele. Aceasta a fost în septembrie 1839. Instalându-mă în mitocul episcopiei Buzăului (...) a venit la mine răposatul Anton Pann, cu care am făcut cunoștință și prietenie. În una din zilele luni septembrie **1839 el mi-a scris cu mâna lui acest cântec în notațiunea psaltichiei**, pe cuvintele poetului Gr. Alexandrescu. Manuscriptul original îl păstrez și azi”. La insistențele muzicianului ierarhul „a binevoit a-mi hărăzi acel manuscris, cu următoarea notă: «Poezia de față, versurile *Din sânul maicii mele*, cu melodia pe notele bisericești, este scrisă de însuși mâna răposatului Anton Pann, care mi-a dat-o mie când am făcut cunoștință cu el întâia dată, în anul 1839, la începutul luni septembrie în București, unde mersesem pentru oarecare trebuință din Buzău, aflându-mă atunci diacon la Episcopie. 1894, iunie 22 semnat †Iosif Mitropolit Moldovei»”²⁵.

Urmează descrierea manuscrisului ce conține melodia notată „pe o hârtie vânăată cu linii în apa ei”, cu precizarea: „Că această melodie este originea melodiei *Deșteaptă-te, române*, nu poate fi nicio îndoială. Singurul lucru rămâne de cercetat și probat, **dacă ea este compozițiunea lui Anton Pann, sau și el o cunoștea de mai înainte de la alții?**”

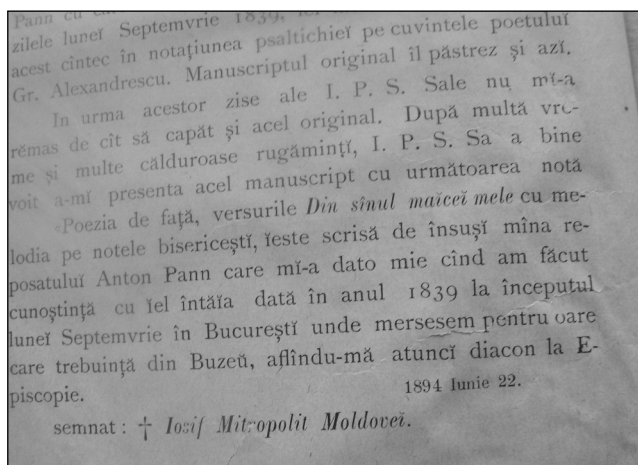
Gavriil Musicescu

Relativ la *Deșteaptă-te, române*;

în: „Arta”, Iași, An IV, nr. 1, ianuarie 1895, p. 47

Așa cum am văzut, răspunsul la întrebarea lui Musicescu va veni peste o jumătate de secol, etnomuzicologii Ilarion Cocișiu și George Breazul întâlnindu-se pe aceleași coordonate spirituale și transcriind pe portative melodiile care circulau în mediul folcloric, în zona subcarpatică a Munteniei, citate mai sus, una fiind descoperită de Gheorghe Cucu.

Relativ la *Deșteaptă-te, române*, de Musicescu; în: „Arta”, Iași, An IV, nr. 1, ianuarie 1895, p. 48

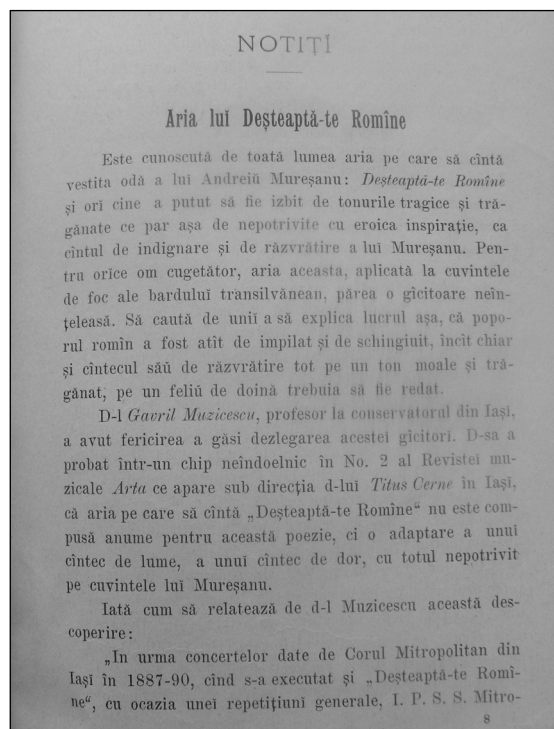
În continuare, Musicescu subliniază: „Că nu e făcută de Andrei Mureșanu, cred că ar fi de prisos a mai spune, căci poezia lui *Deșteaptă-te, române* e din 1846 (?), pe când melodia exista la 1839 pe cuvintele lui Grigorie Alexandrescu, pe care le caracterizează de minune”²⁶.

În finalul articolului, Musicescu mai lansează o întrebare, ce exclude presupusul autorat al melodiei, atribuit poetului, și sesizează neconcordanța dintre melos și poesis: „Oare Andrei Mureșanu când a scris admirabilele sale versuri *Deșteaptă-te, române* avea intențiunea a plânge soarta poporului român și a-l îndemna să sufere nedreptățile și jugul străin sau, din contră, descriind pozițiunea nenorocită și cauzele care au produs-o, îl îndemna să-și croiască o altă soartă?”, optând pentru a doua variantă, „eu nu cred că Mureșanu, inspirat de asemenea sentimente, cu sufletul plin de indignare și gata la orice sacrificii, să fi făcut o melodie așa de nepotrivită ideilor exprimate prin poezie, sau să fi consimțit măcar ca să le puie o melodie precum aceea pe care se cântă astăzi *Deșteaptă-te, române*, la apelul ce el face către iubii săi concetățeni, ca să-și croiască o altă soartă, sau de nu, mai bine să moară!”

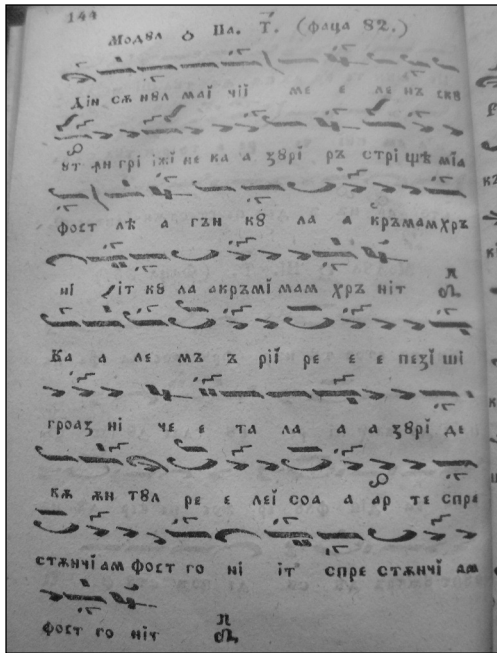
Prestigioasa revistă ieșeană condusă de istoricul A.D. Xenopol, „Arhiva”, preia conținutul articolului lui Gavriil Musicescu din revista „Arta”, mai puțin transcrierea melodiei, și subliniază observația mitropolitului moldovean privind originea cântecului pașoptist *Deșteaptă-te, române*.

Editorul revistei ține să precizeze: „Este cunoscută de toată lumea aria pe care se cântă vestita odă a lui Andrei(u) Mureșanu *Deșteaptă-te, române* și oricine a putut să fie izbit de tonurile tragice și trăgănate ce par așa de nepotrivite cu eroica inspirație, ca cântul de indignare și de răzvrătire a lui Mureșanu. Pentru orice om cugetător, aria aceasta aplicată la cuvintele de foc ale bardului transilvănean, părea o gâcitoare neînțeleasă. Să caută de unii a să explica lucrul așa, că poporul român a fost atât de împilat și de schingiuit, încât chiar și cântecul său de răzvrătire tot pe un ton moale și trăgănat, pe un fel(iu) de doină trebuia să fie redat”²⁷.

Articolul anunță că Musicescu „a avut fericirea a găsi dezlegarea acestei gâcitori. D-sa a probat într-un chip neîndoielnic în no. 2 al revistei muzicale „Arta” (...) că aria pe care se cântă *Deșteaptă-te, române* nu este compusă anume pentru această poezie, ci e o **adaptare a unui cântec de lume** (...) cu totul nepotrivit pe

Notiți Aria lui *Deșteaptă-te, române*; în: „Arhiva”, Iași, An VI, nr. 1 și 2, ian.-feb. 1895, p. 223

Din sânul maicii mele, din *Spitalul amorului*, broșura a II-a, 1850, p. 144

cuvintele lui Mureșanu” și citează textul lui Musicescu despre semnalarea mitropolitului Iosif, trimițând și la notele muzicale ale melodiei.

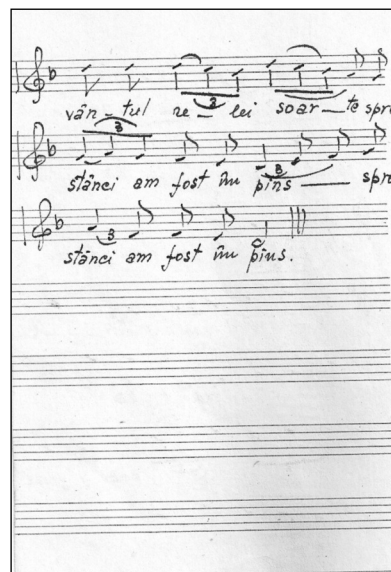
În 1850, Anton Pann includea notele și textul cântecului de lume în broșura a II-a a *Spitalului amorului*, republicată apoi și în ediția din 1852, doar cu o altă așezare a rândurilor.

Manuscrisul oferit lui Gavriil Musicescu nu este singurul document ce atestă circulația melodiei cununate de Anton Pann cu versurile lui

Alexandrescu în forme orale și scrise. George Breazul achiziționase un manuscris datat în 1838, în care apare melodia lui Anton Pann îngemănată cu textul lui Alexandrescu, tipărit în „Curierul românesc” nr. 52 din 4 august 1832. **Este manuscrisul** aflat în prezent în fondul eminentului muzicolog, **nr. 693** – *Adunare de vreo câteva versuri desfătătoare* – care are pe filele 26^v–28^r cântul nr. 26, în glasul al V-lea, alternând ritmul binar cu cel ternar, acesta din urmă realizat prin cumulara a două gorgoane sau a unui gorgon asociat cu înjumătățirea determinată de apropierea epistrolului de elafon.

Savantul extrăsese din *Ms. 3244 BAR o versiune melodică total deosebită* de cea cunoscută, care se va asocia cu nemuritoarele versuri *Deșteaptă-te, române*, noua melodie fiind în glasul VIII trifonic. Scris pe la 1835, de Axinte Roșcu(lescu), protopsalt la „Sfântul Spiridon” din Iași (1834–1837), manuscrisul, intitulat *Câteva irmoase ce se cântă după masă*, și trecut și prin mâna lui Eminescu, așa cum am arătat în lucrarea consacrată muzicii în viața și în creația lui Eminescu²⁸, cuprinde cântece de lume pe versuri de poeți moldoveni, dominând cele ale lui Gheorghe Asachi. Melodia apare și cu un titlu interesant, dar și enigmatic „A vrednicului de milă Taga”(?) și are doar șapte din cele 16 strofe.

Circulația orală a melodiei cu versurile lui Alexandrescu este explicată și prin variantele în

Din sânul maicii mele –

Ms. 693, ff. 26^v–28^r fond George Breazul, transcrierea îi aparține

care elemente melodice, ritmice și ritmico-melodice sunt mai mult sau mai puțin diferite; în unele manuscrise apar numai strofele literare, deși la celelalte piese este consemnată și muzica. Este cazul **Manuscrisului 696** din același fond *George Breazul*, provenit de la Iordache Râșcanu, care se iscălea ca proprietar al cărții, la 8 aprilie 1844. În acest manuscris numit *Kostaki*, după însemnarea numelui copistului, care poate fi și al unuia dintre proprietari, apare cântecul *Din sânul maicii mele*, fără note și cu o evidentă moldovenizare a unor cuvinte, după cum se poate vedea și din următoarele versuri: „Din sânul maicii mele, Născut din griji, necazuri./ Tristări mi-au fost leagăn./ Cu lacrimi m-am hrănit./ Ale mării re- pede/ groaznice valuri/ De vântul relui soarte/ Prin stânci am fost izbit./ Acum dar pretutindeni/ Întorc(u) a me(a) vedere/ Și ochii mulțemire/ De loc nu întâlnesc./ Căci nimenea nu-m(i) sânte/ Cumplita me(a) dureri/ Și oamenii spre mine/ Trecând, mă ocolesc...”

Note

¹ Vasile, Vasile – *Vârstele imnului „Deșteaptă-te, române”*; în: *Studii și cercetări de istoria artei*, Seria „Teatru, Muzică, Cinematografie”, tom 43, București, Editura Academiei Române, 1996, p. 25–52.

² Vasile, Vasile – *Deșteaptă-te, române (legendă și istorie)*; în: *Studii și articole de istorie*, București, An LXII, s. nouă, 1995, p. 140–144.

³ Vasile, Vasile – *Anton Pann personalitate complexă a muzicii și a culturii românești*, București, Editura Academiei Române, 2017.

⁴ Musicescu, Gavriil – *Relativ la Deșteaptă-te, române*; în: „Arta”, Iași, An IV, nr. 1, ianuarie 1895, p. 45–50; *Notiți Aria lui Deșteaptă-te, române*; în: „Arhiva”, organul societății istorice și literare din Iași, An VI, nr. 1 și 2, ianuarie-februarie 1895, p. 223–226.

⁵ P(opescu)-Pasărea, (Ion) – *Origina melodiei cântecului național „Deșteaptă-te, române”*; în: „Cultura, București”, An 11, nr. 4, aprilie 1912, p. 78–81.

⁶ Poslușnicu, Mihail Gr. – *Deșteaptă-te, române*; în: „Revista Profesorilor de Muzică”, (Botoșani), An I, nr. 4/1924, p. 1; *Idem – Istoria muzicii la romani*, București, Cartea Românească, 1928, p. 406.

⁷ Stinghe, Sterie – *Deșteaptă-te, române – în forma lui originală și Din sânul maicii mele*; în *Țara Bârsei*, Brașov, An V, nr. 6, noiembrie-decembrie 1933, p. 519–522.

⁸ Cocișiu, Ilarion – *Sorcova*; în: „Axa”, București, An IX, nr. 44, 28 decembrie 1940.

⁹ Breazul, George – *Cronica muzicală Sub zodia lui „Deșteaptă-te, române”*; în: „Gândirea”, București, An XXII, nr. 7, august-septembrie 1943, p. 416–421; studiu apărut postum, în formă trunchiată, în: Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. II, ediție îngrijită și prefațată de Gheorghe Firca, București, Editura muzicală, 1970, p. 249–251.

¹⁰ Cosma, Octavian Lazăr – *Codex moldovenesc din 1824*; în: „Muzica”, București, An XXII, nr. 5, mai 1972, p. 13.

¹¹ Ciobanu, Gheorghe – *Cântece revoluționare și patriotice din perioada anului 1848*; în: „Muzica”, București, An XXIII, nr. 7, iulie 1973, p. 19; republicat în *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol. II, București, 1979, p. 200.

¹² Cosma, Viorel – *De la Cântecul zaverei la Imnurile unității naționale*, Timișoara, 1978.

¹³ Ștefănescu, Mircea – *Cântecul revoluționar și patriotic românesc*, București, 1984, p. 125–135.

¹⁴ Vasile, Vasile – *Deșteaptă-te române! – st. cit., loc cit.*; *Idem – Vârstele imnului Deșteaptă-te române – st. cit., loc cit.*

¹⁵ Pop, Ioan–Aurel – *Identitatea românească*, București, Editura Contemporanul, 2017.

¹⁶ Vasile, Vasile – *Procesul de românire a cântării de strană de la înaintașii lui Filothei sin Agăi Jipei la Anton Pann*; în: „Academica”, București, An XXVII, nr. 321–322, iulie-august 2017, p. 64.

¹⁷ Fochi, Adrian – *Datini și eresuri de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, Editura Minerva, 1976, p. 85.

¹⁸ Vasile, Vasile – *Iosif Naniescu – reprezentant de seamă al muzicii psaltice*, în: „Muzica”, București, s. nouă, An IV, nr. 4 (16), octombrie-decembrie 1993, p. 127–137 și An V, nr. 1 (17), ianuarie-martie 1994, p. 99–111.

¹⁹ Musicescu, Gavriil – *Relativ la Deșteaptă-te, române*; în: „Arta”, Iași, An IV, nr. 1, ianuarie 1895, p. 45–50.

²⁰ Vasile, Vasile – *Contribuția revistei „Arta” (1883–1896) la dezvoltarea muzicii românești*; în: *Studii de muzicologie*, vol. XVIII, București, Editura muzicală, 1984, p. 197–217.

²¹ Musicescu, Gavriil – *St. cit.*, p. 45.

²² *Idem*, p. 45–46.

²³ *Idem*, p. 46.

²⁴ *Idem, ibidem*.

²⁵ *Idem*, p. 48.

²⁶ *Idem*, p. 49.

²⁷ *Notiți – Aria lui Deșteaptă-te, române*; în *Arhiva, Iași...*, p. 223.

²⁸ Vasile, Vasile – *De la muzica firii și a sufletului la muzica sferelor*, București, Editura Petron, 1999.

Trianonul în conștiința publică contemporană din România (1920)

Alexandru Porțeanu*

În bibliografia științifică internațională a domeniului lipsește încă un studiu distinct asupra receptării Tratatului de la Trianon în țările vecine Ungariei.

Șocul inițial, pe termen relativ scurt sau chiar cu o anumită prelungire, prin ceea ce a fost resimțit în Ungaria ca reprezentând o „ciuntire a țării”, nu putea fi decât dureros, chiar acut. El trebuie recunoscut, acceptat și respectat cu luciditate onestă, până la admiterea „dreptului la durere” al unui popor, care nu poate fi respins; acesta trebuie însă însoțit de *acceptarea reciprocă* a principiului limitelor oricărui drept, de coroborarea cu drepturile celorlalți parteneri. Aceste aspecte nu au apărut brusc, după semnarea și ratificarea Tratatului. Complexitatea negocierilor și a clauzelor sale, a evoluției politice interne a Ungariei, inclusiv a perioadei regimului comunist din 1919, au fost urmărite cu atenție de opinia publică, pretutindeni. Întreaga perioadă a pregătirii și elaborării Tratatului de Pace a fost însoțită de menținerea ultimelor speranțe maghiare minimale, în atenuarea clauzelor celor mai sensibile, îndeosebi a celor teritoriale. Necesitatea intervenției decisive a Conferinței de Pace prin cunoscuta „scrisoare Milllerand” adresată Ungariei la 6 mai 1920 a clarificat finalizarea și a spulberat ultimele iluzii.

În România, la 18 mai 1920, era publicată o informație privind *Răspunsul Alianților la observațiile Ungariei relativ la Tratatul de Pace*, care considera că „spiritelor prea agitate ale vespărului unguresc le trebuia un timp oarecare ca să se resemneze în deciziunile neînduplecate ale Conferinței Păcii”¹.

La 19 mai 1920 începea seria articolelor și comentariilor asupra pregătirii, conținutului și semnificațiilor reprezentate de *Pacea cu Ungaria*² publicate de ziarul „Românul” din Arad, cel mai prolific organ de presă pe această temă. Corespondentul permanent al ziarului la Budapesta relata despre manifestațiile de stradă și apelul guvernului ungar semnat, între alții, de Rakossy Jenő, Bethlen István, campionii ultrașovinismului ungar. Același corespondent transmitea, la 20 mai 1920, informații asupra declarațiilor fostului ministru ungar de Externe Andrássy despre pacea maghiară³ și despre apariția ziarului agitatoric „Nem nem, soha”, distribuit gratuit populației, fapte asupra cărora corespondentul conchidea: „Lumea serioasă e convinsă de imposibilitatea unei rezistențe războinice”.

La 25 mai 1920, comunicatul Agenției de presă „Damian” anunța că Ungaria accepta condițiile de pace⁴.

O interesantă corespondență a aceluiași autor, publicată la 26 mai 1920, conținea informații și comentarii despre *Atitudinea germanilor din Ungaria în sprijinul menținerii integrității Ungariei Mari*, la care, în mod surprinzător, s-au raliat și câțiva reprezentanți ai sașilor și șvabilor din România⁵.

La 27 mai 1920, un comunicat din Odorhei informa despre inculparea fostului subprefect maghiar de Trei Scaune și a fostului comandant al jandarmeriei maghiare la Curtea Marțială pentru complot și înaltă trădare⁶.

Un alt proces similar se desfășura la Curtea Marțială din Cluj, pentru acțiuni interne și externe

*Profesor universitar dr.

de defăimare a armatei române, pentru trădare, având ca autori un grup de câțiva intelectuali maghiari⁷.

La Cluj, revista „Uj Ember” („Omul nou”), săptămânal „politic și critic” al opoziției politice de stânga din Transilvania și Ungaria, publica, la 30 mai 1920, editorialul *Semnarea și garantarea păcii*⁸. „Prin semnarea Tratatului de Pace, Ungaria trebuie să înceteze cu toate aceste lozinci «Nu, nu, niciodată» ceea ce înseamnă sfârșitul politicii imperialiste, iredentiste și apropierea timpului când pacea va fi garantată de guvernul poporului maghiar”. Semnificația pozitivă a acestei atitudini maghiare a fost relevată în comentariul asupra ei publicat de „Renașterea română” din Sibiu, chiar în ziua semnării Trianonului, în cadrul campaniei preliminare de promovare a dreptății sale⁹.

Cel dintâi semnal, rapid și consistent, al spiritului românesc în receptarea Trianonului a apărut la mai puțin de 24 ore de la semnarea Tratatului, în articolul de fond al ziarului „Dacia” din București, *Pacea cu Ungaria*, la 5 iunie 1920, purtând semnătura lui Sextil Pușcariu¹⁰, una dintre personalitățile academice românești de prim-plan, profund cunoscător din interior al realităților din Transilvania și Bucovina. Accentul principal al analizei era pus pe perspectivele relațiilor româno-maghiare. „Să nu uităm că avem un număr însemnat de concetățeni maghiari cu care vom avea să ducem o viață comună, ce trebuie scutită de conflicte (...) ținuta noastră viitoare față de ei va depinde înainte de toate de felul cum vor primi ei situația consacrată acum prin semnarea Tratatului de Pace”. Autorul nu împărtășea îngrijorarea unor analiști sau comentatori români pentru faptul că „avem între hotarele țării minorități iredente care abia așteaptă momentul revanșei”¹¹. Sextil Pușcariu declara, cu deplina convingere fermă a personalității sale, faptul cert că „în România întregită fiecare cetățean trebuie să știe că se bucură de toate drepturile cetățenești, că limba și legea îi sunt respectate (...) dar, în țara noastră nu pot exista privilegii pentru nimeni și va trebui ca și concetățenii noștri neromâni să se obișnuiască cu gândul că poporul românesc trebuie să capete toate acele drepturi și instituții de care era lipsit înainte”. Modalitatea realizării acestei perspec-

tive nu putea fi decât una creatoare, optimistă, deoarece „ea se va putea face fără să scurtăm pe nimeni, fără să îl atingem în bunăstarea materială și în mândria națională”. În acest spirit se putea contura un orizont bazat pe încredere și conlucrare. Sextil Pușcariu își încheia demonstrația analizei într-un mod semnificativ. „Să căutăm toate punctele de contact cu concetățenii maghiari, întovărășindu-ne la munca productivă comună, fără să zgândărim rănilor ce nu s-au putut încă închide. Le vom găsi pe terenul științei, al artei, al cointeresării economice. Vechile vrajbe naționale se vor uita de la sine”¹². Acest prim ecou imediat, direct, al păcii cu Ungaria se constituia într-un *text antologic și programatic*, publicat în capitala României Întregite.

Impactul evenimentului în Transilvania era de interes deosebit. Prima imagine generală de acest fel apărea la Sibiu în publicația „Renașterea Română”, al cărei director era Eugen Goga, fratele poetului, sub titlul *Noul stat Ungaria. Semnarea Tratatului de Pace și consecințele ei. Noile orizonturi ale Ungariei*¹³. După câteva referiri succinte la semnarea Tratatului, autorul (nesemnat) nu ezita să conchidă atât de timpuriu încă: „În situația actuală, Ungaria e de compătimit (...) Sunt grele condițiile din Tratat, dar dacă poporul ungar nu va asculta de glasul celor care vor să îl ducă din nou pe căi greșite, va reuși să-și organizeze țara (...) Ungaria se va putea reculege pe urma celor suferite”.

În aceeași zi, 6 iunie 1920, aproape imediat după eveniment, „Tribuna socialistă”, *organul Partidului Socialist din Ardeal, Banat și Ținuturile Ungurene*, care apărea duminical la Cluj, anunța în rubrica de *Știri* că *Ungaria a subscris Pacea*. „Delegatul Ungariei, cu mâna tremurândă a subscris Tratatul de Pace. După nouă luni de târăgănare, de șovăire și încăpățănare a teroriștilor albi, a fost și timpul să semneze pacea, pentru a liniști pe acei ce credeau că de la această iscălitură atârna viitorul Ungariei. În numărul viitor vor reveni mai pe larg asupra subscrierii Păcii”¹⁴. Probabil din cauza aglomerației firești a unei publicații săptămânale, redacția nu a mai revenit asupra subiectului.

În aceeași ordine de idei, la 7 iunie 1920, „România nouă”, *ziarul Societății pentru*

Educarea cetățenească, publica articolul intitulat *Cum reacționează ungarii? Semnarea Tratatului de Pace, o zi de doliu național*¹⁵. Era prima exprimare explicită a înțelegerii realiste a Tratatului în România, venind în numele principiilor educației cetățenești. Atitudinea ungară „este una dintre cele mai explicabile pentru sufletul unui popor. Căci, oricât de nedreaptă a fost forma de stat (...), oricât de vinovată a fost Ungaria prin partea ce a luat-o la izbucnirea războiului mondial, nu se poate cere ca în ziua în care un popor își semnează actul lui de asemenea gravitate națională, el să fie vesel (...) protestarea în lacrimi față de o nenorocire istorică e mai demnă decât alte atitudini de oportunism sau chiar de lașitate politică”.

La 8 iunie 1920, organul conservator „L'indépendance Roumaine” publica o critică severă la adresa unui articol apărut în gazeta italiană „L'idea nazionale” din 23 mai 1920, intitulat *La schiantu dei magiari* și a altuia, din „Secolo”, pentru „atitudinea lor injustă și periculoasă”. Este remarcată viziunea lor referitoare la necesitatea rezistenței comune româno-maghiare față de pericolul slav. Ziarul conservator bucureștean considera că tocmai printre transilvăneni se vor găsi „cei mai buni intermediari între cele două popoare”¹⁶.

În aceeași zi, cotidianul „Adevărul”, sub titlul *În jurul Tratatului cu Ungaria*¹⁷, publica un comentariu la o corespondență din Viena a lui „Secolo”, care evoca discuțiile din martie 1920, din Elveția, pentru restaurarea habsburgilor în Ungaria.

„Banatul românesc”, ziar politic național al cărui director era cunoscutul militant și publicist dr. Avram Imbroane, publica, la 8 iunie, articolul redacțional (nesemnat) despre *Doliul Ungariei*, analiză și comentariu pertinent referitor la decretarea de către guvernul ungar a datei de 4 iunie 1920 ca zi de doliu național. „Conducătorii poporului unguresc amăgesc și de astă dată conaționalii cu fantome, în loc să le spună adevărul. Am înțelege rostul doliului maghiarilor dacă el ar însemna recunoașterea greșelilor și păcatelor săvârșite în cursul stăpânirii de o mie de ani, însă (...) miopia sufletească a magnaților trufași, apucăturile de a înduioșa lumea străină sunt de-a dreptul ridicole și, mai curând, trezesc ura în suflete decât împăcare. Iertarea (...) nu-și

va câștiga-o poporul maghiar prin propagarea urei și a dorului de răzbunare, prin dorul de revanșă”, conchizând, spre final, asupra următorului fapt: „...cel mai cuminte lucru ce-l pot face maghiarii este să alunge din suflet credința și nădejdea că ar mai fi posibilă subjugarea și exploatarea altor neamuri... Pentru noi, doliul maghiar va fi un puternic stimulent de a ne închege rândurile și de a ne întări, câtă vreme pentru ei se prea poate să fie izvor de noi dezastre”¹⁸.

În aceeași ordine de idei, „Drapelul” din Lugoj publica un articol despre *Viitoarea armată a Ungariei*¹⁹.

Scotus Viator și Pacea cu Ungaria, articol apărut în „Banatul”²⁰, informa cititorii despre articolul lui R.W. Seaton Watson publicat în revista „New Europe” despre influența nefastă a propagandei ungare în Anglia. Redacția publicației timișorene exprima „mulțumiri și recunoștință pentru acest prieten al românilor”.

La 9 iunie 1920, în gazeta „România” din Cluj, organ al Partidului Poporului (Al. Averescu), apărea articolul *Pacea cu Ungaria*, sub semnătura lui Constantin Albu²¹. „În fine, după târăgăneli de vreo câteva luni, vineri 4 iunie, ungarii au semnat pacea... Toate încercările lor deci s-au zădărnicit și plecând capul, ungarii au semnat pacea în care se cedează popoarelor care aveau drepturi la teritoriile lor”. În același număr al cotidianului averescan, sub titlul *Două lumi, București-Budapesta*²² apărea o evocare comentată și actualizată din *Însemnările unui trecător*, scrise de Octavian Goga în 1911.

Un alt text ilustrativ pentru perceperea contemporană a Trianonului în România apărea la 9 iunie 1920, nesemnat, în același organ averescan, sub titlul *O zi de doliu pentru Ungaria*²³. Autorul lui era o persoană avizată, în deplină cunoștință de cauză. „Tratatul va apăsa greu istoria acestui popor (...) Ziua această este considerată cu drept cuvânt ca o zi de doliu național în întreaga Ungarie (...) Desigur, vom respecta solemnitatea acestei triste zile în Ungaria. Suntem un popor care a îndurat prea multe pentru a nu cunoaște durerea înfrângerii și supremul balsam al consolării. Dar ne gândim că tratatul acesta (...) nu este decât îndeplinirea unei sancțiuni istorice. Ne gândim că naționalitățile din Ungaria au trăit ceasuri mai grele (...)”. Cu toate

acestea, redactorul organului averescan încerca unele considerenții de actualitate și de perspectivă. „Recapitulând aceste dureroase amintiri, în această zi tristă pentru Ungaria, nu ne putem opri de a dori vecinilor îndestulă cumințenie pentru zilele de mâine. Experiența trecutului a fost prea dureroasă pentru a fi uitată ușor. Istoria nu iartă niciun păcat al trecutului și trufașa Ungarie are prea multe și vechi păcate de ispășit, pentru a încerca să mai nădăjduiască o nebunească și zadarnică revanșă”. Într-adevăr, din perspectiva imediată a Trianonului, o asemenea concluzie părea acceptabilă și verosimilă, dar, din păcate, retrospectiva Trianonului peste numai câteva decenii a infirmat-o.

În același sens al unor analize sau comentarii generale, ziarul „Dacia” din București, publica, la 9 iunie 1920, un interesant articol de fond semnat cu inițialele A.B. care corespundeau cunoscutului scriitor Ion Al. Brătescu-Voinești, intitulat *Nevinovăția maghiară*²⁴. Autorul combate teoria politică ce atribuie vechilor regimuri toate cauzele nenorocirilor și creează iluzia că noile regimuri ar fi garanții suficiente pentru viitor. „Valul de umanitarism, frumos, dar tardiv, care ne-a cuprins, ne face să privim cu ușurință această falsă argumentare”. Autorul se referă mai explicit la „Ungaria lui Bela Kun și la Ungaria lui Horthy”, remarcând că „în fâlăitul îndurerat al steagurilor de acum de la Budapesta, nu putem vedea decât agitarea acelorași gânduri și mentalități ale regimurilor ungurești. Va veni vreodată în adevăr o schimbare în instituția politică a acestui stat? Pe aceea rămâne să o vedem. Până atunci, însă, nu putem fi înduioșați (...)”.

Un alt și mai consistent articol de fond, nesemnat, intitulat *Ungaria a iscălit pacea*, apărea, tot la 9 iunie 1920, în ziarul „Patria” din Cluj, organ al Partidului Național Român, al cărui director era scriitorul Ion Agârbiceanu. „Conștiința umanității nu putea îngădui ca din războiul mondial care a fost o realitate atât de grozavă, să se poată naște o pace care să nu se bazeze pe realitate (...) Noi am fost atât de convinși de legitimitatea drepturilor noastre (...), încât am început să ne aranjăm aici ca la noi acasă, *nu pentru a nemulțumi pe ungurii care locuiesc cu noi*, ci pentru că ne simțeam responsabili de guvernarea unei țări pe care o știam de

aici încolo a noastră”. Spre deosebire de toate acestea, „în loc să recunoască de la început că *o altă eră începe* (...) și să intre din bună vreme în șirul popoarelor care înțeleg că râurile nu curg niciodată către obârșia lor, ungurii au crezut că pot ține vremea în loc”²⁵. Existau încă suficiente speranțe că „azi, după iscălirea păcii, poate li se vor deschide mai bine ochii și vor vedea realitatea (...) *vor vedea că nu au lângă dânșii un popor dușman*, ci un popor asuprit de veacuri. Din hotărârile istorice ale românilor, ungurii se vor convinge de adevăratele noastre sentimente și principii de viață (...) *noi nu vom jubila de bucurie, nici nu vom trage clopotele*” pentru situația Ungariei, așa „cum au făcut ungurii cu prilejul iscălirii păcii de la București” (pacea înrobitoare din mai 1918, impusă României de Puterile Centrale, n.n.). Editorialul din „Patria” declara concluziv: „Noi spunem cu sinceritate și cu toată dragostea concetățenilor noștri de alt neam că vremea asupririlor naționale a trecut! *Veniți alături de noi* la munca comună pentru propășirea patriei și pentru bunăstarea tuturor cetățenilor ei”²⁶.

Cel mai mare istoric român și una dintre personalitățile cultural-politice emblematice ale unității naționale, „apostolul neamului”, Nicolae Iorga a elaborat articolul de fond intitulat *Pacea cu Ungaria*, publicat la 9 iunie 1920 în „Neamul românesc”, Foaia Partidului Naționalist-Democrat, organ al „Uniunii Democrației Naționale”, al cărui director era. Teritoriul vechii Ungarii „a fost redus la limitele strict naționale pe care le cerea de mult dreptatea (...) și noul spirit ce domnește în viața internațională. În schimb, Ungaria capătă asigurarea formală că Liga Națiunilor (...) va ști să asigure oricărui național maghiar pe care rezultatul fatal al vechilor cuceriri și silnicii îl silește azi a locui în umbra altui steag, tot ce-i trebuie pentru a trăi netulburat potrivit cu tradițiile poporului său, la a cărui viață sufletescă se va putea împărtași pe deplin”²⁷. Marele cărturar român își declara totodată dezacordul cu exprimarea disproporționată a atitudinii ungare care ajungea până la obiectivul „recăștigării vechilor granițe”. În motivarea opiniei sale, Nicolae Iorga adresa poporului maghiar un profund mesaj de reorientare morală. „Nu vorbesc ca român, ci ca om pătruns de cerințele etice, ca și de necesitățile

de ordin material ale timpului, când spun fără patimă contra nimănui – căci cunosc frumosul trecut și cultura ambițioasă a poporului maghiar și mă întristez de orice lovitură nemeritată dată oricărei ființe omenești – că poporul maghiar are altceva de făcut decât să-și recapete hotarele în afară, și anume: să-și refacă sufletul înăuntru (...) și va înțelege că un popor nu înseamnă în proporție cu teritoriul pe care nu îl poate umplea și cu energia lui care trece dincolo de hotarele Statului. Ungurul din Ardeal, din Bacica și din slovacime poate fi ținut legat de seminția lui printr-un avânt de civilizație (...) care reclamă o liniște sufletească sprijinită pe conștiința de drept pentru sine, dar și pentru alții. Și atunci, în interesul mării civilizații umane ne putem înțelege foarte bine”²⁸.

Marele cotidian bucureștean „Universul” sublinia și el, la 10 iunie 1920, semnificația faptului că „în locul statului artificial care a existat până în 1918, a rămas o Ungarie potrivită cu numărul și însemnătatea poporului maghiar, adică un stat național care va putea trăi și se va putea dezvolta în liniște, dacă oamenii chemați a-l conduce își vor da seama de condițiile noii întocmiri a așezământului european, pentru împlinirea lipsurilor și pentru îndrumarea poporului maghiar pe căile adevăratei civilizațiuni europene (...) Apuca-vor maghiarii pe calea aceasta? Deocamdată nu prea sunt semne...” Într-o astfel de situație, perspectiva optimistă era încurajată de noile realități ale dreptului internațional și ale relațiilor internaționale. „Ne dăm seama negreșit de starea sufletească a poporului maghiar care plătește astăzi greșeli mari și grele. *Trebuie oarecare timp până să se liniștească complet spiritele, fără îndoială*” (subl.ns.A.P.). În perspectiva mai apropiată, „credem însă că Ungaria, care nu mai departe decât anul trecut și-a încercat puterile cu noi, nu a rămas din această încercare fără să fi tras niciun învățământ folositor”²⁹.

„România nouă” a reluat dezbaterea acestor teme în numărul din 10 iunie 1920. Într-un prim articol, referitor la *Vecinii noștri*, organul „Societății pentru Educația Cetățenească” comenta – desigur, critic – semnalarea unor incidente la frontiera României cu Ungaria și la cea cu

Bulgaria. Întârzierea cu care au fost semnate tratatele de pace era atribuită de gazetă, *în mod eronat*, unora dintre Puterile Aliate, între care s-ar fi aflat Anglia și Franța³⁰.

Un articol pe un ton mai virulent la adresa Ungariei apărea în cotidianul bucureștean „Adevărul”, la 10 iunie 1920³¹.

Principalul material informativ detaliat asupra desfășurării solemnității semnării Tratatului de Pace dintre Puterile Aliate și Asociate și Ungaria, desfășurate în după-amiaza zilei de vineri 4 iunie 1920 în palatul Micul Trianon, de la Versailles, a apărut la 11 iunie 1920 în gazeta „Dacia” din București sub titlul *La Versailles. Tratatul Ungariei. Impresii. De la trimisul nostru special*, semnat de Gabriel Dichter³². Această amplă descriere a evenimentului a fost apoi preluată în diferite forme – sintetice, parțiale ș.a. – în alte organe de presă din București și din țară. Autorul pune în contrast atmosfera de mare interes general, aglomerația publicului, a oficialităților și a presei, care au necesitat măsuri organizatorice speciale, de la semnarea la Versailles a primului și celui mai important dintre tratatele de pace, cel cu Germania de la 28 iunie 1918, comparativ cu interesul mult mai redus la semnarea Trianonului. Valoarea informativă a relatării trimisului special din România consta în menționarea nominală a celor câteva zeci de personalități, reprezentanți, gazetari și persoane publice venite special din România, din Franța și din alte zone, pentru a asista la eveniment. Tot atât de interesantă era și descrierea înfățișării spațiului destinat solemnității, sub aspect arhitectural, decorativ, inclusiv protocolar, precum și impresiile referitoare la semnării ungari ai Tratatului, la atitudini oarecum nervoase ale unor maghiari din public. Reportajul era desigur o expresie subiectivă a autorului, unele impresii pot fi discutabile, dar în ansamblu el oferea o imagine concludentă a faptelor relatate. Pentru tema studiului nostru, el are un caracter circumstanțial, deoarece perceperea Trianonului în conștiința publică românească a contemporanilor s-a constituit, firește, într-un anumit interval de timp, după consumarea faptelor. Perceperea rațională, mai profundă a fost influențată îndeosebi de posibilitatea analizei pe text a Tratatului, după publicarea oficială a acestuia, în toamna anului 1920, și prin

coroborarea cu aspecte similare sau corespondente din alte țări, îndeosebi din Ungaria.

Gazeta săptămânală liberală „Glasul Bihorului” din Oradea publica, la 12 iunie 1920, articolul *Pacea semnată cu Ungaria* având ca autor pe dr. Teodor Popa, care, subliniind importanța faptului, declara: „Să dăm mulțumită Tronului Ceresc, să fim smeriți în sufletele noastre și cu dragoste frățească față de națiunile conviețuitoare”³³.

În aceeași zi, gazeta populară duminicală „Turda” sublinia și ea semnificația istorică majoră a Trăianului în istoria universală contemporană, sub semnatura lui Ion Pescariu³⁴.

Foiaia populară națională „Libertatea” de la Orăștie³⁵ își preciza poziția asupra evenimentului prin afișarea unui stil publicistic cu dedicație, sub formă de necrolog. „Țara ungurească și-a pus cruce căpătâiului... ca într-un mormânt, în care a băgat-o boala sa de mai bine de 1000 ani. După ce nănașa sa Germania și fină-sa Bulgaria în zadar cercaseră în războiul cel mare să o pună pe picioare, să o proptească, venită doftorii cei mari, soldații României, și îi închiseră ploapele pe totdeauna! Acum a iscălit pacea asupra sa, încuind pe ea însăși ușa mormântului din care nu va mai învia. Fie-i țărâna grea, căci grele i-au fost păcatele”.

La 13 iunie 1920, corespondentul special de la Budapesta al ziarului „Românul” din Arad relatează despre știrile din presa vieneză referitoare la descoperirea făcută de organele de siguranță din Austria asupra unui complot monarhist organizat de ofițeri maghiari, care pregăteau un memoriu adresat Conferinței de Pace, ca „protest contra îmbucătățirii Ungariei”, în speranța reunirii Vienei și Budapestei sub gloriosul sceptru al familiei domnitoare de Habsburg”, printr-o veritabilă lovitură de stat.³⁶

Tot la 13 iunie 1920, „Gazeta poporului”, foaie politico-culturală din Sibiu, întemeiată de Nicolae Bălan, Silviu Dragomir și Ion Broșu, publica amplul articol de fond, nesemnat, *Români și ungurii*, în care se afirma că „noi, românii, ca buni creștini, nu vom moartea păcătoșilor, nici nu ne bucurăm de necazurile lor. Noi nu îi vom trata cum stăpânitorii de ieri ai lor ne-au tratat. Nu-i vom pizmui, nu-i vom îngădi în calea vieții cinstite și harnice. Nici limba lor, nici credința lor în Dumnezeu. Să ne

ferim a cădea în greșelile și păcatele cari acopăr mormântul Ungariei”³⁷.

În „Tribuna” din Oradea, având ca proprietar director pe remarcabilul publicist Gh. Tulbure, apărea la aceeași dată articolul nesemnat *Pacea cu Ungaria*, care releva chestiunile mai delicate ale relațiilor româno-maghiare din acel timp. „Desigur, ne dăm cu toții seama de covârșitoarea silnicie cu care Ungaria a trebuit să împlinească sentința (...) Restriștea foștilor noștri inamici ne mișcă (...) am fi putut să trâmbițăm, să jubilăm, să serbăm cu mare frenezie (...) ceea ce ei înșiși au făcut cu ocazia încheierii Tratatului de la București. N-am făcut totuși (...), ne-am mulțumit să ne bucurăm de pacea aceasta (...) Fie ei chiar uzurpatori, doliul lor trebuie respectat”³⁸.

La rândul ei, gazeta „Unirea” de la Blaj publica, la 15 iunie 1920, articolul *Pacea cu Ungaria*, subliniind ideea că acest act „pecetluiește restriștea unui trecut și deschide perspectivele largi ale viitorului...[când] suntem chemați să scriem în deplină libertate o istorie nouă”. Articolul exprima recunoștința pentru înaintașii ce au făcut posibil actul istoric. În această ordine de idei, era firesc ca „Unirea” să afirme „că la gătită bucuriei de azi și biserica noastră greco-catolică și mai ales Blajul nostru își are bună partea sa, de la Inochentie Micu până în zilele de acum”³⁹.

„Românul” publica extrasele esențiale din textul oficial al Tratatului de Pace cu Ungaria de la Trăian⁴⁰ privitoare la România, adică articolele 45, 46 care reglementau problemele teritoriale și de frontieră, precum și articolul 47 privind sarcinile financiare ce reveneau României. O semnificație deosebită avea publicarea Titlului VI din Tratat, referitor la protecția minorităților (articolele 54, 55, 56 și 59).

Sub titlul *Soarta Ungariei. Pacea cu Ungaria. Împotrivirea maghiară. Încercările de până acum. Ce rezervă viitorul*, ziarul de dimineață „Românimea” reproducea „aproape în întregime un extrem de interesant articol”, apărut în marele ziar italian „Idea nazionale”, din care spicuim avertismentul din finalul textului: „Ungaria cu o mână semnează pacea și cu cealaltă toarce firul unui mare complot reacționar care are drept scop să cuprindă întreaga Europă, formând la început un fel de *statu quo ante bellum* în țările dunărene.

Să luăm aminte în fața acestei amenințări. Nu numai că sunt în joc roadele victoriei, ci întreaga victorie”⁴¹. Verva publicistică italiană evoca încercările ungare disperate, „că fie prin bolșevism, fie prin cochetăria cu Puterile Înțelegerii, când francofilii, când anglofilii, când italo-filii, să poată obține continuarea regimului de șovinism maghiar. Au preconizat chiar și uniunea personală cu România, fuziunea cu Iugoslavia, alianța cu Polonia, cu dracul sau cu Dumnezeu, cu Occidentul sau cu Orientul, numai și numai ca să rămână intactă Coroana Sacră a Sfântului Ștefan”⁴².

La 20 iunie 1920, în „România nouă”, *Ziarul Societății pentru Educația Cetățenească*, cu titlul în manșetă groasă *Triumful dreptății. Ungaria în granițele ei adevărate. Cum a fost semnat Tratatul*, având în frunte noua hartă a Europei Centrale hașurată corespunzător, reproducea textul articolului aparținând lui „Stephan Lausanne, unul dintre gazetarii cari în anii războiului au susținut cauza românească, care povește cele întâmplate cu ocazia semnării”⁴³. Acesta era un util text informativ în completarea celui apărut în „Dacia” la 11 iunie 1920⁴⁴, cu unele date informative parvenite între timp.

La 23 iunie 1920, „Românul” din Arad semnală cu îngrijorare *Prigonirea românilor din Ungaria* care, în contextul Tratatului de la Trianon prezenta o preocupare accentuată, inclusiv în perspectiva viitoarelor relații româno-ungare, ce se prelungesc – sub unele aspecte – până în zilele noastre. Încă de pe atunci, românilor din Ungaria li se inocula teoria perfidă conform căreia prin unirea Transilvaniei cu România ei au rămas ruși de trunchiul românilor ardeleni cu care au trăit împreună până în 1918. Cu privire la persecuții, în actualitatea lor imediată ele erau deosebit de grave, determinând inclusiv „intervenții repetate ale Misiunii Aliate din Budapesta pe lângă guvernul maghiar, având ca rezultat înăsprirea dispozițiilor și *persecuțiilor sistematizate contra a tot ce este românesc*. Astfel se explica faptul că numărul refugiaților români veniți din Ungaria crește permanent (...) Temnițele sunt ticsite de deținuți, înfometați și bătuti, în cătușe, legați de ziduri ca vitele”. După patru-cinci săptămâni de asemenea detenție erau luați la interogator, triați, iar „vinovații politici români și slovaci sunt

trimiși la Curțile Marțiale de la Seghedin sau Dobrițin. Execuțiile sunt zilnice și publice (...) toți preoții slovaci – continuă relatarea – au fost aduși în temniță, în lanțuri și bătuți. Bisericele românești sunt închise. Școlile confesionale române au fost desființate de jandarmerie. Copiii românilor au rămas anul acesta fără carte. Populația română din ținuturile Bichișului așteaptă încă cu nădejde reîntoarcerea armatei române”⁴⁵.

Același număr al ziarului „Românul” relatează despre *Agitațiuni pentru realipirea platoului rutean*. Corespondentul din Budapesta al ziarului „Kozelet” din Satu Mare descria „marea agitație din capitala Ungariei pentru realipirea la Ungaria a județului românesc Maramureș și a județelor cehoslovace Bereg, Ung și Zemplen”, pentru care guvernul ungar a înființat un secretariat general cu rang de ministru în persoana pretinsului rutean Kutkafalvy, care era și președinte al Ligii pentru întregirea teritorială a Ungariei (!). Textul din „Kozelet” a fost reeditat în ziarul „Uj Vilang” din Cluj, ceea ce a generat semnalarea mirării românești pentru faptul că cenzura presei, care funcționa oficial în România conform normelor interne și externe ale epocii, nu și-a făcut datoria în acest caz. Comentariul critic al ziarului „Românul” se pronunța cu claritate în favoarea respectării drepturilor legale ale minorităților, în cadrul general al respectării intereselor naționale ale statului român.⁴⁶

În acea atmosferă, unele gazete maghiare din Cluj făceau apel ca maghiarii din Ardeal să rămână pe loc, să nu plece în Ungaria, ceea ce, în subtext, putea fi considerat și ca o speranță în revenirea stăpânirii Ungariei în Transilvania. Gazeta „Libertatea” din Orăștie semnală această interpretare, subliniind compatibilitatea româno-ungară a conviețuirii din Ardeal, care nu era un semn de slăbiciune a românilor. *Să stați cu bine!* era titlul ce exprima atitudinea românească pozitivă, constructivă a românilor⁴⁷.

Nu este lipsită de interes nici reproducerea articolului lui Stephan Lausanne din gazeta populară „Turda”, sub titlul *Pacea cu Ungaria*, pe care redacția gazetei o explica astfel: „O parte dintre conlocuitorii noștri nu le vină să creadă că pacea s-a scris și acum își fac fel de fel de idei. Pentru a-i liniști pe acești

necredincioși, reproducem un articol al unui gazetar francez”⁴⁸.

În ultimele sale referiri la atmosfera și situația acelor zile, ziarul „Românul” din Arad publica *Un răspuns lui „Uj Vilag”*, care milita „pentru apropierea celor două popoare”⁴⁹, precum și o notă *Take Ionescu despre Ungaria*, care preciza că „până când nu va fi ratificat Tratatul de pace cu Ungaria nu se pot relua relațiile diplomatice cu Budapesta”⁵⁰.

Nu în ultimul rând, semnalăm *Cronica politică* publicată de venerabila revistă a ASTREI, „Transilvania” în numărul din luna iunie 1920 intitulată chiar *Tratatul de Pace cu Ungaria*, articol nesemnat. Textul nu își propunea analiza și comentarea complexității Tratatului de pace dintre Puterile Aliate și Asociate și Ungaria semnat la Trianon. Articolul făcea referiri la agitațiile ungare desfășurate în Elveția, Italia, Anglia, SUA și la eșecul complet al contelui Apponyi în invocarea argumentelor istorice, respinsă ferm de Millerand. Privitor la chestiunea „plebiscitului, acesta s-a întâmplat în octombrie și noiembrie 1918, când popoarele asuprite din dubla monarhie au declarat că se unesc cu frații lor liberi din Italia, România, Cehoslovacia și Iugoslavia”⁵¹. După exemplificarea detaliilor, textul aducea în actualitate consecințele Trianonului. „O singură nădejde mai poate avea Ungaria, redusă acum la proporțiile ei juste, aceea de a fi primită și ea în Societatea Națiunilor, dacă va împlini leal obligațiunile impuse de Tratatul de Pace”⁵². Deloc întâmplător, această idee reprezenta *esența concluziei generale, istorice și politice, formulată în cea mai valoroasă revistă cultural-științifică românească din Transilvania, una dintre cele mai reprezentative la nivelul întregii Români Mari. Ea poate fi considerată și ca un bilanț de ansamblu asupra exprimării conștiinței românești contemporane asupra Trianonului.*

La 4 iulie 1920, „Gazeta poporului” de la Sibiu semnală apariția unei broșuri având ca autor pe Ion I. Lapedatu, consacrată unor clauze financiare ale Tratatului de la Trianon (reglementarea preluării unor datorii publice ungare, converșiunea, garanțiile ș.a.)⁵³.

Pentru intrarea în vigoare a Tratatului de pace dintre Puterile Aliate și Asociate și Ungaria era necesară ratificarea sa de către statele semnatare,

după care Tratatul urma să fie pus în aplicare. Ratificarea se considera îndeplinită din momentul depunerii instrumentelor de ratificare de către Ungaria și câteva state semnatare; după această procedură, celelalte state semnatare puteau completa ratificările fără alte precizări procedurale. Ratificarea de către Ungaria, care făcea obiectul de reglementare a Tratatului de la Trianon, era principala condiție a ratificării generale.

După semnarea Tratatului de la Trianon din 4 iunie 1920, ratificările de către statele semnatare au început firesc în scurt timp.

România a ratificat cele trei principale tratate de pace (cu Germania, cu Austria și cel cu Ungaria) într-o singură sesiune extraordinară a celor două camere ale Parlamentului, în august 1920. Dezbaterea Tratatului de pace cu Austria, în a cărei elaborare România a avut o contribuție proprie, și dezbaterea Tratatului de pace cu Ungaria au fost mai ample decât ale celui cu Germania, atât ca durată, cât și pe fond, datorită implicațiilor lor teritoriale referitoare la România (Bucovina, respectiv Transilvania – Banat – Crișana – Maramureș). Tratatul de la Trianon a suscitât o dezbateră mai aprinsă, ajungându-se până la unele note de respingere (pentru problema Banatului întreg, pentru traseul frontierei româno-ungare, pentru Maramureșul istoric), ceea ce risca să afecteze ratificarea. În acea situație delicată, puterea și opoziția au înțeles să acționeze împreună pentru clarificarea politică necesară de ordin național, care a ridicat pe cei doi lideri, Take Ionescu și Iuliu Maniu, la statura de adevărați *bărbați de stat*, mai mult decât politicieni. Astfel au fost identificate *rațiunea superioară de stat și imperativul suprem al păcii internaționale*, care făceau obligatorie ratificarea, pe deasupra unor „părți umbroase” ale Tratatului⁵⁵.

Așa cum era de așteptat, ratificarea de către Ungaria a Tratatului de la Trianon a fost cea mai dificilă, prelungindu-se până la 26 iulie 1921, care a devenit astfel data oficială a ratificării efective, generale. Pentru atingerea acestui obiectiv obligatoriu au fost necesare eforturi politice și diplomatice, interne și internaționale deosebit de susținute, până la nivelul individual al celor implicați, inclusiv presiuni ale Puterilor Aliate, concesiile procedurale, conformități aparente, pentru obținerea unui vot „la pachet” cu alte legi⁵⁵.

Una dintre consecințele semnificative ale Trianonului a fost relevată după un interval necesar, la 9 iunie 1921, de revista literară-științifică „Avântul” din Buzău, în inspirata ei colaborare cu poetul Emil Isac de la Cluj, cunoscător „pe viu”, incontestabil, al noilor realități transilvănene, pe care le exemplifica chiar prin simpla constatare a faptului că în România întregită „maghiarii rămân maghiari”, că nu poate fi vorba nicidecum de vreo orientare de „panromânism” în dauna maghiarilor.⁵⁶

Conferința de pace și tratatele de pace, elaborate atunci, erau contemporane cu apariția noului regim politic comunist în istoria universală, cu Internaționala a III-a Comunistă (Kominternul). În acest context, Trianonul a fost tangent în principiu cu Kominternul, dar a fost direct secant cu linia politică kominternistă privind România, declarată ca țară quasi-imperialistă care a anexat teritorii străine. Rusia Sovietică revendica Basarabia, contestând unirea ei cu România, dar Kominternul a extins orientarea politică împotriva României la toate provinciile istorice românești reunite în 1918, militând activ pentru promovarea „dreptului de autodeterminare a popoarelor asuprite din România”, îndeosebi a celor din Basarabia, Bucovina, Transilvania, Dobrogea, Cadrilater. România va fi vizată de politica revizionistă a Ungariei, a URSS-ului și a Bulgariei, care a dus la sfârșirea ei teritorială din 1940. Germania nazistă, Italia fascistă, Ungaria horthystă, Rusia comunistă (URSS) și Bulgaria bivalentă (spre Rusia, dar și spre Germania) au încercat distrugerea sistemului internațional instituit în 1919. Cel mai periculos inamic al României a fost Kominternul, care și-a menținut orientarea prin instrumentul său intern PCR, până în 1966, cu unele remanente ulterioare.

Într-un cadru general de asemenea anvergură, conștiința politică națională românească asupra funcției istorice a Tratatului de la Trianon a avut însemnătatea ei activă, specifică, deosebită.

Toate aceste date și aspecte ne oferă o imagine cuprinzătoare asupra primei faze istorice a memoriei Trianonului⁵⁷, cea imediată, directă (1920), cu interconexiunile pe care le-a generat.

Fiecare dintre fazele următoare ale memoriei Trianonului (1938, 1945, 1966, 1990) a adăugat

specificul său propriu, inclusiv cu aspectele contradictorii respective, până în zilele noastre.

Note

- 1 „Banatul”, Timișoara, An II, nr. 55, 18 mai 1920, p.
- 2 „Românul”, Arad, An IX, nr. 104, 19 mai 1920, p. 2.
- 3 *Idem*, nr. 105, 20 mai 1920, p. 2.
- 4 *Idem*, nr. 108, 25 mai 1920, p. 1.
- 5 *Idem*, nr. 109, 26 mai 1920, p. 1.
- 6 *Idem*, nr. 110, 27 mai 1920, p. 2.
- 7 *Idem*, nr. 112, 29 mai 1920, p. 3.
- 8 „Uj Ember”, Cluj. Anul I, nr. 10, 30 mai 1920, p. 2–3.
- 9 „Renașterea Română”, ziar național poporan independent, Sibiu, Anul II, nr. 385, 4 iunie 1920, p. 1.
- 10 „Dacia”, București, Anul II, nr. 145, 5 iunie 1920, p. 1.
- 11 *Ibidem*.
- 12 *Ibidem*.
- 13 „Renașterea Română”, nr. 386, 6 iunie 1920, p. 3.
- 14 „Tribuna Socialistă”, Anul XVI, nr. 23, 6 iunie 1920, p. 2.
- 15 „România Nouă”, București, Anul I, nr. 93, 7 iunie 1920, p. 1.
- 16 „L'Independance Roumaine”, Anul, 44, nr. 13531, 8 iunie 1920, p. 1.
- 17 „Adevărul”, București, Anul XXXIII, nr. 11090, 8 iunie 1920, p. 1.
- 18 „Banatul Românesc”, Anul II, nr. 57, 8 iunie 1920, p. 1.
- 19 „Drapelul”, Lugoj, An XX, nr. 170, 8 iunie 1920, p. 2.
- 20 „Banatul”, An II, nr. 74, 9 iunie 1920, p. 1–2.
- 21 „România”, Cluj, Anul I, nr. 37, 9 iunie 1920, p. 1.
- 22 *Idem*, p. 1.
- 23 *Ibidem*.
- 24 „Dacia”, București, nr. 148, 9 iunie 1920, p. 1.
- 25 „Patria”, Cluj, Anul II, nr. 121, 9 iunie 1920, p. 1.
- 26 *Idem*.
- 27 „Neamul Românesc”, București, Anul XV, nr. 118, 9 iunie 1920, p. 1.
- 28 *Ibidem*.
- 29 „Universul”, București, Anul XXXVIII, nr. 142, 10 iunie 1920, *Pacea cu Ungaria*, editorial.
- 30 „România Nouă”, nr. 95, 10 iunie 1920, p. 1. În aceeași pagină apărea și articolul *Pacea cu Ungaria. Cel din urmă Tratat a fost semnat*.
- 31 „Adevărul”, București, nr. 11101, 10 iunie 1920, p. 1. Articolul semnat col. Const. Toplicescu, intitulat *Aiurări... ungurești*, era o polemică generală la adresa manifestărilor negativist-hungariste.
- 32 „Dacia”, București, nr. 150, 11 iunie 1920, p. 1.
- 33 „Glasul Bihorului”, Oradea, Anul I, nr. 24, 12 iunie 1920, p. 1.

- 34 „Turda”, Anul II, nr. 23, 13 iunie 1920, p. 1, intitulat *La Versailles*, editorialul conchide asupra finalului din 4 iunie 1920, „când s-a încheiat și ultimul act al unei tragedii la care a luat parte aproape întreaga Europă”. Redactorul responsabil al acestei gazete populare duminicale era preotul și publicistul Teodor Murășanu, tatăl academicianului Camil Mureșanu.
- 35 „Libertatea”, Orăștie, An XVIII, nr. 22, 10 iunie 1920, p. 3.
- 36 „Românul”, Arad, An IX, nr. 123, 13 iunie 1920, p. 1–2.
- 37 „Gazeta Poporului”, Sibiu, Anul III, nr. 23, 13 iunie 1920, p. 1.
- 38 „Tribuna”, Oradea, Anul II, nr. 28, 13 iunie 1920, p. 2.
- 39 „Unirea”, Blaj, Anul XXX, nr. 43, 15 iunie 1920, p. 2.
- 40 „Românul”, Arad, nr. 125, 16 iunie 1920, p. 3
- 41 „Românimea”, ziar de dimineață, conservator, București, anul III, nr. 455, 18 iunie 1920, p. 1. Nu se menționează data apariției textului, care era evident mai apropiată de data semnării Tratatului, și nici numele autorului.
- 42 *Ibidem*.
- 43 „România Nouă”, nr. 104, 20 iunie 1920, p. 1–2.
- 44 Vezi mai sus nota 32.
- 45 „Românul”, Arad, nr. 131, 23 iunie 1920, p. 1.
- 46 *Idem*, p. 3.
- 47 „Libertatea”, Orăștie, nr. 24, 24 iunie 1920, p. 1.
- 48 „Turda”, nr. 25, 27 iunie 1920, p. 1–2.
- 49 „Românul”, Arad, nr. 134, 26 iunie 1920, p. 1.
- 50 *Idem*, nr. 139, 2 iulie 1920, p. 2.
- 51 „Transilvania”, Sibiu, Anul VI, nr. 6, iunie 1920, p. 254.
- 52 *Ibidem*.
- 53 „Gazeta Poporului”, Sibiu, Anul II, nr. 26, 4 iulie 1920, p. 3.
- 54 Alexandru Porțeanu, *Ratificările Tratatului de la Trianon*. „Academica”, 2013, XXIII, nr. 6 (272), iunie, p. 81–84.
- 55 *Ibidem*. În ansamblu, se poate considera că istoriografia referitoare la ratificările Tratatelor de Pace este deficitară.
- 56 „Avântul”, Buzău, nr. 1, 9 iunie 1921, p. 3.
- 57 Alexandru Porțeanu, *Fazele istorice ale memoriei Trianonului*, „Academica”, 2019, XXIX, nr. 4–5 (342–343), aprilie-mai, p. 100–103.

„Munții noștri aur poartă...” (II)

*Nicolae Bud**

*Alexandru Nicolici***

Înainte de a schița reperele de conținut, am considerat necesar să facem referire la două aspecte care privesc trecutul și viitorul **sectorului mineralelor** din România.

Trecutul ne-a lăsat „moștenirea” de care va trebui să se țină seamă încă mulți ani. Viitorul se întrevede, mai ales, din „interesul” manifestat în special pentru **aurul** din subsolul României (vezi Anexa 1)¹. Ambele aspecte vor beneficia de anumite abordări, dacă nu se va înțelege necesitatea dezvoltării capacităților și structurilor care să gestioneze averea națională a țării. Totodată, trebuie subliniat faptul că sectorul global al mineralelor a fost și va rămâne încă sub controlul factorului politic.

Strategic, noi credem că mineritul va rămâne un factor esențial al economiei globale, dar nu se va putea lăsa pe seama „forțelor pieței” și a abordării lui ca oricare altă afacere. Este evident că mineritul este singura activitate ce asigură accesul statului la *resursele minerale proprii* și este mai mult decât evident că obiectivul de fond al grupurilor și organizațiilor afiliate, ce atacă mineritul, se rezumă la încercarea de blocare a intrării în circuitul economic al acestora.

Din acest punct de vedere, aderăm la ideile unui profesionist, prof. univ. dr. Aurelian Simionescu, care la deschiderea unui an universitar la Institutul de Mine din Petroșani afirma: „Oamenii au trăit și vor trăi cât timp soarele le va asigura o natură favorabilă vieții, iar ei, la rândul lor, vor căuta în pământ, de la «zgârierea» solului cu plugul tot mai adânc pentru a scoate la lumină mineralele utile!” Poate cea mai actuală dintre ideile la

care facem referire privește „locul” mineritului într-o economie. Folosirea indicatorilor de genul contribuția mineritului la PIB sau la exportul unei țări, care sunt, în general, de valori nesemnificative, echivalează cu a spune: „Inima reprezintă numai patru la mie (în medie 350 grame) din greutatea corpului, deci... nu are prea mare importanță”. O națiune nu poate ignora când, cât și pentru ce va trebui să caute în adâncurile teritoriului pe care îl ocupă *resursele minerale* de care depinde viitorul, în cele mai multe cazuri unul îndepărtat, al comunității. Cât de îndepărtat? O simplă estimare a dinamicii în timp pentru punerea în valoare a unui zăcămint important (dimensiuni, substanță, valoare de piață și/sau strategică etc.) cuprinde: explorarea, cinci-zece ani; avizarea-promovarea, patru-opt ani; implementarea-dezvoltarea minieră, patru-șase ani, adică o perioadă cuprinsă între 13–24 de ani. La aceasta se adaugă și investiții de 500–1000 milioane de euro. Se observă imediat necesitatea unei strategii clare pe termen mediu și lung, în paralel cu o legislație stabilă sau măcar predictibilă în domeniu. Nu vom aborda acum consistența strategiei privind *resursele minerale ale României*, subiectul fiind exploziv și neputând fi tratat în câteva fraze.

Particularizând la aur, potențialul României, pe care îl putem estima la nivelul cunoștințelor actuale, este de peste 5000 tone (incluzând prognoza-333, zăcămintele de tip *porfiry-gold* descoperite și omologate în ultimii zece ani și cele de tip filonian), adică 240% față de producția istorică estimată a României de 2070 de tone. În valută vorbim de peste 205 miliarde de USD, cu toate

*Dr. în economie și dr. în inginerie, consilier al președintelui Grupului de firme Astra

**Geolog-geofizician, președintele Asociației Naționale a Profesioniștilor din Geologie și Minerit

manipulările despre care James Sinclair² spunea că „manipularea deschisă a prețului aurului s-ar putea dovedi drept cea mai mare greșeală a manipulatorilor”, deoarece a inițiat o cerere enormă pentru aurul fizic și expune sistemul financiar unor retrageri masive de numerar, în condițiile în care nu există suficient aur în spatele hârtiei. Începând cu anul 1990, deficitul producției de aur față de cererea mondială a variat între 500 și 1600 tone anual (Fig. 1).

– niciun risc de contrapartidă la colapsul bancar, devalorizarea monedei, pierderile pieței financiare, fuzionări;

- valută universală fără comision;
- cantitate tranzacționabilă nelimitată.

Dezvoltarea durabilă (DD) impune o redefinire a rolurilor și o întărire a instituțiilor care au a face cu dezvoltarea economică și, de asemenea, cu frământările care privesc mediul social și natural. În trecut actorii cheie ai *sectorului minerale-*

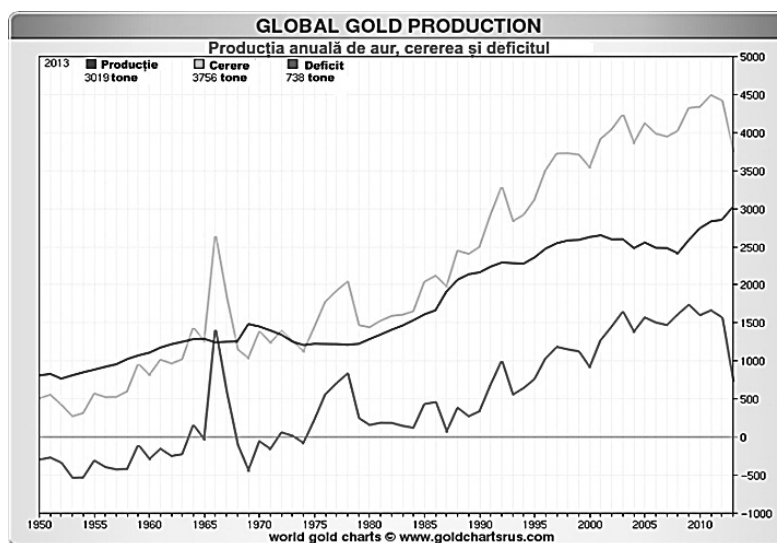

Fig. 1

Este important să reamintim în contextul de față cele mai cunoscute calități ale aurului pur (lingou 99,999% Au), proprietăți cu impact mare pe piața bancară, financiară și economică:

- simplitatea de tranzacționare și de proprietate;
- volatilitate scăzută;
- parte a portofoliilor de investiții balansate;
- activ lichid, considerat lichiditate absolută;
- profituri pe termen mai lung (Fig. 2);

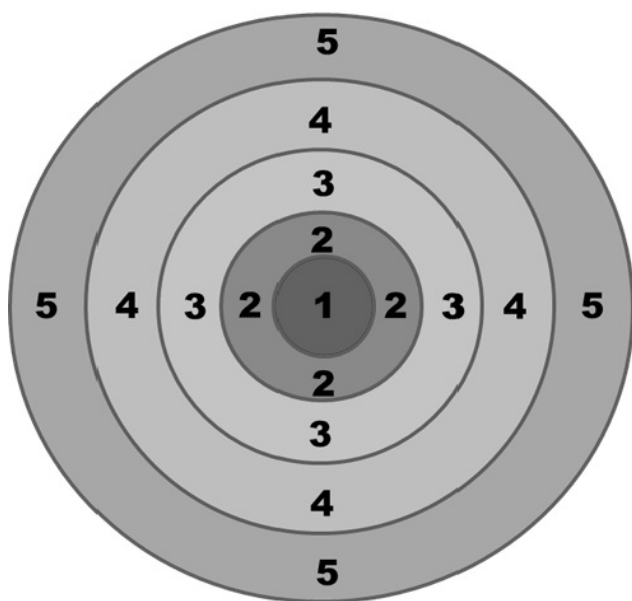
lor puteau include guvernele, câteva companii licențiate să extragă minerale și câteva grupuri recunoscute în mod tradițional care trăiau în zona rezervelor minerale sau în apropiere. Instituțiile financiare și organizațiile internaționale au fost active în privința aspectelor referitoare la activitățile minerale, dar focalizările acestora s-au schimbat în ultimele decenii. Și alți actori, incluzând aici ONG-urile și consumatorii, au devenit, de

Fig. 2

asemenea, mai implicați, focalizând mai mult atenția asupra *sectorului mineralelor*.

La fiecare nivel, de la cel internațional la cel local, există componenți care consideră că vocile lor în *sectorul mineralelor* sunt legitime. În diferitele momente ale istoriei, revendicările lor cu privire la legitimitate sunt dificil de evaluat. Esențial pentru DD este nevoia de a înțelege care sunt *părțile interesate* (*stakeholders*), cum se evaluează legitimitatea lor, cum se asigură responsabilitatea lor și cum se construiește capacitatea lor (Fig. 3). Există, de asemenea, o necesitate de a se lua în considerație nivelele diferite de capacitate și diferențele de putere între părțile interesate, nu în ultimul rând, pentru că unora dintre participanți le lipsește puterea pentru că nu dispun de resurse și de informații pentru a fi incluși în luarea deciziilor.

Există însă o diferență izbitoare între industria minieră și industriile de petrol și gaze, industrii cu care este adesea luată la grămadă în statistici. În timp ce există proiecte miniere destul de profitabile luate individual, companii miniere care se situează deasupra mediei, și unii care sunt mai buni decât alții, *industria mineralelor* ca un tot nu a dus-o prea bine, până în prezent. Industria minieră prezintă o revenire la investiție volatilă (fluctuantă): în decursul ultimilor 25 de ani ai secolului XX și până în prezent această industrie nu a reușit să producă o revenire la capital pe termen lung care să compenseze costurile capitalului acestei industrii.

Există o mare problemă referitoare la importanța acordată „procesului părților interesate” în DD. Desigur, definiția unei „părți interesate” în *sectorul mineralelor* depinde de problema luată în considerație. În unele probleme, cum ar fi dezvoltarea locală a meseriilor și a profesiilor, *grupurile interesate* se vor concentra la nivelul comunității locale, dar pot include, de asemenea, pe reprezentanții companiei, guvernul, organizațiile sindicale și societăți civile. În alte probleme, cum ar fi impactul folosirii energiei în sectorul mineralelor asupra schimbărilor climatice, grupul părților interesate este, probabil, mult mai larg și mult mai global distribuit. Când problematica părților interesate este în discuție vor exista atât părți direct interesate, cât și părți indirect interesate.

Legenda:

1. Grupuri cu drept de veto (ex. autorități de stat adecvat constituite cu dreptul de a acorda licențele; proprietari de terenuri care au unele drepturi și asupra resurselor minerale și au obligație să nu vândă).
2. Grupuri care au un drept de compensare (ex. proprietarul terenului de la suprafață care nu are dreptul asupra resurselor, cazul României; muncitorii accidentați; comunitățile care necesită strămutare).
3. Grupuri cu un drept de participare (ex. unele agenții naționale ale populației locale; autoritățile planificării globale; oameni îndreptățiți să participe la procesele EIA, Evaluarea Impactului de Mediu – Environmental Impact Assessment).
4. Grupuri cu drept de a fi consultate (ex. persoane afectate ale căror puncte de vedere trebuie luate în considerare; agenții guvernamentale care nu adoptă decizii).
5. Grupuri care trebuie informate (ex. furnizorii, mass-media).

Participăm la diferite manifestări arondate prin buna intenție a încercărilor de a contura ieșiri posibile din neclaritățile momentului. Alături de constatări încurajatoare provocate de analize aprofundate, calificate, schimburi de opinii bine-venite, repetate propuneri pentru a încuraja optimismul în domeniu, descoperim cu tristețe atâtea stări de lucruri neconvenabile. Este realmente surprinzător cum poți descoperi între deținătorii de poziții cheie la nivelul societății voci ce se vor autoriza, alimentând partituri penibile, descurajante prin lipsa de realism, derutante prin false certitudini aruncate pe piață în dorul lelii. Te vezi năpădit de păreri, cum că „redeschiderea sectorului mineralelor s-a

produs”, de parcă evenimentul în sine ar semăna cu o ușă care duce nicăieri, fără niciun fel de pretenții și consecințe. Să presupunem că ar fi așa. Cu ce implicații se lasă și ce demersuri suplimentare reclamă pe termen scurt, mediu și lung? Este ca și cum te-ai chinuit să construiești o centrală nucleară și abia când o preiei la cheie te-ai întreba candid: *și acum ce fac cu ea?* Ce loc ocupă ea într-o strategie generală elaborată, fără de care nu pornești la drum. Întrebările vin cu duiumul: cum stăm la capitolul pârghiilor fără de care nu pot acționa butoanele de pornire? Stăm rău astăzi la capitolul forței de muncă. Unde ne sunt specialiștii? Ce surse avem să putem soluționa delicatele componente sociale, ecologice și de altă natură?

De s-ar pune problema ca de mâine să renunțăm la Dacia Logan pentru a ne deplasa la serviciu sau în concediu cu autoturismul electric,

am fi datori să începem prin a întocmi de urgență o listă cu obligații ce decurg de aici, ce cumpărăm, cât ne costă, cu ce bani, ce alte hangarale se strâng în drumul de străbătut.

De ce cred unii că pentru redeschiderea „sectorului mineralelor” sunt suficiente vorbele? Ne temem că, fără vocația faptelor, tot aici unde ne aflăm astăzi ne va găsi și ziua de mâine. Or, pentru România, miza este enormă, și a pierde nu poate fi o opțiune.

Note

¹ Nicolae Bud, *Proiectele Miniere. Evaluarea din perspectiva dezvoltării durabile*, Ed. Academiei Române, București, 2012, date actualizate.

² <https://www.gold-eagle.com/annihilation-us-dollar-coming-50000-gold-price-jim-sinclair>

ANEXA 1

INTERESUL INVESTITORILOR STRĂINI FAȚĂ DE AURUL ROMÂNESC

1. Esmeralda Exploration Ltd Australia-Aurul SA 1996: formarea unei companii joint venture cu denumirea AURUL SA cu Regia Națională Plumb și Zinc, Geomin SA, Institutul de Cercetări și Proiectări Baia Mare și Întreprinderea de Utilaj Minier și Reparații Baia Mare. • *Interesul firmei Esmeralda:* exploatarea aurului și proiecte în Regiunea Baia Mare. • *Planuri:* investirea sumei de un milion USD în firma nou formată.

1997: AURUL SA (Societate Româno-Australiană) planifică să pună în funcțiune o nouă linie de procesare pentru a recupera aur în valoare de 28 milioane USD în Baia Mare (trimestrul IV 1998), pentru 15 milioane tone sterile prelucrate anual, din care să rezulte 1,6 t aur și 6 t argint.

1999: Anunță începerea procesării rezidiilor de flotație cu o producție de 274,3 kg aur și 42 kg argint la halda Meda depusă în urmă cu 30 ani (4,49 milioane tone deșeu solid) se vor recupera în zece ani 7,8 t aur. AURUL SA va face procesarea. • Situația acțiunilor AURUL SA: 50% ESMERALDA, 44% REMIN (fosta Regie Națională Plumb și Zinc). • AURUL SA promovează un alt proiect; explorarea de metale prețioase în 17 zone explorate de REMIN. • Elaborarea studiului de fezabilitate (foraje și analize metalurgice) pentru două halde (Săsar 0,6g/t aur 4,4 milioane tone steril, Centrală 0,48g/t aur pentru 10,5 milioane tone steril), capacitate de procesare anuală 2,5 milioane și recuperarea a 7,8 t aur.

2000: Are loc accidentul din 31 ianuarie – scurgerea apei în cianuri la AURUL SA. • Aprobarea reluării activității de către guvern; măsuri de redresare după accident. • Plan de viitor: 1,6 t aur/an și 9 t argint/an.

2006: Firmele „Oxus Gold” din Marea Britanie și „Kazah Gold” din Kazahstan au achiziționat compania din Baia Mare. „TransGold” a fost achiziționată în urma unei licitații publice, contra sumei de 4,5 milioane de euro, de compania britanică „Romaltyn”, formată din firmele „Oxus Gold” din Marea Britanie și „Kazah Gold” din Kazahstan. Societatea din Baia Mare, aflată în stare de faliment, avea ca acționar principal, cu 51%, Compania Națională Minieră „Remin”, iar celălalt acționar era compania australiană „Esmeralda” cu 49%.

2010: Consilierii locali au dispus prin HCL 84 din 2010 interzicerea temporară a exploatării aurifere, până la aprobarea unui nou plan urbanistic zonal, în zona malurilor râului Săsar. Interdicția de construire a exploatării miniere pe bază de cianuri din Baia Mare a fost menținută de magistrații Curții de Apel Cluj, care au respins tentativa de anulare a unei hotărâri de Consiliu Local din partea firmei SC Romaltyn Mining SRL.

2014: Curtea de Apel Cluj a admis recursul Romaltyn Mining SRL împotriva încheierii civile nr. 849/21.03.2014, pronunțată în dosarul nr. 4377/84/2013 al Tribunalului Sălaj și a dispus admiterea cererii formulate de reclamanta recurentă. În consecință a fost suspendată executarea HCL nr. 120/2013 emisă de Consiliul Local Baia Mare până la soluționarea definitivă a dosarului nr. 4377/84/2014 aflat pe rolul instanței la Tribunalul Sălaj, privind anularea HCL 120/2013. Decizia este definitivă și executorie și a fost pronunțată în ședința publică din 11.09.2014.

2016: Procedura de obținere de către S.C. ROMALTYN MINING S.R.L. a autorizației integrate de mediu a fost suspendată până la soluționarea definitivă și irevocabilă a tuturor litigiilor cu administrația locală.

2. Gabriel Resources Canada – Euro Gold 1997 elaborează un studiu de fezabilitate pentru proiectul ROȘIA MONTANA. • Încheie acordul cu REGIA AUTONOMĂ A CUPRULUI DEVA pentru a explora și exploata zăcăminte aurifere în Ardeal (Cadrilaterul Aurifer Baia de Arieș, Săcărâmb, Brad și Zlatna); pentru o extindere de 500 km². • Rezerve Cetate și Cârnic 45 milioane tone cu 1,7g/t (2,46 milioane kg aur).

1998: GABRIEL și MINVEST formează EURO GOLD RESOURCES SA (GABRIEL 65%, MINVEST 39,8%, alte companii miniere de stat 1,2% din acțiuni). • *Obiectul activității* EURO GOLD: explorarea, dezvoltarea și exploatarea perimetrelor Bucium și Roșia Montană. • GABRIEL avea dreptul să dețină 80% din acțiuni după predarea studiului de fezabilitate la proiectul Roșia Montană. • Primește de la MINVEST dreptul să recupereze toate cheltuielile preproducției, înainte de a plăti bani către MINVEST! Se estimează resursele Cetate și Cârnic: conținut limită 0,8g/t, mediu 1,6g/t aur și 10g/t argint pentru Cetate; 1,8g/t aur și 12g/t argint pentru Cârnic.

1999: Continuă explorarea în subteran la Mina Cetate. • Se vor închide cele două unități existente (carieră și subteran Cetate) după dezvoltarea carierei noi în cele două corpuri de minereu (Cetate și Cârnic) în parteneriat Minvest – Gabriel.

2000: Are permisiunea să-și crească de la 65% la 80% participația la EURO GOLD, îndeplinindu-și condiția din înțelegerea de parteneriat cu MINVEST pentru EURO GOLD – terminarea studiului de fezabilitate. • Compensarea de 180 milioane USD luată în considerație de Guvernul Ungariei pentru degradările de mediu pe râurile teritoriale ungare sectoare Proiectului Roșia Montană.

2001: Aprobarea guvernului pentru extinderea concesiunii miniere Roșia Montană pentru spațiul necesar infrastructurii. • Aprobarea oficialilor locali de continuare a lucrărilor de dezvoltare la Roșia Montană din planul de strămutări pregătit de GABRIEL RESOURCES, care deține deja 80% din acțiunile proiectului Roșia Montană. • Finalizarea studiului de fezabilitate Roșia Montană. • Creșterea la 34,5 milioane pentru lucrările de inginerie tehnologică, permise și strămutări. • Raportează prin sucursala EUROPEAN GOLDFIELDS Ltd.

2002: Problema aurului este decizia de dezvoltare a unei unități moderne de exploatare la Roșia Montană. • Apare pentru prima dată o nouă entitate juridică la Roșia Montană CORPORAȚIA AURIFERĂ ROȘIA MONTANĂ – RM GOLD CORPORATION.

2003: Progresează dezvoltarea unei exploatare moderne la Roșia Montană, urmare a aprobării guvernului care asigură firma ca parte, începe dezvoltarea drumurilor și a altor obiecte de infrastructură ce vor da sens carierei. • Ritmul lucrărilor de dezvoltare a Proiectului Roșia Montană este afectat de preocupările guvernului privind posibile infrastructuri de mediu. • Continuă explorările la Frasin și Robu în baza licenței de explorare Bucium și raportează terminarea a 51 foraj (9853 m) cu rezerve indicate și presupuse de 21 340 kg aur și 58 039 argint.

2004: Progresează dezvoltarea carierei moderne Roșia Montană cu acțiunile care vizează documentația pentru permisul de mediu, documentația de inginerie tehnologică. • Continuă explorarea la Robu și Frasin pe licența Bucium.

2005: Continuarea lucrărilor pregătitoare pentru Roșia Montană cu finalizarea documentațiilor demarate în 2004 ce vor fi prezentate guvernului în primul semestru din 2006. • Se preconizează începerea producției de aur în 2008 sau la începutul anului 2009; se vor produce 15 600 kg aur/an. • Probleme de rezolvat care frânează dezvoltarea rapidă a Proiectului Roșia Montană se referă la Mediu (inclusiv opoziția Ungariei), aspecte sociale locale (strămutările) și protejarea siturilor istorice și arheologice. • Continuă explorarea la Robu și Frasin pe licența Bucium și raportează noi resurse la Radu, resurse propuse de 26 milioane tone cu 0,97g/t aur și 2g/t de argint; la Frasin rezervele indicate 7,97 milioane tone cu 1,91 g/t aur și 5g/t argint și rezerve presupuse 9,28 milioane tone cu 1,7 g/t aur și 5g/t argint.

2006: Continuarea lucrărilor pregătitoare Roșia Montană carieră. • Prezentare documentației pentru permis de mediu, încheie documentațiile detaliate de inginerie tehnologică. • Hotărâre Curtea Supremă a României – respingerea deciziilor instanțelor inferioare de interdicere a continuării agendei de dezvoltare și ordonă ca acestea să reexamineze cazul GABRIEL, permițându-i să prezinte noi probe și argumente.

2007: Oprește în septembrie lucrările de dezvoltare programate pentru cariera Roșia Montană, urmare a suspendării reanalizării evaluărilor de mediu chiar de ministrul Mediului și Dezvoltării Durabile (motivul: un certificat care nu era valid din punct de vedere legal), suspendarea rămâne valabilă și în 2008. • Depune o plângere împotriva ministrului. • Anunță în decembrie că va suspenda lucrările la proiect și concediază mare parte din personal. • Curtea Supremă a României anulează certificatul arheologic, urmând a se solicita un nou certificat.

3. European Goldfields Ltd (sucursală Gabriel Resources)

2001: Rezultatele celor 13 000 m cărate din 41 de găuri de foraj: 44 milioane tone minereu auro-argintifer cu 1,9g/t aur și alte 17 milioane tone resurse presupuse cu 1,5g/t aur. • Raportează și descoperirea minereurilor auro-argintifere la Teascu, perimetrul Băița Crăciunești, din lucrările de foraj de delimitare mineralizație, din primele probe rezultă aur cuprins între 1,62÷1,79 g/t, aur un conținut de delimitare de 0,8 g/t.

2002: Raportează transferarea licențelor de exploatare pentru Balcana, Certej și Zlatna către DEVA GOLD.

2003: Continuarea explorării la Certej, unde resursele estimate se cifrează la 44 milioane tone minereu cu 1,9 g/t aur.

2004: Continuă explorarea la Certej și raportează resurse indicate de minereuri auro-argintifere de 35 milioane tone cu conținut de 2,1 g/t aur și 10,1 g/t argint, exploatabile în carieră la Certej. • Demarează un studiu de fezabilitate pentru zăcămintul Certej cu termen trimestrul II 2005.

2005: *Continuă* explorarea și evaluarea la Certej: resurse măsurate 3,14 milioane tone, conținutul 2,6 g/t aur și 5 g/t argint, resurse indicate 28,3 milioane tone cu 2,1 g/t aur și 12 g/t argint, resurse presupuse 8,64 milioane tone cu 1,8 g/t și 7,9 g/t argint. • *Finalizarea* studiului de fezabilitate cu confirmarea că zăcămintul Certej este adecvat pentru concentrarea producției în zona cu conținuturi ridicate (aur 18-20 g/t și argint până la 100 g/t). • *Finalizarea* părții a I-a a evaluării impactului de mediu (EIM), se continuă cu partea a II-a EIM, cu studii de procese metalurgice, cu proiectarea detaliată a lucrărilor, cu lucrările de determinare a rezervelor. • *Se confirmă*, prin evaluările preliminare, că zăcămintul asigură dezvoltarea unei cariere; la sfârșit de an *cheltuielile* de explorare și dezvoltare pentru toate lucrările din România.

• *Se cifrează* la 3,9 milioane USD din care 2,38 milioane de USD (61%) pentru Certej. • *Continuă* explorările la Certej și raportează rezervele probabile de 27,7 milioane minereu cu 2,0 g/t aur și 11,6 g/t argint. • *Perspective:* o exploatare în carieră cu 2,6 :1 coeficient de descoperță, 3 milioane tone minereu procesat anual, 249 000 tone concentrate cu 21 g/t aur și 125 g/t argint; recuperarea va conține 170 000 kg aur; costurile de capital pentru dezvoltare, circa 69 milioane USD.

4. Euro Gold Resources SA (vezi Gabriel Resources) 1998: *se formează* de GABRIEL RESOURCES și MINVEST. • *Obiect de activitate:* explorarea, dezvoltarea și exploatarea perimetrelor Bucium și Roșia Montană.

1999: *Anunță descoperirea* unei noi zone cu conținut ridicat de aur, parte din perimetrul Roșia Montană; delimitare prin 3000 de probe din lucrări subterane și aflorimente. • *Primește acordul* de explorare pe 10,5 km² în vecinătatea zăcămintului de cupru și aur Bolcana, pentru 20 ani.

2000: *Anunță rezultatele studiului de fezabilitate* primit la sfârșitul anului 1999 de la PINCOCK ALLEN and HOLT SNA pentru proiectul Roșia Montană. • *Date proiect Roșia Montană:* 10 milioane t/an extrase în carieră; 12,8 t/an aur la un cost de 113 USD/tona, rezerva exploatabilă conține 250 t aur și 1500 t argint.

5. Deva Gold Castle Europa (Sucursala Gabriel)

1998: *Se formează* de GABRIEL 60%, MINVEST 38,5% și alte trei companii de stat 1,5% din acțiuni. • *Obiectul activității:* explorare, dezvoltare și exploatare perimetrele Certej și Zlatna. • *Primește prin transfer* de la MINVEST dreptul de explorare pentru perimetrele Balcana și Băița Crăciunești pentru cupru și aur.

2002: *Primește prin transfer* de la EUROPEAN GOLDFIELD licența de exploatare pentru Balcana, Certej și Zlatna.

2010: PUZ-ul proiectului minier Certej, aprobat de către Consiliul Local Certeju de Sus, prin HCL 11/2010, stabilește reglementările locale în privința utilizării terenurilor și a construirii carierelor, iazurilor de decantare și a uzinei de procesare aferente exploatarei propuse.

2011: Agenția Națională pentru Resurse Minerale (ANRM) a aprobat în februarie trei licențe de concesiune pentru explorarea resurselor de minereuri polimetalice din perimetrele Deva, Muncel și Brad, județul Hunedoara, companiei European Goldfields Deva.

2012: Eldorado a cumparat European Goldfields cu 2,4 miliarde de dolari, preluând astfel și 80% din acțiunile Deva Gold, care dezvoltă zăcămintul aurifer de la Certej. Tranzacția a fost finalizată în februarie. Restul acțiunilor Deva Gold sunt deținute de statul român, prin Minvest Deva.

2014: Deva Gold obține, de la primăria Certeju de Sus, o autorizație pentru organizarea de șantier a întregului proiect minier, dar care a fost la rândul ei atacată în contencios administrativ de către Prefectul Județului Hunedoara, fiind anulată definitiv de instanță.

2015: Finalizarea Studiului de fezabilitate Certej.

2018: Tribunalul Cluj a anulat planul urbanistic zonal (PUZ), necesar autorizării exploatarei pentru proiectul minier al companiei Deva Gold din Certeju de Sus.

6. Roșia Montană Gold Corporation – RM Gold Corp 2002: *Apare* pentru prima dată menționată ca entitate juridică cu mențiunea că GABRIEL RESOURCES Ltd CANADA deține 80% din acțiunile corporației menționate. • *Problemele anului:* incertitudinea viitorului planurilor corporației care realizase deja explorarea și planificarea și deci *nevoia* reconsiderării unor ample activități referitoare la planificarea dezvoltării unei cariere cu o producție preconizată de 13 milioane tone minereu/an și extragerea a 311 t aur/an și 1617 t argint/an la un cost al dezvoltării (investiții) de 253 milioane USD cu durată de exploatare 16 ani.

2002–2004 și 2006–2008: RMGC a achiziționat proprietăți în zona proiectului, pe baza unui Plan de acțiune pentru strămutare și relocare.

2006: RMGC a depus la Ministerul Mediului Raportul la Studiul de Impact asupra Mediului, la care a lucrat o echipă de experți din mai multe țări, iar între iulie-august 2006 au loc 16 consultări publice (14 în România și două în Ungaria) pentru EIM, pentru a prezenta publicului proiectul minier și a răspunde la întrebările oamenilor; în urma etapei de informare și consultare publică au rezultat 5600 de întrebări care au fost transmise către RMGC de către Ministerul Mediului, în ianuarie 2007.

2007: RMGC a început să construiască un cartier în Alba Iulia cu scopul de a muta cele 2000 de persoane care ar fi acceptat relocarea. Cartierul se numește Recea și în mai 2009 s-au mutat acolo 110 familii de roșieni și alte 15 din Abrud.

2010: Este în desfășurare o analiză a impactului asupra mediului, efectuată de specialiști acreditați.

2011: În urma cererii de autorizație de mediu, începând cu septembrie, proiectul nu obține autorizație de mediu.

2017: Dosarul „Peisajul Cultural Minier Roșia Montană” a fost trimis de Ministerul Culturii din România la

UNESCO, pentru înscrierea în Patrimoniul Mondial, pe 4 ianuarie 2017 și primise recomandare pentru includere din partea International Council on Monuments and Sites.

2017: Procedura de arbitraj de la tribunalul de la Centrul Internațional de Reglementare a Disputelor privind Investițiile de pe lângă Banca Mondială (ICSID) de la Washington în care Gabriel Resources, acționarul majoritar al Roșia Montană Gold Corporation (RMGC), dezvoltatorul proiectului minier aurifer blocat de la Roșia Montană, cere despăgubiri de 4,4 miliarde dolari statului român pentru blocarea proiectului.

7. Exall Resources Ltd Canada 2000 face o diligență pentru analiza capacităților exploatare de MINVEST. • *Un studiu de fezabilitate* îi dă dreptul să cumpere 80% din acțiunile Barza, 20% rămânând la MINVEST. • *Intervenția va consta* din cercetarea aeriană electromagnetică și radiometrică pe 12 km² în rețea de 150 m, urmată de o analiză independentă a lucrărilor miniere ce se va face de WATTS Grifs & Mc QUAT. Nu s-a concretizat într-un plan de acțiune.

8. SAMAX: În 1998 se înființează SAMAX România Ltd, (BVI) pentru a participa la prima rundă pentru concesionarea de activități de explorare prin concursul public de ofertă a perimetrelor de explorare conform Legii minelor 68/1998. SAMAX România Ltd (BVI) este declarată câștigătoare și semnează licențele de explorare: Budești-Jereapăn – 10 km² Licența 104/1999 și Fâncel-Lăpușna – 146 km² Licența 103/1999.

1999: În conformitate cu legea minelor și legea 31 se înregistrează în 90 de zile în România SC SAMAX SRL, cu investitor unic SAMAX România Ltd. Explorarea în cele două perimetre (4+3 ani) s-a realizat cu finanțarea integrală a investitorului (aceștia s-au schimbat în timp) și în baza a numeroase avize și autorizații cerute de legislație.

1999: SC SAMAX România SRL participă la runda pentru concesionarea de activități de explorare prin concursul public de ofertă a perimetrelor de explorare: Apuseni 1–341 km², Licența 1057/1999 și Oravița – 280 Km², Licența 763/1999. Explorarea nu s-a finalizat cu identificarea unor zăcăminte economice.

2000: Se formează JV SAMAX România SRL cu REMIN SA Baia Mare: MAXMIN SRL. 75% SAMAX și 25% REMIN. Cu acordul titularului de Licență de exploatare, MAXMIN SRL câștigă prin concurs de ofertă publică licențele de explorare: Firiza-Rotunda 215 Km², Licența 2483/2001.

Rotunda-Văratec, 165 km² Licența 2484/2001. Explorarea s-a concretizat prin înaintarea documentației pentru Licența de exploatare Dealul Minei-Baia Sprie.

- Intervenții de natură neinspirată în Parlament: *cine vă dă dreptul să distrugeți orașul Baia Sprie*, a atras decizia investitorilor de a abandona orice activitate minieră în bazinul minier Baia Mare, renunțându-se la ambele licențe și desființând MAXMIN.

- SAMAX obține permisul de prospecțiune Rovina, iar în 2005 Licența de explorare ROVINA nr. 6383/2005.

Explorarea se finalizează cu identificarea a trei zăcăminte cupro-aurifere, exploatabile economic.

2007: Se înființează CARPATGOLD SRL (acționar unic SAMAX România Ltd.), cu scopul de a se forma un JV cu MINVEST Deva. Aceasta intrând în insolvență, CARPATGOLD s-a desființat în 2016.

2007: SAMAX obține permisul de prospecțiune STĂNIJA nr. 8572/16.05.2007, finalizat cu cerere de instituire a Perimetrului de Explorare Stănija.

2015: Ca urmare a solicitării SC SAMAX România SRL, în mai 2015 se semnează LICENȚA DE CONCESIUNE A ACTIVITĂȚII MINIERE DE EXPLOATARE nr. 18174/2015, între ANRM și SAMAX România SRL.

2016: Se obține un nou permis de prospecțiune STĂNIJA nr. 19509/30.09.2016.

2018: Se publică în Monitorul Oficial Licența de concesiune a activității miniere de exploatare în perimetrul ROVINA.

9. Minera Anders Inc Spokane Statul Washington, SUA – Transilvania Gold – SRL, 1999, primește licență de explorare, 40 km² Cadrilaterul Aurifer (zona Voia) și 181 km² zona Ostoros. • Înființează firma TRANSILVANIA GOLD

DIN EVIDENȚA ANRM 2019**LICENȚE EXPLORARE GRUPATE DUPA SUBSTANȚEMINEREU CUPRIFER**

Raport generat la data: 13/05/2019 11:42

NUME_PERIMETRU	JUDET	AGENT_ECONOMIC	LOCALITATE_AGENT
Oravita-Talva Mica	Caras-Severin	EXTRACT PASADO	ORAVITA

Raport: **LICENȚE EXPLORARE GRUPATE DUPA SUBSTANȚEMINEREURI AURO-ARGENTIFERE**

Raport generat la data: 13/05/2019 11:42

NUME_PERIMETRU	JUDET	AGENT_ECONOMIC	LOCALITATE_AGENT
Certej Nord	Hunedoara	DEVA GOLD S.A. CERTEJUL DE SUS	CERTEJUL DE SUS

Raport: **LICENȚE EXPLORARE GRUPATE DUPA SUBSTANȚEMINEREU POLIMETALIC**

Raport generat la data: 13/05/2019 11:42

NUME_PERIMETRU	JUDET	AGENT_ECONOMIC	LOCALITATE_AGENT
Ciclova Montana	Caras-Severin	FORMIN S.A. CARANSEBES	CARANSEBES
Jolotca	Harghita	STRATEGIC RESOURCES CENTRAL S.R.L.	BUCURESTI
Lazarea	Harghita	STRATEGIC RESOURCES CENTRAL S.R.L.	BUCURESTI
Troita-Pitigus	Hunedoara	DEVA GOLD S.A. CERTEJUL DE SUS	CERTEJUL DE SUS

Raport: **LICENȚE EXPLORARE GRUPATE DUPA SUBSTANȚEMINEREURI POLIMETALICE SI AURO-ARGENTIFERE**

Raport generat la data: 13/05/2019 11:42

NUME_PERIMETRU	JUDET	AGENT_ECONOMIC	LOCALITATE_AGENT
Magura Tebii	Hunedoara	FORMIN S.A. CARANSEBES	CARANSEBES

Raport: **LICENȚE EXPLORARE GRUPATE DUPA SUBSTANȚEMINEREURI METALIFERE**

Raport generat la data: 13/05/2019 11:42

NUME_PERIMETRU	JUDET	AGENT_ECONOMIC	LOCALITATE_AGENT
Zaristea Mica	Vilcea	MBE MINERAL RESOURCES S.R.L.	BUCURESTI

EXPLOATARERaport: **LICENȚE EXPLOATARE PENTRU SUBSTANȚA MINEREURI AURO-ARGENTIFERE* și CUPRIFERE CU CONȚINUT DE AUR****

Raport generat la data: 13/05/2019 11:43

NUME_PERIMETRU	JUDET	AGENT_ECONOMIC	LOCALITATE_AGENT
Rosia Montana	Alba	ROSIA MONTANA GOLD CORPORATION S.A.*	ROSIA MONTANA
Certej	Hunedoara	DEVA GOLD S.A.* CERTEJUL DE SUS	CERTEJUL DE SUS
Rovina	Hunedoara	SAMAX Romania SRL	CRÎȘCIOR

Nicolaie Dan Cristescu (1929–2020)

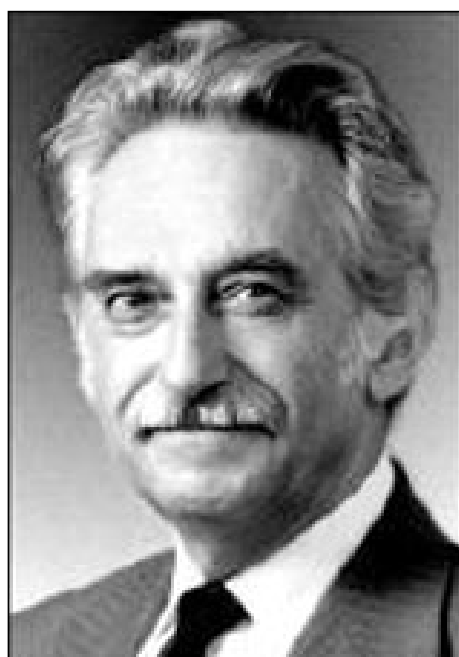
În ziua de 7 martie 2020 s-a stins din viață academicianul Nicolaie Dan Cristescu, cercetător pasionat și profesor eminent.

Nicolaie Dan Cristescu, membru titular al Academiei Române din anul 1992, s-a născut în Chelmenți, regiunea Cernăuți, pe 17 februarie 1929. A urmat cursurile Facultății de Matematică și Fizică din cadrul Universității din București, obținând doctoratul în matematică și fizică sub conducerea academicianului Grigore C. Moisil (în anul 1955) și titlul de doctor docent (în anul 1967). A fost asistent (1951–1955), lector (1955–1957), conferențiar (1957–1966), profesor (din 1966) și șef al Catedrei de mecanică (1982–1990) de la Facultatea de Matematică și Mecanică a Universității din București. A fost cercetător la Institutul de Matematică al Academiei Române între anii 1951–1975 și rectorul Universității din București între 1990–1992.

Academicianul Nicolaie Dan Cristescu a fost *visiting professor* la The Johns Hopkins University din Baltimore (1968–1969), profesor consultant la Drexel Institute of Technology din Philadelphia (1969), profesor (1970) și *Graduate Research Professor* (1971–1976, 1992–2009) la Universitatea din Florida.

Domeniile de cercetare abordate de Nicolaie Dan Cristescu au fost variate: teoria plasticității și vâscoplasticității, propagări de unde, mecanica rocilor, mecanica materialelor compozite, teoria proceselor de prelucrare a metalelor, mecanica materialelor granulare. Din 1953 și-a desfășurat activitatea în domeniul teoriei plasticității, domeniu neabordat până atunci în România.

Nicolaie Dan Cristescu a primit prestigiosul Premiu Nadai al American Society of Mechanical Engineers în anul 1995, pentru contribuții excepționale la modelarea comportării vâscoplastice a

materialelor metalice, solurilor și a rocilor. În același an i s-a acordat Certificatul și Medalia „Lifetime Membership” a The Johns Hopkins Society of Scholars la Universitatea Johns Hopkins din Baltimore. A fost membru al Academiei Europaea din 1997.

Rezultatele cercetărilor sale s-au concentrat în peste 200 de lucrări, apărute în țară și în străinătate, sub semnătură proprie sau în colaborare cu alți specialiști, precum și într-un număr impresionant de cărți, printre care: *Probleme dinamice în teoria plasticității* (1958), *Mecanica firelor extensibile* (1964, apărută și în limba chineză), *Dynamic Plasticity* (1970, apărută și în limba japoneză), *Viscoplasticity* (1982, în colab.), *Mecanica materialelor compozite* (1983), *Mecanica rocilor* (1984), *Teoria plasticității cu aplicații la prelucrarea metalelor* (1985, în colab.), *Rock and Soil Rheology* (1988, în colab.), *Rock Rheology*

(1989), *Mecanica rocilor – aspecte reologice*
(1989), *Visco-Plastic Behavior of Geomaterials*
(1994, în colab.), *Time Effects in Rock Mechanics*
(1997, în colab.), *Basic and Applied Salt Mechanics*
(2002, în colab.), *Mechanics of Elastic Composites*
(2003, în colab.), *Dynamic Plasticity*
(2007). A fost editor fondator al revistei „International Journal of Plasticity” și membru în comitele de redacție ale revistelor: „International Journal of Mechanical Sciences”, „International Journal of Impact Engineering”, „Mechanics Research Communications”, „Mechanics of Cohesive-Frictional Materials and Structures”, „Acta Mechanica Solida Sinica”, „Revista Italiana di Geotecnica”, „Revue Roumaine de Mécanique Appliquée”. A fost membru în organizații naționale și internaționale: European Mechanics Committee, Society for Experimental Stress Analysis, International Society for Interaction of Mechanics and Mathematics (membru fondator), Society for Natural Philosophy, International Union of Theoretical and Applied Mechanics (IUTAM).

Ciprian Foiaș (1933–2020)

În ziua de 22 martie 2020 s-a stins din viață prof. dr. Ciprian Foiaș, membru de onoare din străinătate al Academiei Române, reputat matematician român de talie mondială.

Creator de școală românească în domeniul teoriei operatorilor, Ciprian Foiaș s-a născut în Reșița, la 20 iulie 1933. A urmat cursurile Facultății de Matematică și Fizică din cadrul Universității din București (1955), obținând doctoratul în matematică (1962) sub conducerea academicianului Miron Nicolescu. A fost profesor la Facultatea de Matematică și Mecanică a Universității din București (1966–1978), la Paris-Sud 11 University (1979–1983) și Indiana University (din 1983). Începând cu anul 2000, Ciprian Foiaș a fost cercetător și *Distinguished Professor* în cadrul Texas A&M University, SUA. A fost cercetător principal la Institutul de Matematică al Academiei Române, între anii 1958–1978.

Profesorul Ciprian Foiaș are contribuții în multe domenii ale matematicii: teoria ecuațiilor cu derivate parțiale; teoria potențialului; analiza funcțională – în particular și cu predilecție în teoria operatorilor. A primit prestigiosul Premiul „Norbert Wiener Prize in Applied Mathematics”, în 1995, pentru contribuțiile sale în domeniul teoriei operatorilor, în care s-a dovedit a fi unul dintre cei mai importanți specialiști și creatori de școală. Rezultatele cercetărilor sale s-au concretizat în peste 500 de lucrări, apărute în țară și în străinătate, precum și într-un număr impresionant de cărți și monografii, sub semnătură proprie sau în colaborare cu alți specialiști: *Theory of generalized spectral operators*. Gordon and Breach (1968), *Harmonic analysis of operators on Hilbert Space* (North Holland 1970, Second edition Springer-Verlag 2010), *Attractors representing turbulent flows* (American Mathematical

Society, 1985), *Dual algebras with applications to invariant subspaces and dilation theory* (American Mathematical Society, 1985), *Integral Manifolds and Inertial Manifolds for Dissipative Partial Differential Equations* (Springer-Verlag), Applied Mathematical Sciences Series, volume 70 (1988), *Navier Stokes Equations* (University of Chicago Press, 1988), *Robust control of infinite dimensional systems* (Springer, 1995), *Navier Stokes equations and Turbulence* (Cambridge University Press, 2000). Pentru recunoașterea internațională a domeniului teoriei operatorilor din România, o contribuție importantă a profesorului Ciprian Foiaș o reprezintă lansarea, în 1979, a revistei „Journal of Operator Theory”, principala revistă internațională din domeniul teoriei operatorilor, inițiată de Ciprian Foiaș și Constantin Apostol, împreună cu matematicienii americani Ronald Douglas și Carl Pearcy.

Martie

11 martie: Bicentenarul nașterii domnitorului Alexandru Ioan Cuza a fost sărbătorit în cadrul unei sesiuni științifice cu titlul „Alexandru Ioan Cuza, 200 de ani de la naștere”, organizate de Secția de științe istorice și arheologie. Sesiunea a fost deschisă de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, și moderată de acad. Victor Spinei, vicepreședinte al Academiei Române. Despre viața și activitatea Domnului Unirii Principatelor au susținut comunicări:

– acad. Ioan-Aurel Pop, *Alexandru Ioan Cuza – „Părinte al Patriei”*;

– acad. Dan Berindei, președintele de onoare al Secției de științe istorice și arheologie a Academiei Române, *Alexandru Ioan Cuza – ziditor de țară*;

– dr. Bogdan Cuza, descendent al familiei domnitorului, *Alexandru Ioan Cuza – membru post-mortem al Academiei Române*;

– acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, *Liderul ideal*;

– acad. Eugen Simion, președintele Secției de filologie și literatură a Academiei Române, *Cuza și sfătuitorul său, Mihail Kogălniceanu*.

În Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române a fost vernisată o expoziție dedicată sărbătoririi a 200 de ani de la nașterea marelui om politic, ce reunește documente de arhivă, fotografii, scrisori, acte diplomatice, exemplare de presă, aflate în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române.

12 martie: În Aula Academiei Române, acad. Octavian Lazăr Cosma a susținut discursul de recepție cu titlul „Spre muzica românească”. Răspunsul a fost dat de acad. Cornel Țăranu. Ceremonia a fost deschisă de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, și moderată de acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române.

**VIATA RURALĂ ROMÂNEASCĂ
PE LUNGUL DRUM ÎNTRE FLĂMÂNZI
ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ
SAU
DRAMA SATULUI
ȘI A ȚĂRANULUI ROMÂN
ÎNTR-UN SECOL DE ILUZII,
DEZAMĂGIRI ȘI SPERANȚE**

Păun Ion OTIMAN

O carte de referință
Acad. Cristian Hera*

La Editura Academiei Române a apărut recent (decembrie 2019) o carte impresionantă ca tematică și cuprindere (opt părți, 39 de capitole, 905 pagini), sinteză a cercetărilor și scrierilor de o viață ale autorului, acad. Păun Ion Otiman. După cum ne declară însuși autorul: „Am scris această carte timp de trei decenii. Am început-o imediat după 16–17 decembrie 1989, atunci când în Timișoara se trăgea intens, și am încheiat-o, acum câteva zile, în decembrie 2019, adică după 30 de ani”, este limpede faptul că este o carte de „o viață”.

Încă de la primele cercetări întreprinse la începutul anilor '90, colegul Păun Ion Otiman s-a axat pe studierea **dezvoltării rurale durabile**, domeniu aparte, de importanță deosebită în evoluția economică și socială a României, în care, evident, **agricultura ocupă locul determinant**.

În acei ani, de căutări, de indecizie și inconsecvențe, Păun Ion Otiman se hotărăște să așeze în scris opiniile și părerile sale cu privire la căile de urmat ale agriculturii românești, după marea schimbare din anul 1989. Când cei mai mulți specialiști nu-și defîniseră încă drumul, Păun Ion Otiman scrie prima sa carte *Agricultura României la cumpăna dintre milenii II și III* (Editura Heli-con, 1994). Citind-o, pot afirma că își dezvăluie poziția încă din primele pagini, impresionând prin dedicațiile sale, din care citez: „Dedic această

carte tatălui meu, bunicului meu, precum și tuturor țăranilor care, la sfârșitul mileniului II, au trăit **marea dramă a întoarcerii în pământ**, cu dorul pământului care i-a născut și hrănit, iar vouă, țărani români de azi, care priviți spre mileniul III, vă spun doar atât: treziți-vă, deșteptați-vă, pentru copiii și nepoții voștri, și nu uitați ce s-a întâmplat în ultimele decenii ale mileniului II. Uitarea naște monștri! Noi monștri!”

Este prima carte apărută în literatura românească de specialitate care, prin analize științifice profunde, fundamentate pe o multitudine de date statistice, face o paralelă între agricultura României și cea din țările Uniunii Europene, în a doua jumătate a secolului XX, mai exact între „agricultura de comandă românească” și „agricultura comercială de piață liberă europeană”. **La scurtă vreme, în anul 1997, după o cercetare atentă și o bogată documentare bibliografică și în**

*Președintele Secției de științe agricole și silvice a Academiei Române; președinte al Academiei Române (ianuarie–aprilie 2018), vicepreședinte (2010–2017); președintele de onoare al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”

teritoriu, Păun Ion Otiman lansează o nouă premieră în literatura științifică românească, *Dezvoltarea rurală a României* (Editura Mirton, 1997), punând, pentru prima dată în țara noastră, bazele teoretice și practice ale conceptului de dezvoltare rurală durabilă. **Menționez și în acest cuvânt-înainte că, încă din acea perioadă, am militat ca alături și împreună cu „dezvoltarea rurală durabilă” să fie introdus și conceptul de performanță, concretizat în „agricultura durabilă și performantă”.**

Întreaga „arhitectură” a lucrării elaborate de Păun Ion Otiman pornește de la ideea de bază privind locul și rolul agriculturii în ansamblul dezvoltării rurale: „**Agricultura este atât o ramură economică generatoare de bunuri de primă necesitate – alimentele –, cât și o activitate socială, o agri-cultură, iar spațiul rural este un mediu de producție și un spațiu social și cultural, un mediu de viață**”. Funcțiile agriculturii și ale spațiului rural dau adevărata dimensiune productivă, socială, culturală și ecologică a acestora, reprezentând, în ultimă instanță, „o carte de vizită” a fiecărei țări, inclusiv a României. De aici pornește și marea grijă a autorului față de nevoia unei dezvoltări rurale durabile, pe termen lung, a unei dezvoltări rurale sustenabile, generatoare de continuitate în ceea ce privește alimentația sănătoasă a populației și habitatul plăcut, într-un cuvânt pacea socială din mediul rural. Prin tot ceea ce scrie și întreprinde, autorul dorește să imprime această grijă tuturor: agricultori ori fermieri, decidenți, oameni de știință și politicieni, față de evoluția agriculturii și a spațiului rural.

După editarea acestei cărți, apreciate de specialiști, odată cu aderarea României la Uniunea Europeană, problematica dezvoltării rurale în țara noastră a câștigat interes deosebit atât pentru cercetarea științifică, cât și pentru activitatea curentă referitoare la evoluția spațiului rural românesc spre standardele solicitate de reglementările comunitare pentru agricultură. În această direcție au continuat cercetările întreprinse de acad. Păun Ion Otiman la Centrul de Cercetări pentru Dezvoltare Rurală Durabilă din Timișoara, precum și la Institutul de Economie Agrară ale Academiei Române. În acest context, pot afirma că profesorul și cercetătorul P.I. Otiman **a contribuit**

substanțial la crearea unei adevărate școli științifice în domeniul dezvoltării rurale, școală de cercetare care s-a dezvoltat permanent în tot acest interval.

Cercetările științifice coordonate de acad. Păun Ion Otiman în cele două instituții ale Academiei Române s-au materializat, în afara cărților menționate, într-o serie de lucrări științifice publicate în revistele de specialitate românești și străine, precum și în alte cărți apărute la Editura Academiei Române și Editura Agroprint a Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară de la Timișoara, editură înființată de Păun Ion Otiman, în perioada în care a deținut calitatea de rector al acestei universități.

În toate lucrările sale, acad. Păun Ion Otiman, pornind de la multiplele și profunde schimbări pe care urmează să le parcurgă agricultura și spațiul rural, înainte și după aderarea la Uniunea Europeană, și-a pus mereu întrebări: „Ce fel de agricultură trebuie să facă România, pentru ce fel de viitor social și economic al țării? Ce fel de agricultură, pentru ce fel de mediu înconjurător? Ce fel de agricultură, pentru ce fel de dezvoltare rurală? Ce fel de structuri agricole, pentru a le face comparabile și competitive cu cele vest-europene? Ce fel de politici agrare trebuie să promoveze România pentru a deveni compatibile cu cele din Uniunea Europeană?”

La toate aceste întrebări, omul de știință, dar și parlamentarul Păun Ion Otiman, ca președinte al Comisiei de agricultură din Senatul României (1992–2004), răspunde: „Problema dezvoltării și amenajării rurale este una dintre cele mai complexe probleme ale contemporaneității, din cauza faptului că, în esența sa, presupune realizarea unui echilibru între cerința de conservare a spațiului rural economic, ecologic și social-cultural de la țară, pe de o parte, și tendința de «moderniza» a vieții rurale, pe de altă parte. În același timp, dezvoltarea și amenajarea rurală se află la confluența dintre tendința de expansiune a urbanului, a dezvoltării agresive a industriei pe seama spațiului rural și cerința de a menține, pe cât este posibil, ruralul la valorile și dimensiunile sale actuale. În fine, dezvoltarea și amenajarea rurală, care tinde să se modernizeze, să se europeanizeze, ca arie de cuprindere la nivelul fiecărei țări, are ca principal obiectiv menținerea și conservarea

caracterului național al spațiului și culturii rurale, iar acolo unde s-au produs grave distrugerii (fizice sau socio-culturale) locale, regionale sau naționale (cum este cazul țărilor foste comuniste, inclusiv al României, dar și în unele zone supermodernizate din Europa Occidentală) se propunea soluția «reconstrucției» sau, eventual, a «restaurării» acestor zone, în sensul readucerii lor la «standardele de ruralitate»”.

Acad. Păun Ion Otiman este o prezență activă în activitatea științifică a Academiei Române. A susținut lucrări științifice originale, cu poziții clare privind viitorul satului românesc. Afirm fără rezervă că expunerile sale la cele două dezbateri organizate de Secția de științe agricole și silvice a Academiei Române, „Lumea rurală – astăzi și mâine” (2005) și „Satul românesc” (2018), au reprezentat și reprezintă și în prezent puncte de reper privind problemele cardinale ale României rurale „de astăzi și de mâine”.

În finalul prezentării, câteva cuvinte despre această nouă carte, cu titlu atât de incitant *Viața rurală românească pe lungul drum între Flămânzi și Uniunea Europeană sau Drama satului și a țăranului român într-un secol de iluzii, dezamăgiri și speranțe*, lăsând, astfel curiozitatea cititorilor de a o parcurge. Este o carte în care autorul cuprinde, în sinteză, o mare parte din cercetările sale abordate în decursul timpului. Întreprinde, **împreună cu țăranul, satul și pământul românesc**, un itinerar istoric, social și cultural, după

cum simbolic spune, „de la Flămânzi până la Uniunea Europeană”. Dar cartea nu cuprinde numai cercetările autorului din domeniile economiei și dezvoltării rurale, ci și adevărate eseuri scrise cu pasiune, adevărate incursiuni în multe opere literare și științifice ale marilor scriitori și cercetători români și străini care s-au aplecat asupra atât de zădărnicei vieți rurale românești, „într-un secol de iluzii, dezamăgiri și speranțe”.

Incontestabil, preocuparea principală, atât științifică cât și civică, din ultimele trei decenii ale academicianului Păun Ion Otiman – autorul acestei impresionante cărți – a fost conexasă la **problematika vieții rurale românești, a țăranului, satului și pământului nostru**, de care se simte atât de legat, ca origine și, mai cu seamă, de dorința ardentă de ameliorare a acestei complexe problematice. Ca urmare a acestei pasiuni, a acestui crez, Păun Ion Otiman „**crează**” și „**produce**”.

Recomand această carte, asemenea autorului, studenților și doctoranzilor, deoarece ei sunt cei care, în cazul în care au reținut unele idei, le vor putea pune în operă pentru un viitor mai bun al țării; celor mulți, oamenilor care, zi de zi, muncesc, rodesc, pun temelii, clădesc, făuresc, celor de care depind, în mare măsură, pâinea noastră, viața și tihna noastră cea de toate zilele, precum și, pentru documentare, decidenților importanți ai domeniului.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul explicativ al limbii române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â”, și „sunt”, în grafia limbii române (www.acad.ro/alte-Info/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori.

De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 și 3–4 ilustrații.

Redacția revistei „Academica“
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București,
tel: 021.318.81.06/2712, 2713

**Abonamentele la revista „Academica“ se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica“, serviciul difuzare (Ioana Tălpeanu)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.**

ISSN 1220-5737 98 PAGINI

PREȚUL 3 lei